

Народна банка на Република Северна Македонија

Годишен извештај за 2019 година

Скопје, април 2020 година

Содржина

Обраќање на гувернерот	4
Резиме на макроекономските движења во 2019 година.....	8
Основни економски показатели.....	11
I. Монетарната политика во 2019 година.....	12
1.1. Цели на монетарната политика	12
1.2. Поставеност на монетарната политика	13
II. Меѓународно окружување.....	17
III. Макроекономски движења во 2019 година.....	21
3.1. БДП и инфлација.....	21
3.2. Пазар на труд	24
3.3. Јавни финансии	27
3.4. Биланс на плаќања, МИП и надворешен долг	30
3.5. Монетарни и кредитни агрегати.....	36
3.5.1. Монетарни агрегати	36
3.5.2. Кредитна активност.....	38
IV. Макроекономскиот амбиент и монетарната политика во 2020 - 2022 година	41
V. Монетарни инструменти.....	43
Прилог 1. Движења на девизниот пазар и интервенции на Народната банка.....	45
Прилог 2. Движења на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити и секундарниот пазар на хартии од вредност	48
VI. Управување и инвестирање на девизните резерви.....	50
6.1. Состојба и промени на девизните резерви	50
6.2. Основни насоки при управувањето со девизните резерви.....	51
6.3. Услови на меѓународните финансиски пазари и инвестирање на девизните резерви	52
Прилог 3. Активности поврзани со унапредувањето на институционалниот капацитет при управувањето со девизните резерви	61
VII. Платни системи и платежни услуги.....	62
7.1. Усогласување на националното со европското законодавство	62
7.2. Платен промет остварен со безготовински платни инструменти.....	63
7.2.1. Кредитни трансфери	63
7.2.2. Платежни картички	64
7.3. Платежна инфраструктура	65
7.4. Платни системи во земјата	66
7.5. Надзор на платните системи	67
7.6. Меѓународна конференција од доменот на плаќањата и пазарната инфраструктура	68

VIII.	Издавање и управување со книжните и ковните пари на Република Северна Македонија – трезорско работење	69
8.1.	Издадени пари во оптек	69
8.2.	Снабдување на банките и центрите за готовина со книжни и ковани пари.....	71
8.3.	Обработка и поништување книжни и ковани пари	71
8.4.	Експертиза на сомнителни / фалсификувани пари	71
8.5.	Контрола на примената на стандардите и критериумите за готовинско работење кај банките и центрите за готовина	73
8.6.	Продажба на ковани пари за колекционерски цели.....	74
IX.	Вршење супервизија и надзор	75
9.1.	Теренски контроли на ризиците.....	75
9.2.	Теренски контроли на усогласеноста со прописите	77
9.3.	Лиценцирање банки и штедилници во 2019 година.....	77
X.	Статистика.....	78
XI.	Внатрешна ревизија.....	80
XII.	Подобрување на институционалниот капацитет на Народната банка	81
12.1.	Стратегија и превенција	81
12.2.	Управување со човечките ресурси.....	82
12.3.	Истражувачка активност	84
12.4.	Развој во областа на информатичката технологија	85
XIII.	Останати активности	87
13.1.	Меѓународна соработка	87
13.2.	Комуникација со јавноста	88
13.3.	Финансиска едукација.....	89
13.4.	Активности на Музејот на Народната банка и на Библиотеката и архивот на Народната банка	91

Обраќање на гувернерот

Почитувани,

Во ова обраќање треба накусо да се осврнеме на дел од клучните проектни активности во Народната банка, коишто се одвиваа изминатата година со цел да се зајакне нашиот институционален капацитет. Но, уште на самиот почеток, не можам, а да не кажам дека оваа ретроспектива ја правиме во период во којшто целиот свет се соочува со една од најголемите и најтешки кризи – пандемијата на ковид-19, којашто го загрозува здравјето во глобални рамки и целосно го менува начинот на којшто до неодамна живеевме. Се разбира, од примарно значење во една ваква криза е преземањето на сите потребни мерки за справување со неа, за заштита на здравјето и за спасување човечки животи. Но, неизбежно е ваквиот контекст да има економски последици, коишто според сегашните видувања во 2020 година ќе се одразат со пад на глобалната економија, најголем по периодот на глобалната депресија.

Повеќе од јасно е дека во вакви околности, носителите на политиките во сите земји и меѓународните финансиски институции преземаат координирани активности и мерки за поддршка на економијата, за што полесно надминување на последиците од корона-кризата. Народната банка не е исклучок. Во многу кус временски период презедовме низа мерки од областа на монетарната политика, а направивме и регулаторни измени коишто треба да го олеснат товарот од оваа исклучително комплексна и неизвесна глобална криза.

Како и кризните епизоди од минатото, така и оваа глобална криза покажува дека за брза и ефикасна реакција, неминовно е постојано да се вложува во институционалниот капацитет, да се водат прудентни политики и да се создава простор којшто може да се искористи кога треба да се справуваме со шокови. Горда сум што можам да кажам дека ние ги исполнуваме овие критериуми. И минатата година успешно ја остваривме нашата цел за одржување на ценовната стабилност преку одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото и обезбедивме натамошно зајакнување на финансиската стабилност во економијата. Притоа, не само што водевме приспособлива монетарна политика, туку и презедовме низа активности насочени кон подобрување на целокупниот амбиент. Во исто време, постојано работевме на јакнење на нашиот институционален капацитет. Токму во овој контекст, ценам дека е соодветно да се осврнам на неколку важни проектни активности од 2019 година.

Минатата година им посветивме големо внимание на активностите насочени кон продлабочување на соработката меѓу финансиските регулатори и зајакнување на размената на информации заради формализирање на макропрудентната рамка. Јасно е дека финансиската стабилност е неопходност за здрава економија и за поголема отпорност и справување со шокови. Токму затоа, заедно со останатите финансиски регулатори во текот на минатата година изготвивме нов меморандум за соработка во одржувањето на финансиската стабилност, а во согласност со препораките на Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка, којшто го склучивме годинава. Со тоа и значајно се менуваат составот и работата на Комитетот за финансиска стабилност, во којшто сега се вклучени сите регулатори и преку којшто се операционализира соработката и аналитичката инфраструктура за идентификување системски ризици, преземање макропрудентни мерки и управување со кризи.

За натамошно зајакнување на финансиската стабилност и подобрување на амбиентот за спроведување на монетарната политика, посебно се заложивме и за спроведувањето на Стратегијата за денаризација и на Стратегијата за нефункционални пласмани, коишто беа донесени на крајот на 2018 година. Истовремено, минатата година презедовме активности за унапредување на системските анализи како поддршка на финансиската стабилност, преку проширување на показателите со кои се следат ризиците во банкарскиот систем, како и преку пофреквентно следење и на движењата кај останатите финансиски институции.

Обезбедувањето навремени, конзистентни и квалитетни официјални статистички податоци врз коишто се темелат политиките е постојан предизвик за нас и е дел од нашата мисија. Потврда за нашите вложувања во овој домен е официјалното пристапување на нашата земја кон највисокиот статистички стандард на Меѓународниот монетарен фонд за дисеминација на податоци – СДДС плус, со што станавме осумнаесеттата земја во светот којашто го исполнува овој стандард. Потем, со поддршка од Европската Унија го воспоставивме и новиот статистички веб-портал „НБСтат“. Со тоа, и нашата централна банка веќе нуди современа статистичка алатка, преку која нашите статистички податоци се достапни на едноставен, брз и детален начин преку современите дигитални канали.

Во изминатите неколку години технолошките иновации во обезбедувањето финансиски услуги зедаа голем замав, овозможувајќи поквалитетни, побрзи и поефикасни услуги, но и наметнувајќи одредени предизвици за регулаторите. Свесни за овие промени и следејќи ги искуствата од други земји, минатата година ја отворивме **Портата за иновации – платформа за комуникација со финтек-секторот,** со што започнавме засилено да го поттикнуваме развојот на иновации во областа на финансиските услуги и производи. Преку оваа платформа отворени сме за сите прашања, дилеми и предлози коишто се поврзани со регулативата што го засега финтек-секторот. На ваков начин го поддржуваме и го охрабруваме процесот на финансиски иновации, но истовремено водејќи сметка да не се наруши интегритетот на финансискиот сектор и да нема прекумерно преземање ризици. Оваа рамнотежа помеѓу можностите и ризиците ќе биде и основата на националната Стратегија за примена на финансиските технологии, на којашто ќе работиме оваа година.

Финансиските иновации особено се присутни во сферата на платежните услуги, а минатата година бевме посветени токму на новата законска рамка на платежната инфраструктура. Во соработка со Министерството за финансии, работевме на нова регулатива во сферата на платежните услуги и платните системи, којашто во голем дел ќе биде усогласена со законодавството на Европската Унија и со стандардите и правилата за извршување на плаќањата во европските земји. Очекуваме дека регулативата, којашто опфаќа нов Закон за платежни услуги и платни системи и соодветни подзаконски акти, на среден рок, во текот на следните неколку години ќе придонесе за јакнење на пазарниот механизам и засилување на конкуренцијата и обемот на понудата во обезбедувањето на платежните услуги.

Преку овие законски измени ќе се овозможат и повеќе механизми за институционална заштита на потрошувачите, како нова функција во периметарот на функции на централните банки. Заради заштита на потрошувачите, минатата година беа направени и измени во подзаконската регулатива, заради поконкретно дефинирање на опфатот на годишната стапка на вкупните трошоци

на потрошувачките кредити. Покрај тоа, планираме годинава да преземеме активности за унапредување на нашата поставеност како централна банка во оваа сфера.

Начинот на којшто светот функционира во текот на пандемијата на ковид-19 уште еднаш укажува на важната улога на електронската трговија, за која е извесно дека во времето што е пред нас ќе има уште поголемо значење за економските текови. Како поддршка на овој процес, минатата година го либерализиравме отворањето и поседувањето кориснички сметки кај електронските сервиси за платежни трансакции, при што се овозможи нивно користење исклучиво за комерцијални цели, односно за купување и/или за продавање стоки и услуги по електронски пат. Со тоа се создадоа услови за поголема достапност на стоките и услугите коишто ги нудат нашите резиденти преку електронската трговија на меѓународниот пазар.

Минатата година продолживме активно да работиме на полето на финансиската едукација, препознавајќи ја неопходноста од финансиско едуцирано население, кое ги разбира предностите од користењето на различните финансиски производи, но и знае да се заштити од потенцијалните ризици. Притоа, поголемо внимание му посветивме и на возрасното население. Следејќи ги централнобанкарските трендови, користевме различни канали на комуникација и разновиден пристап во разработката на теми од областа на економијата и финансиите, со цел што повеќе да се доближиме до населението од различни возрасни групи. Од посебна важност е тоа што покрај финансиската едукација, во нашата агенда и формално влегоа активностите за поттикнување на финансиската инклузија. Беше потпишан и нов меморандум за соработка во оваа сфера меѓу регулаторите на финансискиот систем, а веќе активно работиме и на првата национална Стратегија за финансиска едукација и финансиска инклузија, којашто ќе се донесе во соработка со другите финансиски регулатори.

Процесот на европска интеграција е наша стратегиска цел, а во тој контекст се и нашите постојани напори како централна банка да се доближиме кон стандардите на Европскиот систем на централни банки. Токму во оваа насока нè води и твининг-проектот финансиран од Европската Унија, „Јакнење на институционалниот капацитет на Народната банка на патот кон нејзиното членство во Европскиот систем на централни банки“, започнат во втората половина од минатата година. Со него се предвидува поддршка во нашето натамошно усогласување со регулативата, политиките и со стандардите на Европскиот систем на централни банки, особено во областа на платежните услуги, статистиката, супервизијата и истражувањето, како клучни компоненти на проектната програма. Покрај тоа, заради зајакната координација во доменот на евроинтеграциските активности, кон крајот на годината, во Народната банка го формиравме и започна да работи Комитетот за евроинтеграции. Сето ова е исклучително значајно особено сега, кога веќе е направен уште еден значаен чекор на нашата земја кон Европската Унија.

Последно, но не и најмалку важно – во 2019 година, работевме и на унапредувањето на нашата комуникација со јавноста, којашто всушност е дел од инструментариумот на централните банки. Притоа, не само што го зголемивме обемот на комуникацијата, туку работевме на зголемување и на нејзиниот квалитет, особено на унапредување на разбирливоста на соопштенијата и на опфатот на информациите коишто тие ги содржат, како и на употребата на современите канали за непосредна комуникација со јавноста. Преку комуникацијата со јавноста, меѓу другото, ние, централните банки, влијаеме врз очекувањата и однесувањето на економските

субјекти, но и ја обезбедуваме нашата транспарентност, што е особено важно бидејќи независноста на централната банка оди рака под рака со отчетноста. Впрочем, транспарентноста и отчетноста се и фундаменталните принципи на коишто се темели нашето работење – тие го гарантираат зачувувањето на довербата и интегритетот на Народната банка. Не е новост дека секогаш кога економиите се соочуваат со шок, од исклучителна важност е перцепцијата на јавноста на пораките и ставовите на централната банка, за што е потребно веќе стекнат висок степен на доверба.

Иако со ова обраќање накусо се осврнавме на изминатата година, нашите погледи неминовно се свртени кон иднината, којашто за жал во моментот е обременета со неизвесност и грижа за најголемото богатство коешто го имаме, здравјето. Ние, како централна банка, и натаму ќе бидеме доследни во спроведувањето оптимална политика за ублажување на економските последици од оваа корона-криза. Оптималноста ја гледам во рамнотежата помеѓу мерките за поддршка и истовременото зачувување на јавното добро коешто со години го одржуваме – стабилноста на цените, стабилноста на домашната валута и финансиската стабилност. Овие цели постојано успешно ги остваруваме, дури и во неколку минати епизоди на криза. Со оглед на капацитетот којшто го имаме и којшто како централна банка постојано го надградуваме, како и на нашиот досегашен интегритет и кредибилитет, без никаква задршка и натаму ќе бидеме доследни во исполнување на нашите цели.

28 април 2020 година
Скопје

Гувернер
и претседавач на Советот на
Народната банка

д-р Анита Ангеловска-Бежоска

Резиме на макроекономските движења во 2019 година

Растот на глобалната економија забави во 2019 година, во услови на изразена глобална неизвесност предизвикана од присутните трговски тензии помеѓу САД и Кина, неизвесноста околу процесот на Брежит, геополитичките тензии на Блискиот Исток, како и фактори специфични за одделни економии и индустрии. Последново особено се однесува на германската економија, чијшто раст забави главно заради послабите остварувања на автомобилската индустрија. Забавувањето на германската економија беше оценето како привремено, условено од потребата за постепено усогласување на автомобилската индустрија со повисоки барања поврзани со еколошките стандарди. Сепак, имајќи го предвид нејзиното значење како еден од двигателите на европската економија, ваквата состојба внесуваше дополнителна неизвесност, вклучително и за земјите со значителна трговска размена со оваа земја, каква што е македонската. Кон крајот на 2019 година, надолните ризици околу глобалниот раст беа оценети како помали, при очекувањата за позитивен ефект од олабавената монетарна политика на развиените земји, потпишувањето на првата фаза од договорот помеѓу САД и Кина во декември, како и намалената неизвесност околу Брежит без договор. Сепак, ризиците останаа и понатаму, а дополнително се појавија и негативните ефекти од новата вирусна инфекција во Кина, како нова закана за јавното здравје и глобалната економија.

И покрај неизвесното глобално окружување, растот на македонската економија во 2019 година забрза и достигна 3,6%, наспроти 2,7% во претходната година. Во однос на изворите на растот, карактеристично за оваа година беше закрепнувањето на инвестициската активност, по две години на намалување, со што истата претставуваше битен двигател на растот. Индикативните показатели покажуваат дека истата беше поддржана и од јавните и од приватните инвестиции, а во услови на стабилен амбиент и релаксирање на условите за финансирање. Растот на приватната потрошувачка продолжи и во текот на оваа година, поддржана од поволните очекувања, растот на платите и вработеноста, како и натамошна кредитна поддршка од банките. И покрај тоа што извозот и во 2019 година имаше највисок позитивен придонес на поединечна основа, движен од новите и од дел од традиционалните извозни капацитети, при поизразени увозни притисоци, нето-извозот имаше негативен придонес. Во 2019 година, инфлацијата се задржа на ниско ниво, при што просечната стапка на инфлација забави сведувајќи се на 0,8%, наспроти 1,5% во 2018 година. Забавувањето е одраз на промените на светските пазари на примарни производи на енергенсите и нивните индиректни ефекти врз останатите цени. Базичната инфлација (без храна и енергија), исто така забави, главно заради падот на цените на дел од транспортните услуги. Производствениот јаз беше благо позитивен, укажувајќи на отсуство на ценовни притисоци од растот на домашната побарувачка.

Поместувањата на пазарот на труд во 2019 година останаа поволни, со понатамошно намалување на стапката на невработеност, којашто се сведе на историски најниското ниво од 17,3% (годишно намалување за 3,5 п.п.). Номиналните нето и бруто-плати забележаа годишен раст од 3,9% и 5,1%, соодветно. Овој раст во еден дел се должи на зголемувањето на нивото на минималната нето-плата, зголемувањето на платите во јавниот сектор, како и ефектот од мерката за субвенционирање на придонесите поради зголемување на плата. Во текот на годината продуктивноста на трудот се намали за 1,9% (пад од 0,9% во 2018 година), во услови на повисок раст на вработеноста во споредба со растот на додадената вредност. Согласно со растот на платите и падот на продуктивноста, трошоците за труд по единица производ во 2019 година беа повисоки за 8% годишно.

Во 2019 година Народната банка продолжи со олабавувањето на монетарната политика, при што во март ја намали основната каматна стапка од 2,5% на 2,25%. Монетарното олабавување беше одраз на солидната надворешна позиција на економијата, поволните движења на девизниот пазар, како и на стабилните очекувања на домашните субјекти, при солиден раст на вкупните депозити и ниска и стабилна стапка на инфлација. И во текот на годината, движењата на девизниот пазар беа поволни, при што интервенциите на Народната банка беа во насока на откуп на девизи, придонесувајќи за понатамошен раст на девизните резерви и нивно одржување во конфорна зона, што е од особено значење во услови на стратегија на стабилен девизен курс. Целите на монетарната политика беа остварени, што се согледува преку натамошното одржување на ценовната и стабилноста на девизниот курс.

Во услови на поволни движења во економијата и стабилни очекувања, во 2019 година вкупните депозити забележаа годишен раст од 9%. Депозитниот раст во поголем дел се должи на денарските депозити, со што степенот на евроизација на депозитите продолжи да се намалува, по стагнацијата во претходните две години. Здравата солвентна и ликвидносна позиција на банките, растот на изворите на финансирање, зголемената конкуренција во банкарскиот сектор, стабилниот амбиент, како и промените во монетарната политика, се фактори што придонесоа банките да продолжат да ја зголемуваат понудата на кредити. Со тоа, кредитирањето продолжи да расте, остварувајќи солиден годишен раст од 7,6% (без отписите)¹. Кредитите на домаќинствата и понатаму имаат најголем придонес во кредитниот раст, при позитивен придонес и на корпоративните кредити. Нивото на нефункционалните пласмани на банките се задржа на околу 5%.

Во 2019 година, дефицитот на тековната сметка на билансот на плаќања забележа проширување од 2,6 п.п. и достигна 2,8% од БДП, сепак задржувајќи се на умерено ниво и не упатувајќи на поголеми нерамнотежи во надворешниот сектор. Продлабочувањето кај салдото на тековната сметка во најголем дел се должи на проширувањето на трговскиот дефицит, остварено во услови на позабрзан раст на увозот во однос на растот на извозот на стоки и намалениот суфицит кај салдото на услугите. Секундарниот доход забележа влошување главно заради пониските нето-приливи кај државата, при умерен раст на приватните трансфери, додека дефицитот кај примарниот доход е речиси непроменет во однос на 2018 година. Растот на извозот на стоки и натаму произлегува од новите компании со странски капитал, при позитивен придонес и од некои традиционални дејности, додека растот на увозот главно беше условен од увозот на стоки за потребите на извозот.

Во 2019 година во финансиската сметка беа забележани нето-приливи од 5,4% од БДП. Позитивни нето – текови беа остварени врз основа на трговските кредити, директните инвестиции и заемите, коишто беа само делумно неутрализирани од нето-одливите врз основа на портфолио инвестиции и валути и депозити. Странските директни инвестиции во 2019 година изнесувааа 2,6% од БДП, што иако претставува годишен пад за 3 п.п. од БДП, и натаму е на ниво на историскиот просек од 2010 година наваму, со исклучок на 2018 година кога беа остварени натпросечни 5,6% од БДП (делумно и заради еднократни фактори). Структурно гледано, значајно е да се истакне

¹ Примената на новата Одлуката за методологијата за управување со кредитниот ризик започна од јули 2019 година, според која банките имаат обврска да ги пренесат од билансна во вонбилансна евиденција (и да продолжат да ги пренесуваат) сите побарувања коишто се целосно резервирани подолго од една година, при што го задржуваат правото за нивна наплата.

дека сопственичкиот капитал бележи раст, наспроти зголемените одливи врз основа на меѓукомпаниски долг и намалената реинвестирана добивка. Бруто надворешниот долг на крајот 2019 година изнесуваше 72,2% од БДП и на годишна основа оствари пад од 1,1 п.п. од БДП, при пад на јавниот долг (за 1,3 п.п. од БДП) и мал раст на долгот на приватниот сектор (за 0,2 п.п. од БДП). Најголем дел од показателите за надворешната задолженост на домашната економија, вклучително и показателите за солвентност и ликвидност во плаќањата кон странство и понатаму се во безбедната зона. Воедно, релативно високото учество од близу 40% на меѓукомпанискиот долг и трговските кредити, како пофлексибилни и помалку ризични форми на долг, упатуваат на солидна структура на надворешниот долг. Со оглед на ваквите движења во тековните трансакции и финансиската сметка, бруто девизните резерви на крајот на 2019 година забележаа раст и се задржаа на соодветно ниво, обезбедувајќи покриеност од над четири месеци на увозот на стоки и услуги од следната година.

Во однос на очекувањата за следниот период, макроекономските проекции на Народната банка од октомври 2019 година посочуваа на стабилен и релативно поволен макроекономски амбиент во периодот 2020-2022 година. Сепак, случувањата од крајот на 2019 и почетокот на 2020 година поврзани со ширењето на новата вирусна инфекција во светски рамки, неизбежно се одразија врз движењата и очекувањата за глобалната економија во 2020 година. При значително понеповолно надворешно окружување, како и воведување на превентивни мерки за спречување на ширењето на вирусот и зачувување на јавното здравје во земјата, за 2020 година се очекува поголемо отстапување од октомвриските оценки во сите сегменти на економијата. Сепак, истите не се предизвикани од поместувања во економските фундаменти и засега се очекува да бидат од краткорочен, привремен карактер, по што би следело нормализирање и на глобалните текови и на движењата во домашната економија.

Основни економски показатели

годишни промени, во %	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Реален сектор												
Бруто домашен производ *	5,5	-0,4	3,4	2,3	-0,5	2,9	3,6	3,9	2,8	1,1	2,7	3,6
Инфлација	8,3	-0,8	1,6	3,9	3,3	2,8	-0,3	-0,3	-0,2	1,4	1,5	0,8
Стапка на невработеност	33,8	32,2	32,1	31,4	31,0	29,0	28,0	26,1	23,7	22,4	20,7	17,3
Надворешен сектор												
Биланс на тековна сметка (% од БДП)	-12,7	-6,8	-2,0	-2,5	-3,2	-1,6	-0,5	-2,0	-2,9	-1,0	-0,1	-2,8
Трговски биланс (% од БДП)	-28,6	-25,8	-21,6	-25,2	-26,5	-22,9	-21,7	-20,1	-18,8	-17,8	-16,2	-17,3
Странски директни инвестиции (% од БДП)	6,0	2,0	2,2	4,6	1,7	2,8	2,3	2,2	3,3	1,8	5,6	2,6
Бруто надворешен долг (% од БДП)	48,8	55,9	57,8	61,2	66,1	64,0	70,0	69,3	74,7	73,4	73,3	72,2
Бруто девизни резерви (во милиони ЕУР)	1,494,9	1,597,5	1,714,5	2,068,9	2,193,3	1,993,0	2,436,5	2,261,8	2,613,4	2,336,3	2,867,1	3,262,6
Монетарен сектор												
Парична маса (М4)	11,8	5,7	12,1	9,5	4,4	5,2	10,6	6,9	6,2	5,1	11,8	9,3
Вкупни кредити	34,4	5,2	7,0	8,4	5,6	6,6	10,0	9,6	6,5**	5,4	7,3	7,6**
Вкупни депозити (со депозитни пари)	13,3	7,0	12,8	9,1	4,4	5,4	10,5	6,4	6,1	5,0	12,1	9,0
Фискален сектор												
Буџетско салдо (% од БДП)	-0,9	-2,6	-2,4	-2,5	-3,8	-3,8	-4,2	-3,5	-2,7	-2,7	-1,8	-2,0
Јавен долг (% од БДП)	23,0	26,2	27,2	32,0	38,3	40,3	45,8	46,6	48,8	47,7	48,6	48,9
Банкарски сектор												
Стапка на адекватност на капиталот (%)	16,2	16,4	16,1	16,8	17,1	16,8	15,7	15,5	15,2	15,7	16,5	16,3
Нефункционални кредити на нефинансискиот сектор/ бруто кредити (%)	6,8	9,1	9,3	9,9	10,5	11,5	11,3	10,8	6,6	6,3	5,2	4,8
Ликвидна актива / вкупна актива (%)	22,9	25,6	30,9	31,2	32,4	31,2	29,8	28,2	28,9	27,1	26,7	26,9

Извор: НБРСМ, ДЗС, Министерство за финансии.

* Претходен податок за 2018, проценет податок за 2019.

** Коригирано за отписите.

I. Монетарната политика во 2019 година

1.1. Цели на монетарната политика

Одржувањето на ценовната стабилност претставува основна законски дефинирана цел на монетарната политика на Народната банка. Друга цел, подредена на основната цел, е да придонесува кон одржување стабилен и конкурентен финансиски систем што е пазарно ориентиран. Народната банка ја поддржува и општата економска политика без да го загрози остварувањето на основната цел и во согласност со принципот на отворена пазарна економија со слободна конкуренција. Од стратегиски аспект, од октомври 1995 година се применува стратегијата на одржување стабилен номинален девизен курс на денарот, до 2001 година во однос на германската марка, а потоа во однос на еврото.

Тргувајќи од овие законски одредби, Народната банка и во текот на 2019 година ја приспособуваше монетарната политика заради успешно остварување на законски дефинираните цели. Целите на монетарната политика беа успешно остварени, што се согледува преку натамошното одржување на ценовната и стабилноста на девизниот курс. Девизните резерви остварија раст и според сите показатели на соодветност се задржаа во сигурната зона. Во однос на ценовната стабилност, во 2019 година беше остварен мал годишен раст на домашните цени, во услови на надолно придвижување на цените на енергијата, како и на поумерен раст на базичната и на прехранбената компонента на инфлацијата. Во 2019 година, успешно беше одржана и финансиската стабилност, како дополнителна поддршка во остварувањето на основната цел. Народната банка во текот на 2019 година продолжи со водењето приспособлива монетарната политика, во услови на поволен макроекономски амбиент.

Графикон 1
Производствен јаз и инфлација*

Графикон 2
Бруто девизни резерви

* Производствениот јаз претставува показател за цикличната положба на економијата и се пресметува како отстапување на оствареното од потенцијалното ниво на БДП во однос на потенцијалното ниво на БДП (производен јаз = (остварен БДП – потенцијален БДП)/потенцијален БДП). Прикажана е просечната годишна промена на вкупната и базичната инфлација.

Графикон 3
Показатели за адекватноста на девизните резерви

Графикон 4
Избрани показатели за финансиската стабилност

* Според правилото на Гринспан и Гвидоти (Greenspan-Guidotti rule) потребно е земјата да одржува целосна покриеност на краткорочниот долг (преостанато достасување) со девизни резерви.
 ** Ликвидната актива се состои од високоликвидната актива и краткорочно орочените депозити кај странски банки. Вкупната актива не ги вклучува средствата кај домашните банки.
 *** Показателот се однесува на кредитите кон финансискиот и нефинансискиот сектор.
 Извор: НБРСМ и ДЗС.

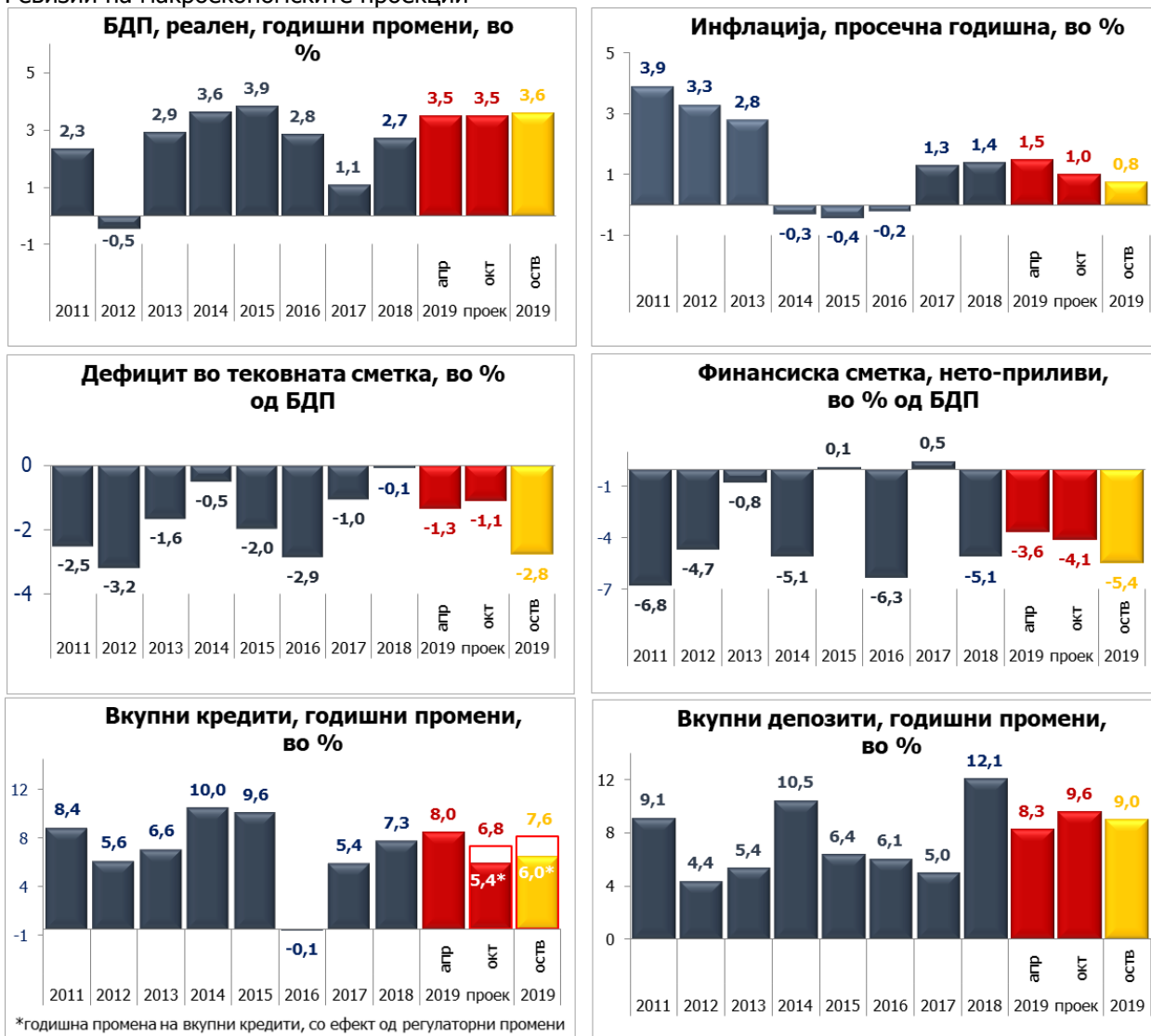
1.2. Постапеност на монетарната политика

Во 2019 година Народната банка продолжи со олабавување на монетарната политика, при што во март ја намали основната каматна стапка од 2,5% на 2,25%. Монетарното олабавување беше одраз на солидната надворешна позиција на економијата, поволните движења на девизниот пазар, како и на стабилните очекувања на домашните субјекти, при солиден раст на вкупните депозити и ниска и стабилна стапка на инфлација. Во вакви околности, во текот на годината движењата на девизниот пазар беа поволни и овозможија натамошни интервенции со откуп на девизи и раст на девизните резерви.

Амбиентот за спроведување на монетарната политика во 2019 година беше поповолен во однос на претходната година, во услови на присутни, но помалку изразени ризици од домашното окружување. На девизниот пазар, движењата беа поволни во континуитет, што овозможи интервенции со откуп на девизи од страна на Народната банка, којшто е највисок во последните десет години. Штедењето на домаќинствата и натаму расте, како и нивната склоност за штедење во домашна валута, што упати на стабилни очекувања и зголемена доверба на економските субјекти. За поволниот амбиент придонесе и дисциплинираната фискална политика, имајќи го предвид нискиот буџетски дефицит во 2019 година. И покрај намалувањето на ризиците од домашното окружување, сепак во текот на 2019 година, постоеја неизвесноста и променливоста на движењата од надворешното окружување, што налагаше потреба од претпазливост при водењето на монетарната политика.

Стабилниот домашен амбиент и отсуството на инфлациски притисоци создадоа поволен амбиент во домашната економија за остварување солиден економски раст. Во такво окружување, во текот на 2019 година остварен е економски раст од 3,6%, којшто е во согласност со очекувањата и е поддржан од растот на извозната активност, но и од домашната побарувачка.

Графикон 5
Ревизии на макроекономските проекции

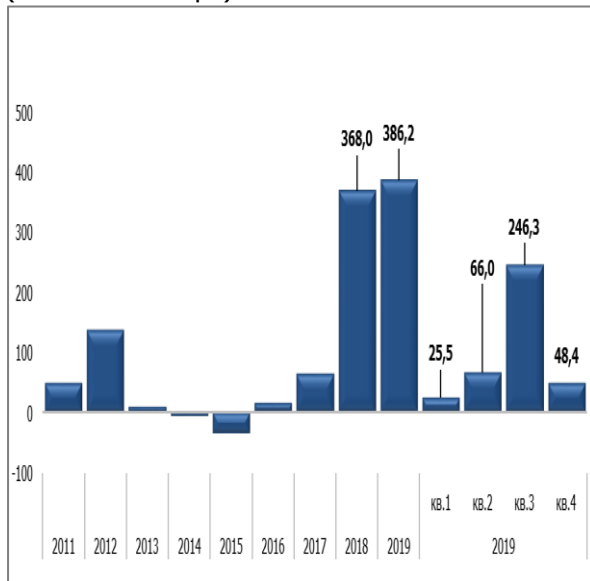

* На 9 август 2018 година, Советот на Народната банка ја усвои Одлуката за методологијата за управување со кредитниот ризик, според која банките имаат обврска да ги пренесат од билансна во вонбилансна евиденција (и да продолжат да ги пренесуваат) сите побарувања коишто се целосно резервирани подолго од една година. Примената на одлуката започна од јули 2019 година. И покрај преносот на вонбилансна евиденција на овие побарувања, банките го задржуваат правото за нивна наплата.

Извор: НБРСМ и ДЗС. Проекциите за сите показатели се однесуваат на макроекономските проекции на НБРСМ.

Општото ценовно ниво во 2019 година забележа просечен годишен раст од 0,8%, којшто во најголем дел произлегува од растот на цените на храната, а во помал дел и од базичната инфлација, при негативен придонес на цените на енергијата. Во текот на годината, Народната банка не направи значителни ревизии кај проекцијата на инфлацијата и остварувањата се главно во рамки на проектираното.

Графикон 6
Интервенции на НБРСМ на девизниот пазар
(во милиони евра)

Извор: НБРСМ

Девизните резерви во текот на 2019 година и натаму растат, одржувајќи се во сигурната зона во текот на годината. Гледано по одделни фактори, зголемувањето на девизните резерви во најголем дел е резултат на интервенциите на Народната банка на девизниот пазар со значителен откуп на девизи, додека трансакциите за сметка на државата придонесоа за намалување на девизните резерви. Во 2019 година, во рамките на финансиската сметка на билансот на плаќања беа остварени значителни нето-приливи, коишто овозможија целосно финансирање на дефицитот во тековната сметка и дополнителен раст на девизните резерви.

Во услови на стабилни очекувања и поповолни согледувања за ризик кај економските субјекти, поволни движења беа забележани и кај штедењето на приватниот сектор. Така, во 2019 година вкупните депозити забележаа раст, којшто од валутен аспект во поголем дел се должеше на прирастот на денарските депозити (со вклучени депозитни пари). Гледано од аспект на поделбата на краткорочни (без депозитните пари) и долгорочни депозити, поголем е прирастот на депозитите на долг рок. Како резултат на стабилните очекувања на субјектите, степенот на евроизација² и натаму се намалува и во текот на 2019 година. Од секторски аспект, депозитите на домаќинствата и понатаму се главен двигател на депозитниот раст, при значително зголемување на придонесот на депозитите на претпријатијата во растот на вкупните депозити.

Здравата солвентна и ликвидносна позиција на банките, растот на изворите на финансирање, зголемената конкуренција во банкарскиот сектор, стабилниот амбиент, како и промените во монетарната политика, се фактори поради кои банките и натаму ја зголемуваат понудата на кредити. Со тоа, кредитирањето и натаму расте, остварувајќи солиден годишен раст на крајот од годината. Кредитите на домаќинствата и понатаму се секторот со најголем придонес во кредитниот раст, при позитивен придонес и на корпоративните кредити.

Со оглед на примената на фиксен номинален девизен курс на денарот во однос на еврото, промените на каматните стапки во еврозоната, како економија сидро, имаат важна улога од аспект на поставеноста на монетарната политика во земјата. Во текот на 2019 година, Европската централна банка (ЕЦБ) и натаму спроведува приспособлива монетарна политика, при што повторно ја активира програмата за квантитативно олеснување. Воедно, ЕЦБ ја намали каматната стапка на депозитите преку ноќ од -0,4% на -0,5%, додека останатите каматни стапки, вклучувајќи ја и основната каматна стапка, ги задржа непроменети во текот на годината. Како резултат на намалувањето на

² Учество на девизните депозити во вкупните депозити во финансискиот систем.

основната каматна стапка на Народната банка до нивото од 2,25%,³ се забележа стеснување на распонот меѓу каматните стапки на Народната банка и ЕЦБ, од 2,5 п.п на 2,25 п.п. Во однос на каматните стапки на банките во домашната економија, распонот помеѓу каматната стапка на денарските и каматната стапка на девизните депозити во 2019 година забележа мало намалување (од 1,2 п.п. на 1,0 п.п.), при поголемо надолно поместување кај денарската пасивна каматна стапка во однос на девизната.

Графикон 7

Распон на основните каматни стапки на НБРСМ и ЕЦБ, во п.п.

Графикон 8

Распон на каматните стапки на банките во домашната економија, во п.п

Основна каматна стапка на НБРСМ: каматна стапка на благајничките записи на НБРСМ.

Основна каматна стапка на ЕЦБ: каматна стапка на основните операции за рефинансирање на ЕЦБ.

³ Народната банка во текот на првиот квартал на 2020 година во два наврати дополнително ја намали основната каматна стапка, со што таа се сведе на 1,75%.

II. Меѓународно окружување⁴

Трендот на забавување на глобалниот економски раст од 2018 година продолжи и во 2019 година. Оценетиот раст во 2019 година се сведе на 2,9% (3,6% во 2018 година) и е најнизок по глобалната криза од 2008-2009 година. Постојаната и зголемена неизвесност од трговските тензии помеѓу САД и Кина, неизвесноста околу процесот на Брежит, геополитичките тензии на Блискиот Исток и финансиската нестабилност кај дел од брзорастечките земји, и покрај поповолните финансиски услови и приспособливата монетарна политика кај развиените земји, доведоа до забавен раст на глобалната трговија и забавен глобален економски раст. Притоа, забавувањето е релативно синхронизирано и е присутно и кај развиените земји и кај брзорастечките земји. Во рамки на развиените земји, еврозоната оствари раст од 1,2% (1,9% во 2018 година), при солидна домашна побарувачка и негативен придонес на нето-извозот, во услови на пад на преработувачката индустрија⁵, особено автомобилската индустрија во Германија. Под влијание на послабите извозни остварувања и инвестициите, растот на американската економија исто така забави сведувајќи се на 2,3% (2,9% во 2018 година), а произлезе главно од потрошувачката на домаќинствата, при солидни остварувања на пазарот на труд. Од друга страна, Обединетото Кралство оствари раст од 1,4% во 2019 година (1,3% во 2018 година), како одраз на зголемената потрошувачка на домаќинствата и државата, а умерен раст од 0,7% забележа и јапонската економија (0,3% во 2018 година), каде што позитивниот ефект од фискалниот стимул го надмина негативниот придонес на нето-извозот.

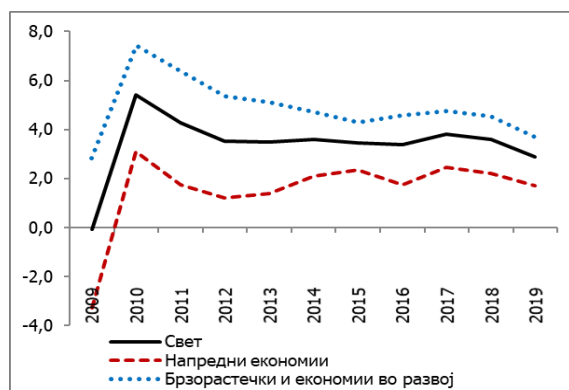
Кон крајот на 2019 година, надолните ризици околу глобалниот раст беа оценети како помали. Ова главно беше поврзано со стабилизацијата на растот во производствениот сектор и глобалната трговија, очекувањата за позитивен ефект од олабавената монетарна политика, потпишувањето на првата фаза од договорот помеѓу САД и Кина (на 15.12.2019 година), како и намалената неизвесност околу Брежит без договор по одржаните предвремени избори во декември во Обединетото Кралство. Сепак, ризиците и понатаму се надолни и се поврзуваат со зголемените геополитички тензии, повторната ескалација на трговските тензии, што може да доведе до послабо остварување на глобалната економската активност од очекувањата, евентуалното влошување на глобалните финансиски услови и зголемената финансиска ранливост кај брзорастечките земји, како и негативните ефекти од новата вирусна инфекција во Кина.

Просечната годишна стапка на инфлација на светско ниво во 2019 година забави сведувајќи се на 3,4% (3,6% во 2018 година) и во најголем дел е одраз на забавувањето на економската активност и падот на цената на нафтата во втората половина на 2019 година. Гледано по групи на земји, стапката на инфлација кај развиените земји се намали на 1,4% во 2019 година (2% во 2018 година). Наспроти тоа, кај брзорастечките економии, инфлацијата забележа умерено забрзување и годишната стапка достигна 5,1% (4,8% во 2018 година).

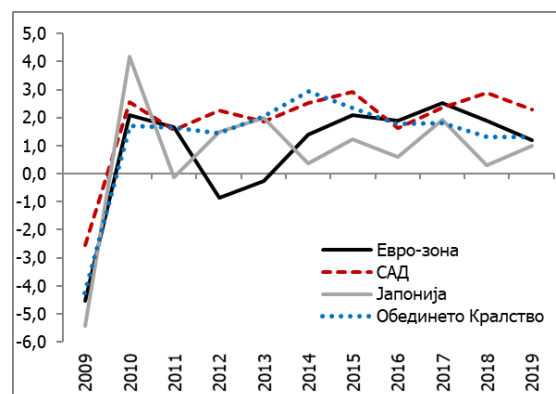
⁴ Анализата се заснова врз „Светскиот економски преглед“ на ММФ, ажурирање октомври 2018 и јануари 2019 година; „Глобалните економски изгледи“ на Светската банка, јануари 2018 година; кварталните извештаи на Народната банка.

⁵ Падот на додадената вредност во преработувачката индустрија во 2019 година во еврозоната изнесува 1,1%, а во Германија 3,5%.

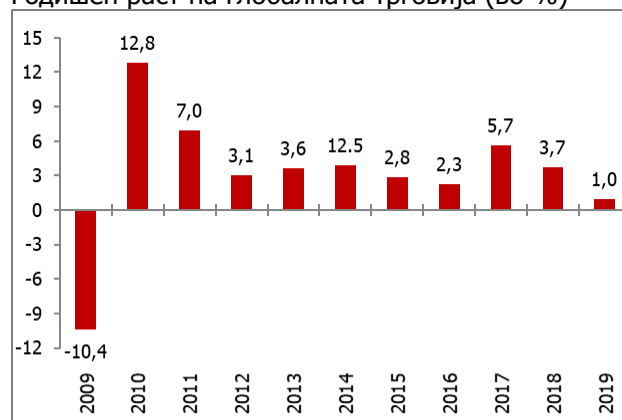
Графикон 9
Глобален економски раст (во %)

Графикон 10
Раст на БДП во развиените земји (во %)

Графикон 11
Годишен раст на глобалната трговија (во %)

Извор: Светски економски преглед, октомври 2019 година и ажурирање јануари 2020 година, ММФ.

Во однос на конкретните квантитативни показатели што го отсликуваат надворешното окружување на македонската економија, странската ефективна побарувачка и странската ефективна инфлација во 2019 година исто така забавија. Имено, се оценува дека странската побарувачка се зголемила за 1,4% (1,9% во 2018 година), при умерено помал раст во однос на 2018 година кај повеќето земји. Притоа, најголем придонес за оценетиот раст во 2019 година имаат Германија, Бугарија и Србија. Странските ефективни цени во 2019 година, во просек, остварија раст од 1,5% (2,2% во 2018 година), при забавување на инфлацијата кај речиси сите земји, освен Бугарија којашто бележи забрзување на инфлацијата. Притоа, најголем позитивен придонес имаше растот на цените во Германија, Бугарија и Србија⁶, додека останатите земји имаа поумерен позитивен придонес.

⁶ Инфлацијата во Србија е коригирана за промените во девизниот курс.

Графикон 12
Странска ефективна побарувачка

Графикон 23
Странска ефективна инфлација

Извор: Национални заводи за статистика и пресметки на НБРСМ⁷.

На пазарите на примарните производи, во 2019 година цените на енергенсите забележаа пад, додека цените на металите и на прехранбените производи се зголемија. Имено, во 2019 година просечната цена на нафтата изнесуваше 57,2 евра за барел и беше пониска за 5% од просечната цена во 2018 година (60,2 евра за барел). Гледано според динамиката, под влијание на геополитичките тензии помеѓу САД и Иран и намалената понуда согласно со договорот помеѓу земјите од ОПЕК+, цената на нафтата бележеше раст во првата половина на годината, по што следуваше силно надолно приспособување. Падот се поврзува со засилените трговски тензии помеѓу САД и Кина и забавувањето на глобалната побарувачка за нафта, како и зголеменото производство на нафта во САД. Во 2019 година, цените на храната забележаа умерен пораст од 2,7%. Истовремено, индексот на цените на основните метали порасна за 9,4% и имаше нагорен тренд во првите девет месеци, пред сè заради растот на цената на железната руда и на никелот, во услови на солидна побарувачка и намалена понуда, додека во последниот квартал забави.

⁷ Странската ефективна побарувачка е пресметана како збир од пондерираните индекси на бруто домашниот производ на најзначајните трговски партнери на нашата земја. Во пресметката на индексот се вклучени: Германија, Грција, Италија, Холандија, Белгија, Шпанија, Србија, Хрватска, Словенија и Бугарија. Пондерите се пресметани врз основа на учеството на извозот кон овие земји во вкупниот извоз. Странската ефективна инфлација претставува пондериран збир на индексите на потрошувачките цени на земјите, најзначајни партнери на нашата земја, во доменот на увозот на стоки за широка потрошувачка. Пондерирацката структура се заснова врз нормализираните учества на номиналниот увоз од секоја од земјите во вкупниот номинален увоз во периодот 2013 – квартал 3, 2016 година. Во пресметката на овој показател се вклучени: Бугарија, Германија, Грција, Франција, Италија, Австрија, Словенија, Хрватска и Србија.

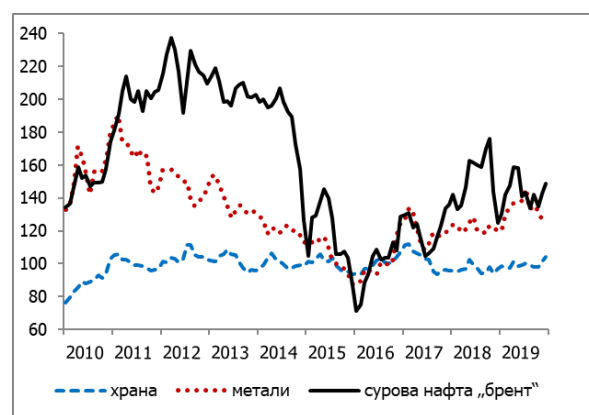
Графикон 14

Месечно движење на цената на примарните енергетски и неенергетски производи (евра, индекс: 2010=100)

Графикон 15

Месечно движење на цените на суровата нафта, металите⁸ и храната (евра, индекс: 2010=100)

Извор: База на податоци на Светската банка за цените на примарните производи.

Во 2019 година, централните банки на развиените земји спроведуваа главно стимулативни монетарни политики, особено во втората половина од годината. Така, по постепеното зголемување на каматната стапка во претходните три години, ФЕД во јули 2019 година ја намали каматната стапка, а дополнително ја намали и во септември и октомври, сведувајќи ја на интервал од 1,5 до 1,75% (пониска за 0,75 п.п. во однос на крајот на 2018 година). Олабавувањето на монетарната политика се должи на очекувањата за неповолни ефекти од забавувањето на глобалниот раст врз домашната економија и дезинфлациските притисоци. ЕЦБ исто така водеше стимулативна монетарна политика, при што во првата половина од годината на двапати го продолжуваше периодот во којшто ќе се задржат ниските стапки, а во март ја најави новата мерка за долгорочни операции на рефинансирање, којашто започна во септември 2019 година и ќе трае три години (наспроти првично предвидените две). Веќе во септември, ЕЦБ ја намали депозитната каматна стапка за 10 б.п., на нивото од -0,5%, истакнувајќи дека каматните стапки ќе се задржат на тековното или на пониско ниво сè додека стапката на инфлација не се приближи кон нивото близу до, но под 2% за проектираниот период. Покрај тоа, беше објавен и пакет мерки, меѓу кои: повторно започнување на програмата за квантитативно олеснување со месечен откуп на хартии од вредност во износ од 20 милијарди евра, којашто започна од ноември 2019 година и ќе трае сè додека не почне процесот на зголемување на каматните стапки; промени во модалитетите и времетраењето на новата мерка за долгорочни операции на рефинансирање; и воведување двослоен систем за задолжителната резерва. Банката на Англија и Банката на Јапонија не направија промени во поставеноста на монетарната политика, задржувајќи ги основните каматни стапки на 0,75% и -0,1%, соодветно.

⁸ Индексот на металите е композитен индекс којшто вклучува цени на бакарот, алуминиумот, железната руда, лимот, никелот, цинкот, оловото и ураниумот.

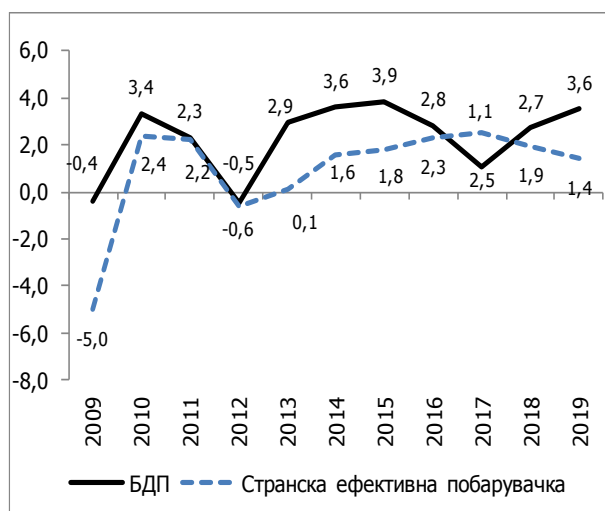
III. Макроекономски движења во 2019 година

3.1. БДП и инфлација

Според проценетите податоци на ДЗС, во 2019 година забележано е забрзување на домашната економска активност, којашто оствари реална стапка на раст од 3,6%⁹ (2,7% во 2018 година). Ваквиот раст е одраз на стабилниот домашен амбиент, стабилните очекувања и доверба на економските субјекти, поволните остварувања во извозниот сектор, како и на натамошните поволни движења на пазарот на труд и остварувањето на поголемите јавни инфраструктурни проекти.

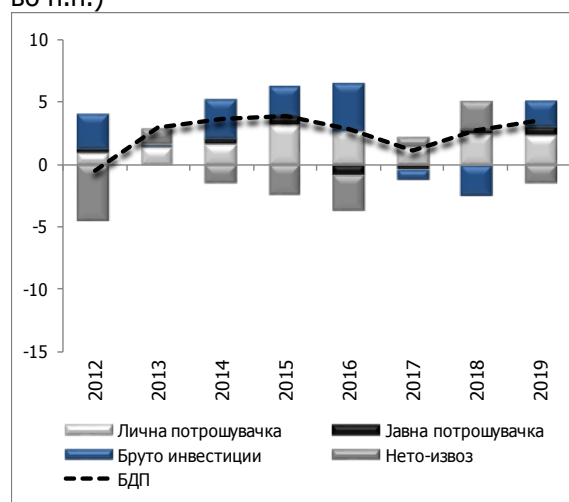
Графикон 16

БДП и странска ефективна побарувачка (годишни стапки на реална промена, во %)

Графикон 17

БДП (реален раст, во %) и расходни компоненти на БДП (придонеси кон растот, во п.п.)

Извор: Државен завод за статистика и Еуростат, пресметки на НБРМ. Податоците за БДП за 2018 година се претходни, а за 2019 година се проценети.

Гледано преку производната страна, во текот на 2019 година, кај поголемиот дел од дејностите се забележува реален раст на додадената вредност и следствено позитивни придонеси во вкупниот раст на БДП. Притоа, како и во последните неколку години, највисок позитивен придонес кон економскиот раст за 2019 година има групата од дејностите „трговија, транспорт и угостителство“. Исто така, слично со минатата година, солиден позитивен придонес има индустрискиот сектор, каде што е забележан реален раст на додадената вредност од 3,1%. Анализирани грануларно преку индексот на индустриското производство, растот на индустријата претежно е резултат на поволните остварувања во преработувачката индустрија поврзани со производството во дејностите во кои се присутни поголемите извозни капацитети со странски капитал, а значаен придонес има и енергетскиот сектор. Понатаму, градежниот сектор во 2019 година забележа солидна стапка на реален годишен раст и следствено позитивен придонес во растот на БДП, што претставува подобрување наспроти неповолните остварувања и падот на активноста во овој сектор во текот на 2018 година. Подобрувањата кај градежниот сектор се поврзуваат со растот во доменот на нискоградбата поврзан со натамошното остварување на поголемите јавни

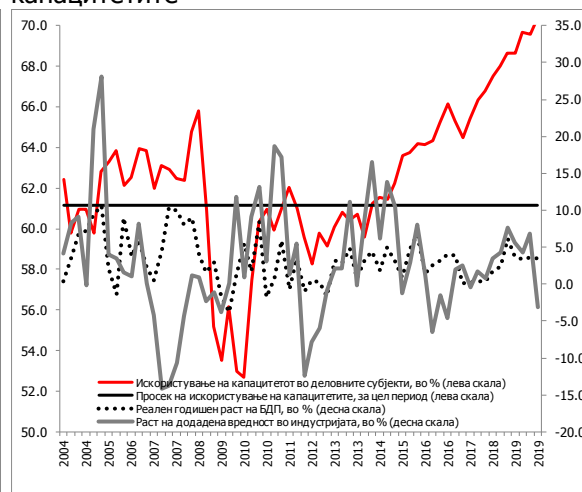
⁹ Реалниот БДП во текот на 2019 година ја следеше следнава динамика: прв квартал 3,8%, втор квартал 3,4%, трет квартал 3,6% и четврти квартал 3,4%.

инфраструктурни проекти, а значителен придонес се забележува и од високоградбата. Позитивен придонес во вкупниот економски раст има и земјоделството, иако растот на додадената вредност во овој сектор забавува во споредба со растот од 2018 година. Кај поголемиот дел од преостанатите дејности од услужниот сектор се забележува реален раст на додадената вредност и оттука позитивен придонес во вкупниот раст на БДП¹⁰.

Графикон 18
Придонес кон реалниот годишен раст на БДП
(во процентни поени)

Графикон 19
БДП, индустрија и искористување на капацитетите

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ. Податоците за БДП за 2018 година се претходни, а за 2019 година се проценети.

Гледано од аспект на агрегатната побарувачка, растот на домашната економија во 2019 година произлегува од домашната побарувачка, додека нето-извозот, којшто во минатите две години придонесуваше позитивно за растот, во 2019 година има негативен придонес. Растот на домашната побарувачка беше поддржан од сите нејзини компоненти. Така, значителен позитивен придонес има личната потрошувачка, во услови на раст на расположливиот доход, поволни движења на пазарот на труд и зголемена кредитна поддршка на секторот „население“. Инвестициите во 2019 година се вратија во зоната на позитивни остварувања, по две години намалување, коешто во најголем дел беше предизвикано од политичката неизвесност во тој период и привремениот застој кај поголемите јавни инфраструктурни инвестиции. Растот на инвестициите во 2019 година е во согласност со забележаниот раст во градежништвото и со зголемениот увоз на производи за инвестиции. Позитивен придонес кон растот на домашната економија имаше и јавната потрошувачка¹¹. Извозот на стоки и услуги и натаму е категоријата којашто го условува растот, со највисок позитивен индивидуален придонес, и покрај тоа што во 2019 година дојде до зголемување на глобалната неизвесност и забавување на растот на некои од клучните трговски партнери. За ваквите извозни остварувања и натаму најмногу придонесуваат новите производствени капацитети ориентирани кон извоз со странски капитал, а дополнителен придонес имаат и дел од традиционалните извозни сектори. Растот на извозот и зголемената домашна

¹⁰ Така, во рамките на услужниот сектор во 2019 година, најзначаен позитивен придонес се забележува кај дејностите во врска со недвижен имот и јавната управа и одбрана, а помал позитивен придонес имаат стручните, научните и техничките дејности, како и финансиските дејности и дејностите на осигурување. Од друга страна, годишен пад и минимален негативен придонес (наспроти растот и позитивниот придонес во 2018 година) е забележан единствено кај дејностите во доменот на уметноста, забавата и рекреацијата и другите услужни дејности, како и кај дејноста „информации и комуникации“.

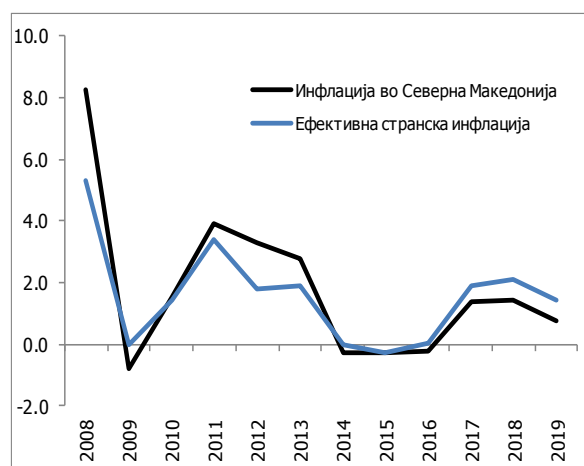
¹¹ Во текот на целата година најголем дел од растот на јавната потрошувачка се објаснува со повисоките трансферите до фондот за здравство, повисоките расходи за стоки и услуги и за плати, како и растот на трансферите до локалните власти.

побарувачка доведоа до раст и на увозот на стоки и услуги, со што нето-извозот бележи негативен придонес кон промената на БДП.

Во 2019 година стапката на инфлација изнесуваше 0,8%, што претставува забавување на ценовниот раст во споредба со 2018 година (кога беше забележана инфлација од 1,5%). Забавувањето на домашната инфлација е одраз на промените на светските пазари на примарни производи на енергенсите и нивните индиректни ефекти врз останатите цени. Базичната инфлација, исто така, придонесе за забавување на просечниот раст на цените, главно како резултат на падот на цените на дел од транспортните услуги. Анализирани динамички, растот на потрошувачките цени постојано забавуваше, при што од 1,2% во првиот квартал се сведе на 0% во последниот квартал од годината. Во 2019 година, производствениот јаз беше благо позитивен, укажувајќи на отсуство на ценовни притисоци од растот на домашната побарувачка.

Графикон 20

Домашна инфлација и странска ефективна инфлација, годишни стапки на раст (во %)

Извор: ДЗС, Еуростат и пресметки на НБРСМ.

Графикон 21

Променлива (храна и енергија) и долгорочна компонента на инфлацијата (годишни придонеси, во процентни поени)

Во однос на главните компоненти на индексот на потрошувачки цени, највисок позитивен придонес кон годишниот раст има прехранбената компонента (раст од 1,9% и придонес од 0,7 п.п. во вкупната инфлација) одразувајќи ги главно повисоките цени на зеленчукот, како и зголемените цени на лебот и житата. Дополнителен позитивен придонес кон растот на потрошувачките цени има и базичната компонента (раст од 0,5% и придонес од 0,3 п.п. во вкупната инфлација), што се должи во најголема мера на зголемувањето на цените на тутунот¹², при истовремено поизразени надолни притисоци од цените на облеката, обувките и транспортните услуги во воздушниот сообраќај. Од друга страна, енергетската компонента има мал негативен придонес кон годишниот раст на домашните цени (пад од 1,1% и придонес од -0,2 п.п. во вкупната инфлација), што главно се должи на намалувањето на домашните цени на нафтените деривати, согласно со движењето на цената на нафтата на светските пазари, а во помала мерка и на намалување на цената на топлинската енергија¹³.

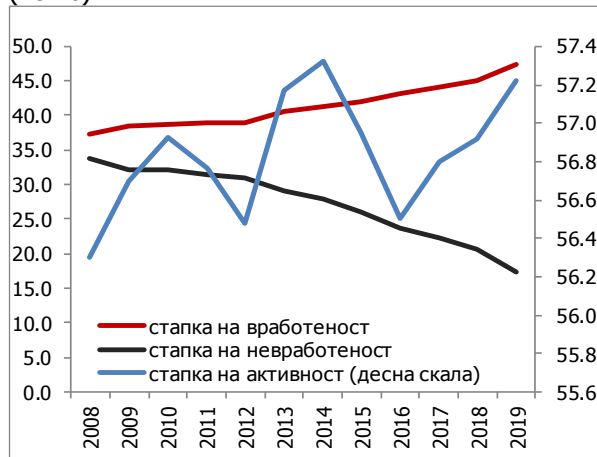
¹² Годишниот раст на цената на тутунот е одраз и на покачувањето на цените на цигарите во март и мај 2019 година, согласно со предвиденото годишно зголемување на акцизите на цигарите за 0,20 денари/парче, заклучно со 1 јули 2023 година.

¹³ Според одлуката на Регулаторната комисија за енергетика, цената на парното во системот на БЕГ како најголем снабдувач со топлинска енергија во Скопје се намалува за 6% од август 2019 година, како резултат на претходно донесената одлуката за намалување на ДДВ за топлинска енергија од 18% на 5%.

3.2. Пазар на труд

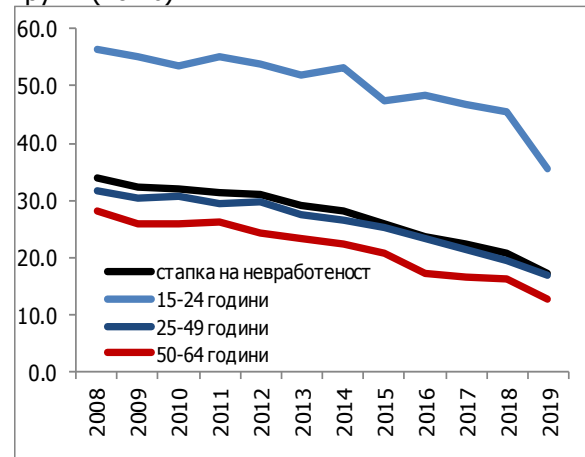
Согласно со позитивните поместувања во економијата, во 2019 година повеќето од показателите на пазарот на труд упатуваат на продолжување на поволните трендови¹⁴. Воедно, во текот на 2019 година се продолжи со спроведувањето на активните мерки за вработување¹⁵, како дополнителна поддршка за раст на вработеноста. Бројот на вработени лица во 2019 година се зголеми за 5,1%, што преставува забрзување во споредба со растот од 2018 година. Истовремено, стапката на вработеност се зголеми за 2,2 п.п. и изнесуваше 47,3%. Анализирани по сектори, во 2019 година, растот на вработеноста во најголем дел се поврзува со *услужниот сектор*, во голема мера одразувајќи ги позитивните поместувања кај „административните и помошните услужни дејности“, дејностите „уметност, забава и рекреација“, како и кај „транспортот и складирањето“. Исто така, значителен придонес има и *индустријата*, во голема мера одразувајќи ги позитивните поместувања кај преработувачката индустрија. Од друга страна, бројот на лица вработени во земјоделството во 2019 година и натаму се намалува.

Графикон 22
Селектирани показатели од пазарот на труд
(во %)

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

Графикон 23
Стапка на невработеност според старосните
групи (во %)

Поволни поместувања во текот на годината се забележуваат и на страната на понудата на работна сила. Имено, вкупното активно население забележа зголемување од 0,7%, што при истовремен пад на неактивното население од 0,6%, доведе до мало нагорно поместување на стапката на активност (за 0,3 п.п.), којашто изнесуваше 57,2%. Позитивните придвижувања, и на страната на побарувачката и на страната на понудата на работна сила, придонесоа за намалување на невработеноста, при што стапката на невработеност во 2019 година се сведе на историски најниско ниво од 17,3% (годишно намалување за 3,5 п.п.). Притоа, намалувањето на вкупната стапка на невработеност се објаснува со пониската невработеност кај сите старосни групи, при позначително намалување забележано кај младите лица на возраст од 15 до 24 години.

Растот на просечните исплатени плати продолжи и во 2019 година, што во еден дел се должи на зголемувањето на нивото на минималната нето-плата (во јули 2018

¹⁴ Анализата на пазарот на труд е направена преку користење на кварталните анкети за работна сила, односно годишните показатели за 2019 година се изведени како просек од објавените квартални податоци.

¹⁵ И во текот на 2019 година, Министерството за труд и социјална политика и Агенцијата за вработување и натаму спроведуваа активни мерки и програми наменети за зголемување на вработеноста.

година¹⁶ и двапати во текот на 2019 година¹⁷), на зголемувањето на платите во јавниот сектор¹⁸, како и ефектот од мерката за субвенционирање на придонесите поради зголемувањето на платата¹⁹. Така, номиналните нето и бруто-плати²⁰ забележаа годишен раст од 3,9% и 5,1%²¹, соодветно (5,9% и 5,7%²², соодветно, во 2018 година). Нагорна корекција на нето-платите е забележана кај речиси сите сектори на дејности²², а посебно висок раст беше забележан во „дејностите на здравствена и социјална заштита“ (9,4%), дејноста „транспорт и складирање“ (8,6%), „градежништвото“ (6,2%), „административните и помошните услужни дејности“ (5,9%), „земјоделството“ (5,6%) и „преработувачката индустрија“ (5,4%). Притоа, во услови на поумерен раст на општото ниво на потрошувачките цени, нето и бруто-платите забележаа реален раст од 3,1% и 4,3%, соодветно.

¹⁶ Износот на минимална плата согласно со Законот за минимална плата („Службен весник на РМ“ бр. 126/18) којшто се исплаќа за периодот од јули 2018 до март 2019 година изнесува 17.370 денари во бруто-износ, односно 12.165 денари нето, согласно со редовното усогласување со порастот за претходната година на просечно исплатената плата во државата, индексот на трошоци на живот и реалниот пораст на БДП (со една третина од порастот од секој показател, соодветно).

¹⁷ Во текот на 2019 година двапати е извршено зголемување на минималната плата, и тоа во април и декември. Во април минималната плата е зголемена од 12.165 денари на 12.507 денари нето-плата (бруто од 17.370 на 17.943 денари), согласно со усогласувањето со порастот за претходната година на просечно исплатената плата во РСМ, индексот на трошоци на живот и реалниот пораст на БДП (со една третина од порастот од секој показател, соодветно, Закон за минимална плата, „Службен весник на РСМ“ бр. 59/19). Со дополнителното покачување во декември (за околу 2000 денари нето), минималната плата којшто се исплаќа за периодот декември 2019 до март 2020 година е 14.500 денари во нето-износ (Закон за минимална плата, „Службен весник на РСМ“ бр. 239/19).

¹⁸ Зголемување на платите од 5% имаше за вработените во здравството, образованието и во градинките почнувајќи со септемвриската плата во 2018 година. Согласно со Буџетот на РСМ за 2019 година, извршено е зголемување на платите на докторите специјалисти за 10% од јануари и покачување на платите за 5% на останатиот медицински персонал во јавните здравствени установи со исплатата на јануарската плата во 2019 година, како и дополнително зголемување на платите на здравствените работници за 5%, почнувајќи со исплатата на септемвриската плата во 2019 година. Исто така, согласно со одлуката на Владата на РСМ донесена во мај 2019 година, извршена е нивелација на платите на околу 2.900 вработени од областа на културата, од националните и од локалните установи, почнувајќи од априлската плата за 2019 година. Покрај тоа, со измените и дополнувањата на Законот за заштита на децата, започнувајќи со јунската плата, се зголемуваат за 16% платите на воспитувачите/ките, негувателите/ките, стручните работници/чки и соработници/чки, а согласно со Колективниот договор, зголемување на платата има и кај помошно-техничкиот персонал. Зголемување на платата од 22% добија и социјалните работници со исплатата на јунската плата, а со исплатата на септемвриската плата добија и дополнително зголемување од 5%. Исто така, зголемување на платите од 5% имаше за вработените во образованието, полицијата, одбраната и целиот јавен сектор, почнувајќи со септемвриската плата.

¹⁹ Согласно со Законот за субвенционирање на придонесите од задолжително социјално осигурување поради зголемување на платата, којшто започна да се применува со исплатата на ноемвриската плата („Службен весник на РСМ“ бр. 239/19), при што субвенционирањето на придонеси се одобрува доколку зголемувањето на нето-платата е во износ од најмалку 600 до најмногу 6000 денари месечно по осигуреник („Службен весник на РСМ“ бр. 239/19, чл. 2 и 3).

²⁰ Вкупните исплатени бруто-плати опфаќаат: исплатени нето-плати за извештајниот месец, платен персонален данок и платени придонеси (за пензиско и инвалидско осигурување, за здравствено осигурување, за вработување, за професионално заболување и за водостопанство). Податоците се однесуваат на исплатените плати.

²¹ Повисокиот раст на бруто-платите од растот на нето-платите е резултат на зголемувањето на стапките по кои се плаќаат придонесите за задолжително пензиско и инвалидско осигурување и задолжително здравствено осигурување и заради воведувањето прогресивни стапки на данок на личен доход од почетокот на 2019 година. Стапките по кои се плаќаат придонесите во 2019 година се 18,4% за задолжително пензиско и инвалидско осигурување и 7,4% за задолжително здравствено осигурување (претходно висината на овие стапки изнесуваше 18% и 7,3%, соодветно). Данокот на доход, за доходот од работа, доходот од самостојна дејност, доходот од авторски и сродни права и доходот од продажба на сопствени земјоделски производи, се плаќа по прогресивни стапки, и тоа: стапка на данок на личен доход од 10% за доход до 90.000 денари (месечна даночна основа) и 18% на дел од доходот над 90.000 денари (претходно се применуваше пропорционална даночна стапка т.н. „рамен данок“, којашто изнесуваше 10%).

²² Пониски плати беа исплатени само во секторите „уметност, забава и рекреација“ и „дејности во врска со недвижен имот“.

Графикон 24
Просечни бруто и нето-плати
(годишни промени, во %)

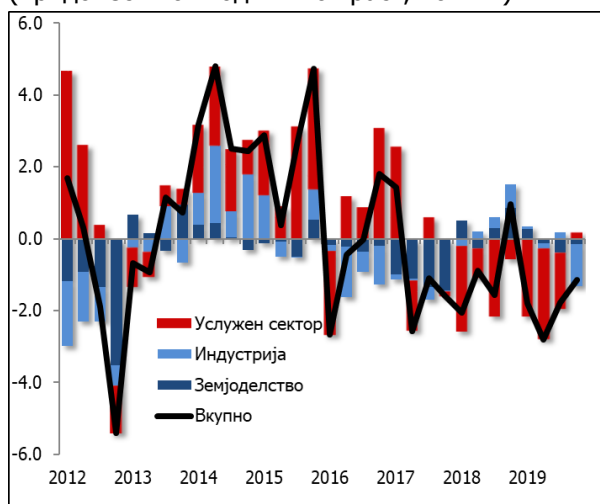
Графикон 25
Просечни нето-плати по сектори
(годишни промени, во %)

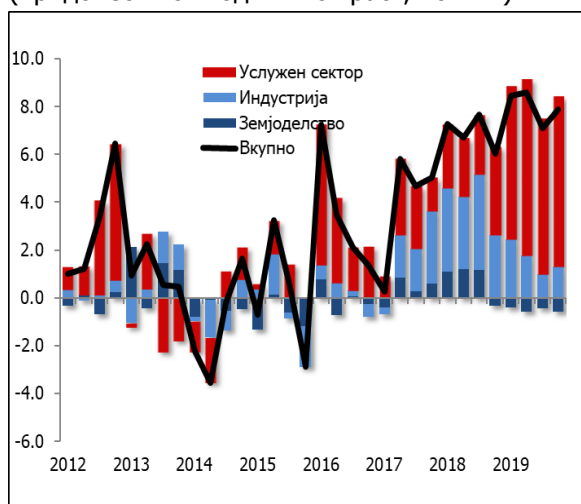
Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

Од аспект на показателите на конкурентноста²³, во 2019 година се забележува одредено влошување. Имено, во текот на годината продуктивноста на трудот се намали за 1,9% (пад од 0,9% во 2018 година), во услови на повисок раст на вработеноста во споредба со растот на додадената вредност. Гледано по сектори, негативен придонес е забележан од сите сектори, при што најголемот негативен придонес доаѓа од услужниот сектор, по кој следи нешто помал негативен придонес од индустријата и земјоделството. Согласно со растот на платите и падот на продуктивноста, трошоците за труд по единица производ во 2019 година се повисоки за 8%, при поголемо зголемување на трошоците за труд кај услужниот сектор, а во помал дел и кај индустријата, при пад на трошоците за труд во земјоделството.

Графикон 26
Продуктивност на трудот
(придонеси кон годишниот раст, во п.п.)

Графикон 27
Трошоци за труд по единица производ
(придонеси кон годишниот раст, во п.п.)

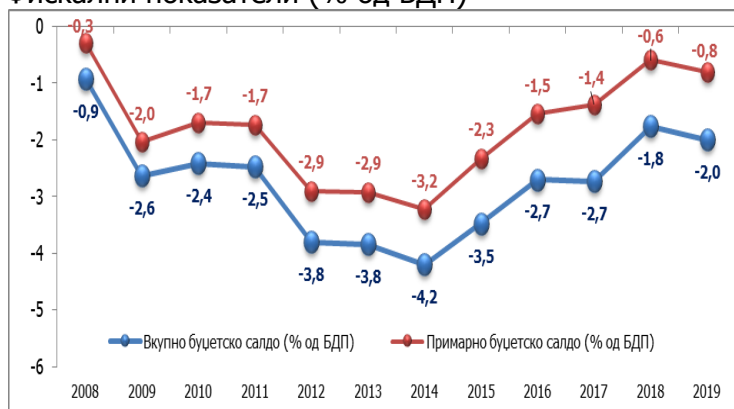
Извор: Државен завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

²³ Продуктивноста и трошоците за труд по единица производ за целата економија се пресметани врз база на податоците од Државниот завод за статистика за: БДП, бројот на вработени лица и за просечните бруто-плати. Вкупната продуктивност се пресметува како пондериран збир на пресметаната продуктивност на ниво на индивидуален сектор. Во рамките на секој сектор продуктивноста се пресметува како сооднос помеѓу додадената вредност во тој сектор и бројот на вработени лица.

3.3. Јавни финансии

Во 2019 година буџетскиот дефицит изнесуваше 2,0% од БДП²⁴, што е малку повисоко ниво во споредба со минатогодишниот дефицит од 1,8% од БДП. Слични поместувања бележи и примарното буџетско салдо²⁵, коешто изнесуваше 0,8% од БДП, наспроти 0,6% од БДП во 2018 година. Остварениот буџетски дефицит во 2019 година е понизок во однос на првичниот план на Буџетот и во однос на ребалансот²⁶ направен при крај на годината.

Графикон 28
Фискални показатели (% од БДП)

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

Вкупните буџетски приходи во 2019 година беа повисоки за 8,2% на годишна основа, при повисоки неданочни приходи²⁷, придонеси, даноци и останати приходи²⁸. При раст на тековните и капиталните трошоци, буџетските расходи беа повисоки за 8,7% на годишна основа. Согласно со забрзаниот раст, учеството на буџетските приходи и расходи во БДП во 2019 година малку се зголеми и изнесуваше 29,2% и 31,2%, соодветно (28,6% и 30,4% во 2018 година, соодветно).

²⁴ Буџетскиот дефицит за 2019 година беше проектиран на 2,5% од БДП, односно 17.700 милиони денари.

²⁵ Примарното буџетско салдо е разлика меѓу вкупните буџетски приходи и вкупните буџетски расходи, намалени за отплатата на тековните обврски врз основа на земени заеми (камати). Овој фискален показател се смета за посоодветен при анализата на тековниот курс на политиката, заради фактот што во него не се интегрирани фискалните трошоци врзани за минатото однесување на фискалната политика во врска со јавниот долг.

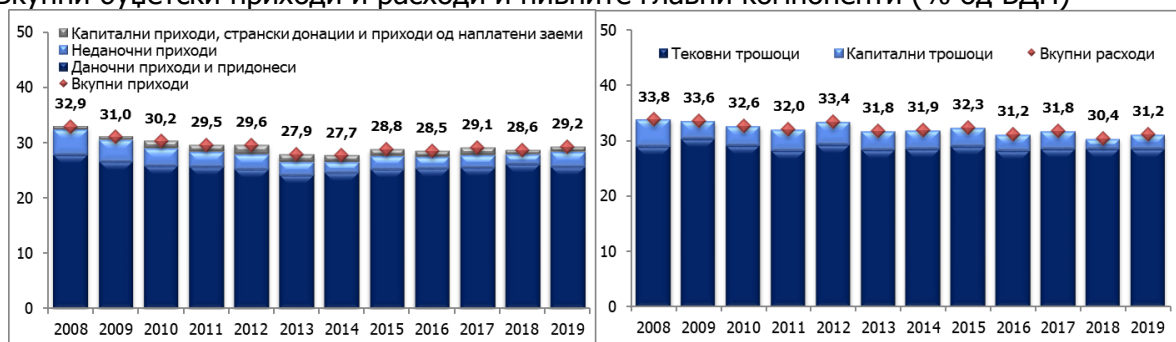
²⁶ Со ребалансот на Буџетот од октомври 2019 година, вкупните буџетски приходи и расходи беа речиси подеднакво намалени за 297 милиони денари, со што буџетскиот дефицит (17.700 милиони денари) не забележа промена од првично планираниот износ.

²⁷ Повисоките неданочни приходи во текот на 2019 година во најголем дел се резултат на приливите на сметката на Фондот за ПИО во Буџетот на РСМ. Овие приливи се резултат на преносот на средства од приватните пензиски фондови согласно со Законот за изменување и дополнување на Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување и Законот за изменување и дополнување на законот за пензиско и инвалидско осигурување („Службен весник на РМ“ бр. 245 од 28.12.2018 година). Со овие законски измени, почнувајќи од 1.1.2019 година престанува членството кај одредени категории на осигуреници во вториот столб на пензискиот систем.

²⁸ Останатите приходи вклучуваат капитални приходи, странски донации и приходи од наплатени заеми.

Графикон 29

Вкупни буџетски приходи и расходи и нивните главни компоненти (% од БДП)

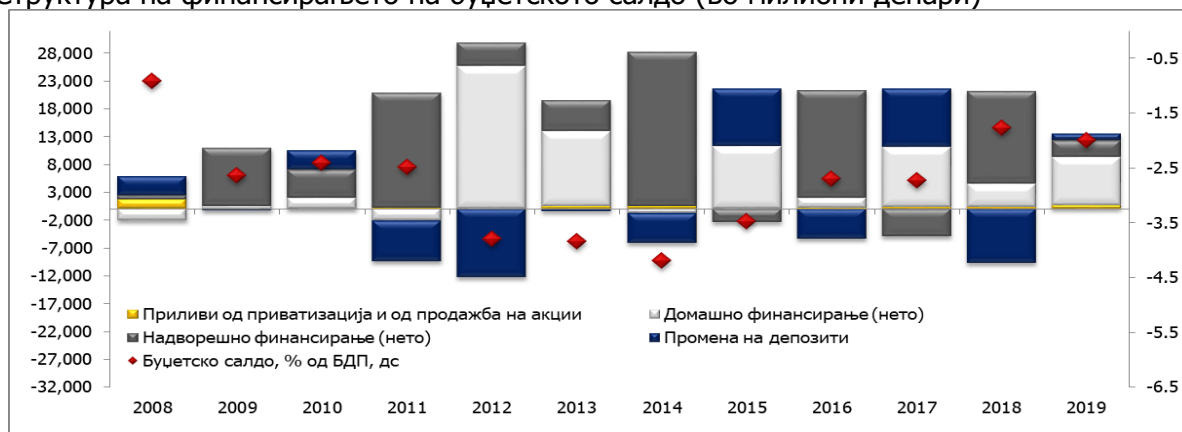

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

Остварениот буџетски дефицит во 2019 година (од 13.631 милион денари) во најголем дел беше финансиран преку домашно задолжување на државата, со емисија на државни хартии од вредност, а во помал дел и преку странско задолжување²⁹ и со користење на депозитите на државата кај Народната банка.

Графикон 30

Структура на финансирањето на буџетското салдо (во милиони денари)

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

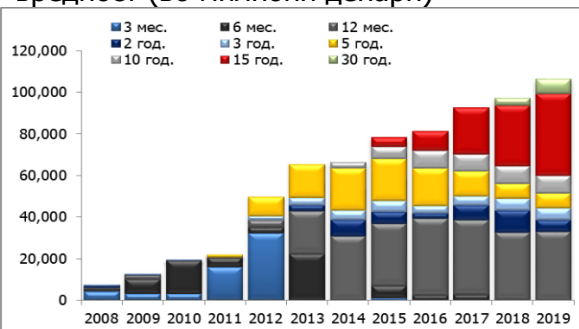
На примарниот пазар на државни хартии од вредност во 2019 година, состојбата на издадените хартии од вредност се зголеми за 9.145 милиони денари и на крајот на годината изнесуваше 106.354 милиони денари. Новите емисии на државни хартии од вредност во поголем дел беа со подолга рочност од рочноста на хартиите од вредност коишто достасуваа, што придонесе за зголемување на просечната рочност на издадените државни хартии од вредност, а со тоа и за продлабочување на овој сегмент од финансиските пазари, како и за раст на учеството на државните обврзници во структурата на долгот. Поволни поместувања беа забележани и кај валутната структура на долгот, што е воочливо преку растот на портфолиото на државните хартии од вредност во домашна валута. Во текот на 2019 година, новоиздадениот домашен државен долг беше со пониски каматни стапки.

²⁹ Задолжување кај Светската банка со заем во износ од 125 милиони евра, во октомври 2019 година, наменет за развојни политики за јавни финансии и конкурентност.

Графикон 31
Валутна структура на државните хартии од вредност (во милиони денари)

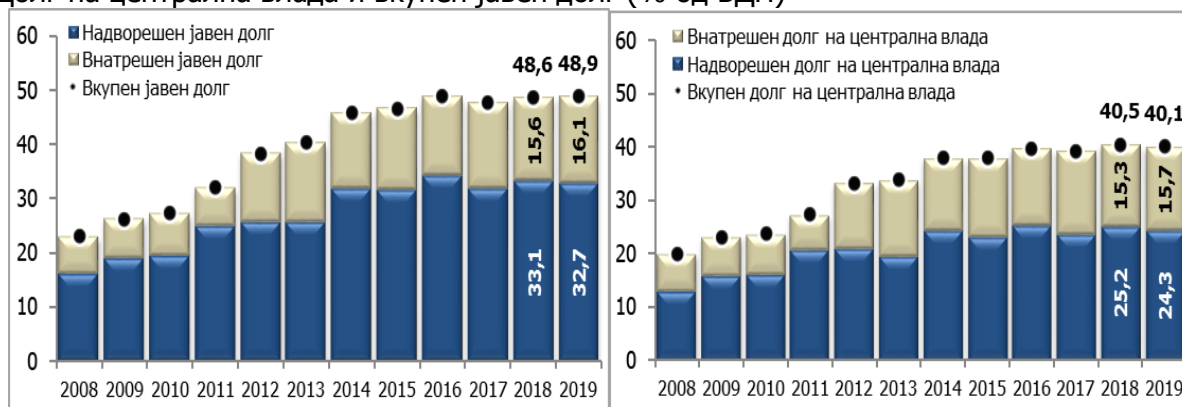
Графикон 32
Рочна структура на државните хартии од вредност (во милиони денари)

Извор: Министерство за финансии и НБРСМ.

Во 2019 година, долгот на централната влада оствари минимално намалување од 40,5% на 40,1% од БДП. Годишниот пад на долгот на централната влада е резултат на намалувањето на надворешниот долг (од 25,2% на 24,3% од БДП), при мало зголемување на внатрешниот долг (од 15,3% на 15,7% од БДП). Вкупниот јавен долг³⁰ на крајот на 2019 година изнесува 48,9% од БДП, што претставува мало зголемување во споредба со минатата година (48,6% од БДП). Зголемувањето на јавниот долг на годишна основа произлегува од зголемувањето на домашниот јавен долг (од 15,6% на 16,1% од БДП), при намалување на надворешниот јавен долг (од 33,1% на 32,7% од БДП). Во рамки на јавниот долг, вкупниот државен долг (долгот на централната влада, јавните фондови и општините) во 2019 година оствари минимален пад од 40,6% на 40,2% од БДП, додека долгот на јавните претпријатија (гарантиран и негарантиран) се зголеми за 0,7 п.п. и на крајот на годината изнесува 8,7% од БДП³¹. На крајот на 2019 година, учеството на државниот долг во вкупниот јавен долг изнесува 82,2% (83,5% во 2018 година), додека учеството на долгот на јавните претпријатија (гарантиран и негарантиран) во вкупниот јавен долг изнесува 17,8% (16,5% во 2018 година).

Графикон 33
Долг на централна влада и вкупен јавен долг (% од БДП)

³⁰ Јавниот долг е дефиниран со Законот за јавен долг („Службен весник“ бр. 62/2005, 88/2008, 35/2011, 139/2014 и 98/2019), според кој тој претставува збир на државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата или од општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје, како и трговските друштва коишто се во целосна или во претежна сопственост на државата или на општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје.

³¹ Согласно со измените во Законот за јавен долг од мај 2019 година негарантираниот долг на јавните претпријатија и акционерски друштва основани од државата или од општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје се пресметува во јавниот долг („Службен весник“ бр. 62/2005, 88/2008, 35/2011, 139/2014 и 98/2019).

Извор: Министерство за финансии и пресметки на НБРСМ.

3.4 Биланс на плаќања, МИП и надворешен долг

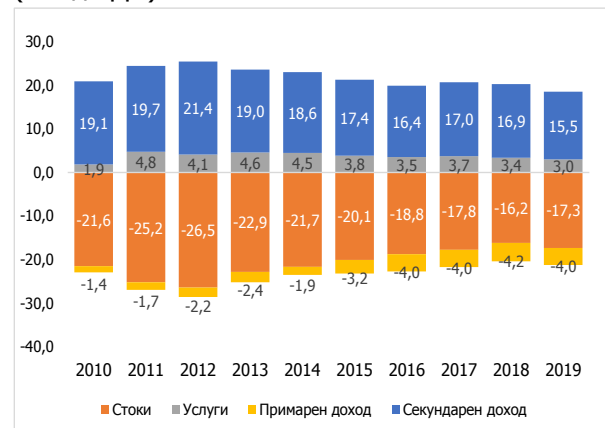
Во 2019 година, дефицитот на тековната сметка на билансот на плаќања се задржа на умерено ниво, не упатувајќи на поголеми нерамнотежи во надворешниот сектор. На годишна основа, негативното салдо во тековните трансакции забележа проширување за 2,6 п.п. и достигна 2,8% од БДП. Продлабочувањето кај салдото на тековната сметка во најголем дел се должи на зголемениот дефицит кај размената на стоки и услуги со странство односно повисокиот трговски дефицит, остварен во услови на позабрзан раст на увозот во однос на растот на извозот на стоки и намалениот суфицит кај салдото на услугите. Кај категоријата „услуги“, пониското позитивно салдо се должи на остварените нето-одливи врз основа на градежни услуги (во 2018 година беа остварени ниски нето-приливи), како и пониските нето-приливи кај другите деловни услуги и транспортот. Ваквите остварувања се делумно неутрализираани од повисокиот суфицит кај телекомуникациските, компјутерските и информациските услуги, што всушност е тенденција во изминатите неколку години, како и помалиот дефицит кај услугите за користење интелектуална сопственост. Секундарниот доход забележа влошување главно заради пониските нето-приливи кај државата, во услови на раст на нето-приливите од приватните трансфери, односно повисок нето-откуп на менувачкиот пазар, додека дефицитот кај примарниот доход е речиси непроменет во однос на 2018 година.

Графикон 34
Тековна, капитална и финансиска сметка
(во милиони евра)

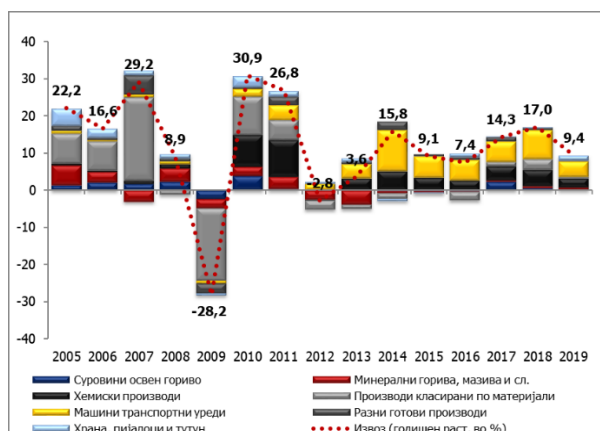
Извор: НБРСМ.

Графикон 35
Основни компоненти на тековната сметка
(% од БДП)

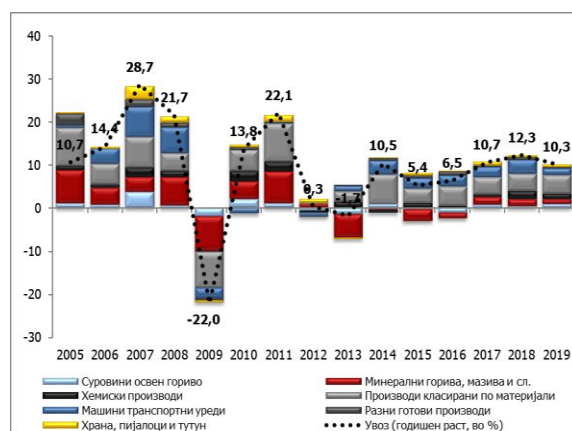
Дефицитот во размената на стоки со странство забележа проширување на годишна основа од 13,1% (или 1,1 п.п. од БДП), наспроти малото стеснување од претходната година. Притоа, извозот на стоки и натаму бележи позитивни стапки на промена, но послабо во однос на претходните години. Во однос на претходната година извозот порасна за 9,4%, главно под влијание на извозот на машини и транспортни уреди и извозот на хемиски производи, како резултат на повисоката извозна активност на новите капацитети во економијата, додека од традиционалните извозни сектори единствено извозот на храна, пијалаци и тутун забележа малку повисок позитивен придонес. Сепак, поради влошените сигнали од глобалното окружување, во последното тримесечје на 2019 година се забележани послаби извозни остварувања кај новите компании во странска сопственост и годишен пад на извозот кон Германија, како најзначаен извозен пазар на овие компании во делот на автомобилската индустрија. Движењата на увозната компонента на надворешнотрговската размена во голем дел ги одразија извозните остварувања. Годишниот раст од 10,3% во најголем дел произлегува од суровинскиот увоз на новите странски извозни капацитети, што се одразува преку повисок увоз на обоени метали, машини и транспортни уреди, како и хемиски производи. Исто така, придонес во растот на увозот имаше и енергетската компонента, главно поради повисокиот количински увоз на нафтени деривати, при пониски остварени увозни цени, соодветно на пониските берзански цени на суровата нафта.

Графикон 36
Придонеси во годишната промена на извозот
(во п.п.)

Извор: ДЗС.

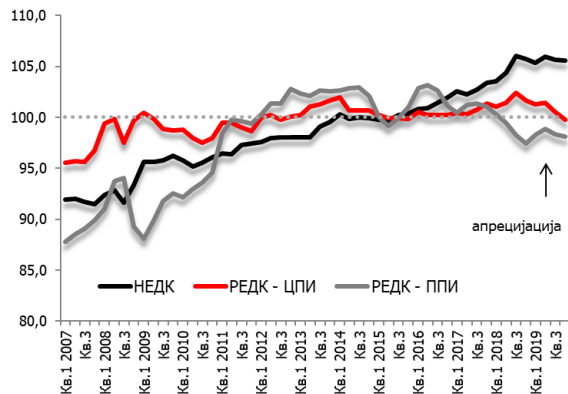
Графикон 37
Придонеси во годишната промена на увозот
(во п.п.)

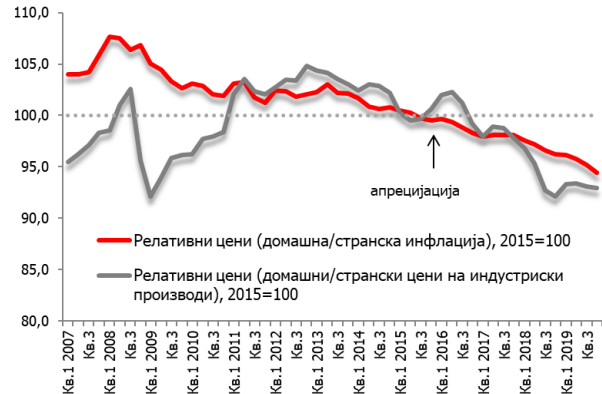
Показателите за ценовната конкурентност на домашната економија³² во 2019 година забележаа поволни движења во однос на претходната година. Имено, реалниот ефективен девизен курс дефлациониран со трошоците за живот депрецира за 0,9% на годишна основа, додека индексот пресметан со цените на производителите на индустриски производи забележа намалување за 0,4% за истиот период. Промените на годишна основа и кај двата индекса се резултат на поволните промени кај релативните цени, при блага апрецијација на номиналниот ефективен курс.

³² Анализата на показателите за ценовната конкурентност се заснова врз индексите на РЕДК, пресметани со пондери засновани на надворешнотрговската размена без примарните производи. Примарни производи коишто не се опфатени во пресметката се: нафтата и нафтениите деривати, железото и челикот, рудите и увозните суровини за новите индустриски капацитети во слободните економски зони.

Графикон 38
НЕДК и РЕДК, без примарните производи пресметан според индексот на трошоците на живот и цените на производителите (2015=100)

Графикон 39
Релативни цени (2015=100)

Извор: НБРСМ.

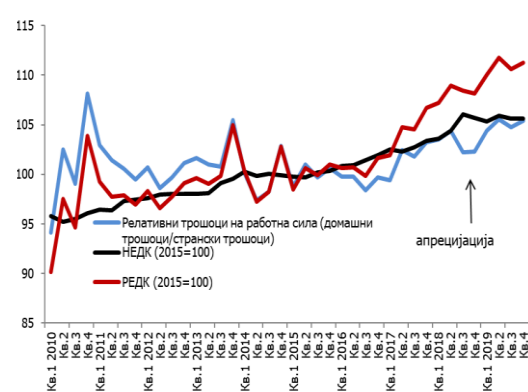
Индексите на РЕДК пресметани според единичните трошоци на работна сила³³ упатуваат на влошување на ценовната конкурентност на домашната економија во 2019 година. Притоа, индексот на РЕДК пресметан со пондерите засновани врз вкупната надворешнотрговска размена забележа апрецијација за 2,5%, при мала апрецијација на НЕДК за 0,2% и годишен раст на релативните трошоци на работна сила од 2,3%. Апрецијација од 2,5% на годишна основа бележи и индексот на РЕДК пресметан со пондери засновани врз надворешнотрговската размена без примарните производи, предизвикана од растот на релативните трошоци на работна сила (за 1,8%), како и од апрецијацијата на НЕДК на годишна основа (за 0,7%).

Графикон 40
РЕДК (пресметан според индексот на трошоци на работна сила, 2015=100)

Извор: НБРСМ.

Графикон 41
РЕДК, без примарните производи (пресметан според индексот на трошоци на работна сила, 2015=100)

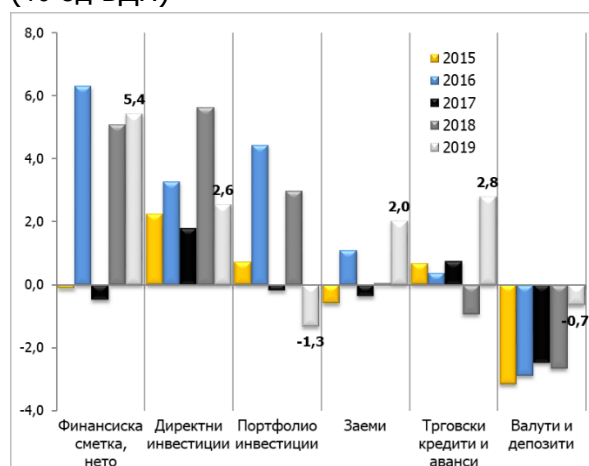

Извор: НБРСМ.

³³ Индексите на РЕДК засновани врз единичните трошоци на работна сила се интерни пресметки на НБРСМ и не претставуваат формално статистичко истражување. Во пресметката се користат готовите податоци за индексите на единични трошоци на работна сила на ниво на целата економија, коишто се објавени од страна на ЕЦБ, Бирото за статистика на трудот на САД и ОЕЦД. Исклучок претставуваат податоците коишто се засноваат врз интерни пресметки, поконкретно за Русија и Србија, при што пресметаните индекси за Србија се однесуваат само на ниво на индустрискиот сектор.

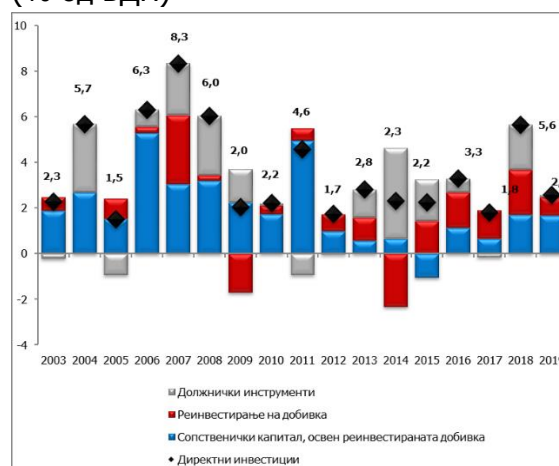
Финансиските текови во билансот на плаќања остварија значителни нето-приливи коишто овозможува целосно финансирање на дефицитот во тековната сметка, но и значителен раст на девизните резерви во текот на годината. Така, финансиската сметка забележа нето-приливи во износ од 615,8 милиони евра или 5,4% од БДП, што претставува продолжување на позитивниот тренд од минатата година. Притоа, нето-приливи бележат трговските кредити, директните инвестиции и заемите, коишто беа само делумно неутрализирани од нето-одливите врз основа на портфолио-инвестиции и валути и депозити. Странските директни инвестиции изнесуваат 290,6 милиони евра или 2,6% од БДП, што претставува годишен пад за 3 п.п. од БДП. Иако СДИ бележат пад на годишна основа, остварениот износ во 2019 година е на ниво на историскиот просек од 2010 година наваму, со исклучок на 2018 година кога беа остварени натпросечни 5,6% од БДП. Структурно гледано, речиси две третини од падот на директните инвестиции се објаснува со растот на средствата, и тоа главно поради зголемените побарувања врз основа на должнички инструменти. Покрај тоа, забележан е пад и кај обврските врз основа на директни инвестиции, којшто главно произлегува од намалената реинвестирана добивка, што од своја страна е резултат на повисоките исплатени дивиденди во 2019 година. Но, тука е битно да се акцентира поволната структура на обврските врз основа на директните инвестиции, каде што 68% од вкупните обврски се однесуваат на сопственичкиот капитал, којшто бележи раст на годишна основа за околу 0,3 п.п. од БДП. Значителен извор на приливи во финансиската сметка во 2019 година беа и нето-приливите врз основа на задолжувања, пред сè на останатите сектори³⁴ (од коишто дел се однесува на задолжувањето на јавните претпријатија за изградбата на патната инфраструктура), надолполнети со задолжувањата на државата и депозитните институции. Ваквите остварувања делумно беа неутрализирани од нето-одливите врз основа на портфолио-инвестиции, во најголем дел заради намалувањето на нето-обврските на државата кон странство врз основа на издадени должнички хартии од вредност при вложување на банкарскиот сектор во домашните еврообврзници, како и намалувањето на нето-средствата кај категоријата „валути и депозити“, најмногу поради намалените средства на депозитните институции.

Графикон 42
Финансиска сметка
(% од БДП)

Извор: НБРСМ.

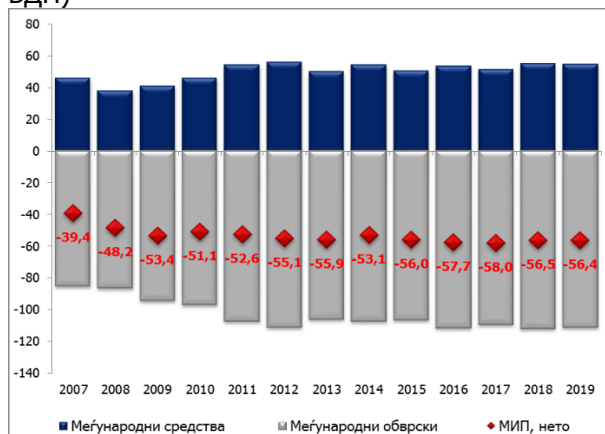
Графикон 43
Директни инвестиции
(% од БДП)

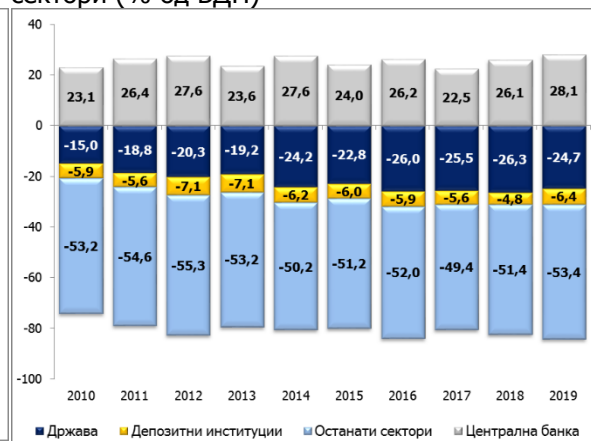
³⁴ „Останати сектори“ се однесува на банките и на небанкарскиот корпоративен сектор

Нето меѓународната инвестициска позиција (МИП) на македонската економија е негативна и на крајот на последниот квартал од 2019 година изнесува 6.393,1 милион евра, или 56,4% од БДП. На годишна основа, учеството на МИП во БДП е речиси непроменето, а во услови на пад кај меѓународните обврски и меѓународните средства (за 0,6 п.п. и 0,5 п.п. од БДП, соодветно). Во апсолутни износи, негативната меѓународна инвестициска позиција е повисока за 5,9% на годишна основа, како резултат на повисок раст на износот на меѓународните обврски во споредба со растот на меѓународните средства.

Графикон 44
Меѓународна инвестициска позиција (% од БДП)

Графикон 45
Меѓународна инвестициска позиција, по сектори (% од БДП)

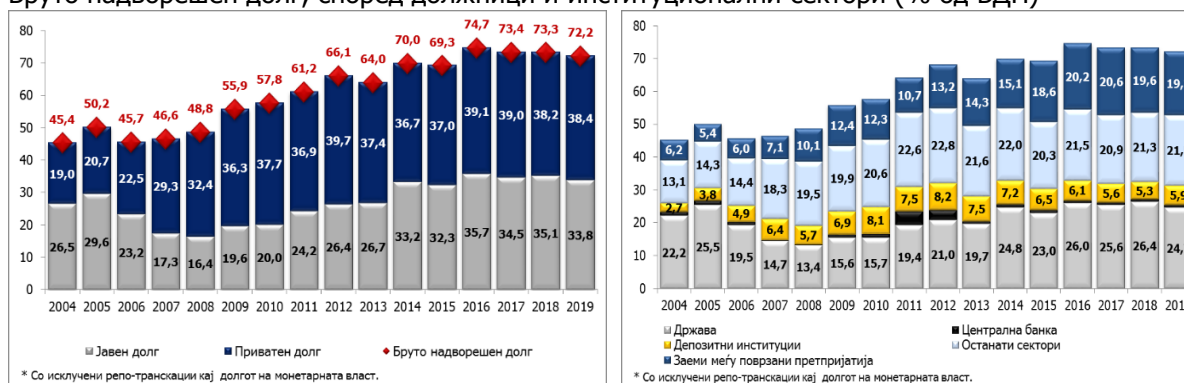
Извор: НБРСМ.

Анализата на меѓународната инвестициска позиција по одделни сектори упатува на поволни поместувања кај нето-позицијата кај централната банка (како резултат на порастот на девизните резерви) и нето-позицијата на државата (главно како одраз на пониските обврски кон странство врз основа на должнички хартии од вредност, во услови на вложување на домашните банки во еврообврзници издадени од државата). Истовремено, овие движења беа неутрализирани од зголемените нето-обврски кај останатите сектори во економијата (повисоки нето-обврски кон директни инвеститори, намалени нето-средства од трговски кредити и зголемени нето-обврски од долгорочни заеми) и нето-позицијата на депозитните институции (пониските нето-средства кај валутите и депозитите).

Нивото на бруто надворешниот долг на крајот 2019 година изнесува 8.191,2 милиона евра, или 72,2% од БДП. На годишна основа, бруто-долгот оствари пад од 1,1 п.п. од БДП, во услови на пад на јавниот долг (за 1,3 п.п. од БДП), при мал раст на долгот на приватниот сектор (за 0,2 п.п. од БДП). Намалувањето на задолженоста на јавниот сектор во најголем дел е поради пониските обврски на државата врз основа на должнички хартии од вредност, додека во спротивна насока делуваа повисоките обврски врз основа на долгорочни заеми на јавните банки и јавните претпријатија. Истовремено, годишниот раст на приватниот долг главно произлегува од повисокиот долг на банкарскиот сектор, и тоа повисоки долгорочни обврски врз основа на заеми и зголемени краткорочни обврски од валути и депозити.

Графикон 46

Бруто надворешен долг, според должници и институционални сектори (% од БДП)

Извор: НБРСМ.

Показателите за надворешната задолженост на домашната економија и понатаму се во безбедната зона. Показателот за учество на бруто надворешниот долг во БДП и натаму ја класифицира економијата во групата високозадолжени земји, додека сите останати показатели упатуваат на ниска задолженост. Притоа, динамичката анализа укажува на поволни годишни поместувања кај речиси сите показатели за солвентност и ликвидност.

На 31.12.2019 година, нето надворешниот долг изнесува 2.807,8 милиони евра, или 24,8% од БДП, што претставува мал годишен раст од 0,4 п.п. од БДП. Повисокиот нето надворешен долг главно се должи на повисокиот нето-долг на приватниот сектор (за 3,3 п.п. од БДП), при пад на јавниот нето-долг (за 2,9 п.п. од БДП).

Табела 1

Показатели на надворешната задолженост

Показатели на надворешната задолженост	Солвентност			Ликвидност			
	Отплата на камата/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Бруто долг/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Бруто долг/ БДП	Отплата на долгот/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Девизни резерви/ краткорочен долг	Девизни резерви/ краткорочен долг со преостанато достасување*	Краткорочен долг/ Вкупен долг
	во %			сооднос			во %
31.12.2004	2,41	129,3	47,3	12,4	1,14	0,89	30,27
31.12.2005	2,66	147,0	54,2	11,1	1,67	1,04	26,67
31.12.2006	3,44	131,3	49,8	21,7	1,95	1,34	28,98
31.12.2007	2,78	119,3	51,3	19,4	1,35	1,08	39,82
31.12.2008	2,66	116,9	54,1	10,2	1,29	0,95	35,19
31.12.2009	2,43	131,0	57,8	11,8	1,29	0,94	32,86
31.12.2010	3,22	140,4	59,7	13,9	1,49	0,99	27,93
31.12.2011	3,12	148,4	64,6	16,8	1,78	1,18	25,22
31.12.2012	2,92	142,1	67,6	13,1	1,64	1,03	26,66
31.12.2013	2,51	137,3	67,3	15,8	1,64	1,08	23,31
31.12.2014	3,01	149,1	74,0	17,2	1,82	1,13	22,32
31.12.2015	2,68	143,8	73,2	20,0	1,69	1,13	21,32
31.12.2016	2,38	149,9	79,1	14,9	1,65	1,16	21,93
31.12.2017	2,69	140,1	77,0	12,7	1,31	0,89	24,03
31.12.2018	2,22	131,4	77,4	15,8	1,42	1,04	25,75
31.12.2019	2,05	123,2	76,6	8,9	1,56	1,02	25,52
Критериум за умерена задолженост	12 - 20%	165 - 275%	30 - 50%	18 - 30%	1,00		

*Критериумот за умерена задолженост е земен според методологијата на Светска банка за изработка на показатели на задолженост, којашто подразбира користење тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги и други приливи, како именители во пресметката на показателите. Изработено во согласност со „External debt statistics: Guide for compilers and users“, издаден од страна на ММФ. Според правилото на Гринспан и Гвидоти, потребно е земјата да одржува целосна покриеност на краткорочниот долг (преостанато достасување) со девизни резерви. Извор: НБРСМ.

* Критериумот за умерена задолженост е земен според методологијата на Светската банка за изработка на показатели на задолженоста, којашто подразбира користење тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги и други приливи, како именители во пресметката на показателите. Според правилото на Гринспан и Гвидоти, потребно е земјата да одржува целосна покриеност на краткорочниот долг (преостанато достасување) со девизни резерви. Извор: НБРСМ.

3.5. Монетарни и кредитни агрегати

3.5.1. Монетарни агрегати

Во 2019 година, паричната маса и вкупните депозити во финансискиот сектор³⁵ остварија солиден раст, којшто беше умерено послаб во споредба со претходната година. Растот на најшироката парична маса М4 и депозитите соодветствува со натамошното зајакнување на економската активност, поволните поместувања на пазарот на труд, како и со поволната надворешна позиција на економијата. Од секторски и валутен аспект, растот на вкупните депозити во финансискиот сектор, во најголем дел произлегува од депозитите на домаќинствата, односно од депозитите во домашна валута (вклучително и депозитните пари).

Графикон 47

Парична маса М4 и вкупните депозити

Графикон 48

Парична маса М4, учество во БДП

Извор: НБРСМ.

Најшироката парична маса М4, во 2019 година забележа раст од 9,3%, што претставува благо забавување во споредба со растот во претходната година (11,8%). Гледано структурно, растот на паричната маса се должи на позитивниот придонес на сите три компоненти, но и оваа година, најголем придонес имаа депозитните пари. Соодветно на забавениот монетарен раст, показателот за учеството на годишната промена на паричната маса во БДП на крајот на годината изнесуваше 5,5% и е понизок во споредба со минатата година (6,7%). Учеството на паричната маса во БДП и натаму се зголемува и на крајот на годината изнесуваше 65,3%, наспроти 63,3% во претходната година.

³⁵ Податоците се однесуваат на депозитите на недржавниот сектор во банките и штедилниците, средствата на останатите финансиски институции на сметките кај Народната банка и средствата на единиците на локалната самоуправа на сметките кај Народната банка. Податоците соодветствуваат со методолошките измени на Народната банка од јуни 2018 година. Повеќе информации за методолошките измени може да се најдат на следнава врска: http://www.nbrm.mk/monetarna_statistika_i_statistika_na_kamatni_stapki.nspix.

Табела 2

Компоненти на паричната маса – состојби и промени во милиони денари и во %

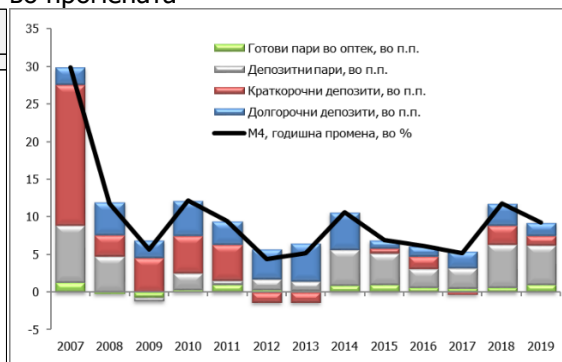
	Состојба			Годишна промена		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Готови пари во оптек	29.968	32.233	36.108	6,3	7,6	12,0
Депозитни пари	96.288	117.616	139.580	11,1	22,1	18,7
M1	126.256	149.849	175.688	9,9	18,7	17,2
Краткорочни денарски депозити до 1 година	47.834	49.487	49.042	-6,4	3,5	-0,9
Краткорочни девизни депозити до 1 година	106.566	114.501	120.160	2,1	7,4	4,9
M2	280.656	313.837	344.889	3,8	11,8	9,9
Долгорочни денарски депозити над 1 до 2 години	37.407	38.132	36.845	6,5	1,9	-3,4
Долгорочни девизни депозити над 1 до 2 години	18.926	21.466	22.294	12,6	13,4	3,9
M3	336.989	373.436	404.028	4,6	10,8	8,2
Долгорочни денарски депозити над 2 години	22.647	29.369	35.767	12,5	29,7	21,8
Долгорочни девизни депозити над 2 години	13.295	14.010	15.616	7,3	5,4	11,5
Вкупни депозити*	246.675	266.965	279.723	2,8	8,2	4,8
Вкупни депозити	342.963	384.581	419.303	5,0	12,1	9,0
M4	372.931	416.814	455.411	5,1	11,8	9,3

*Без депозитни пари

Извор: НБРСМ.

Графикон 49

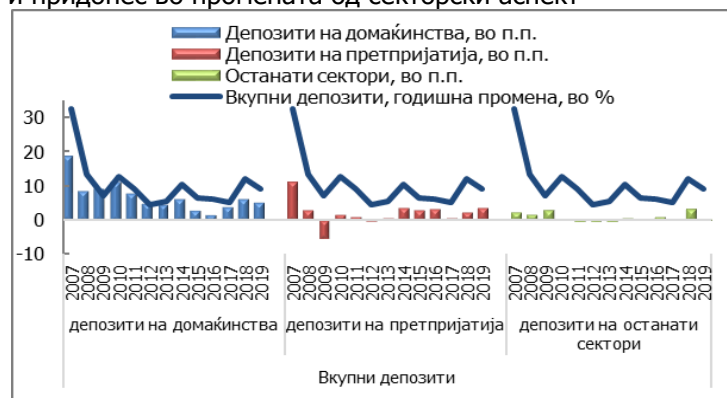
Парична маса, годишна промена и придонес во промената

Во 2019 година, вкупните депозити во финансискиот сектор остварија солиден раст од 9,0%, којшто беше умерено послаб во споредба со претходната година (12,1%). Анализирани од секторски аспект, и оваа година носител на растот се депозитите на домаќинствата, надополнет со придонесот на депозитите на претпријатијата. За разлика од претходната година, во 2019 година придонесот на депозитите на останатите сектори³⁶ е значително помал, заради преносот на средства од приватните пензиски фондови на сметката на Фондот за ПИО во Буџетот на РСМ³⁷. Анализирани од валутен аспект, над три четвртини од вкупниот депозитен раст произлезе од денарските депозити³⁸, при помал придонес и од девизните депозити. Според рочната структура, растот и натаму во најголем дел е резултат на позитивниот придонес на депозитните пари, а дополнителен позитивен придонес имаат и долгорочните и краткорочните депозити.

Графикон 50

Вкупни депозити (со депозитни пари), годишна промена и придонес во промената од секторски аспект

Извор: НБРСМ.

³⁶ Во депозитите на останати сектори се опфатени депозитите на останатите финансиски институции, депозитите на локалната самоуправа и депозитите на непрофитните институции коишто им служат на домаќинствата кај банките, како и денарските трансферабилни депозити на останатите финансиски институции и на локалната самоуправа кај Народната банка.

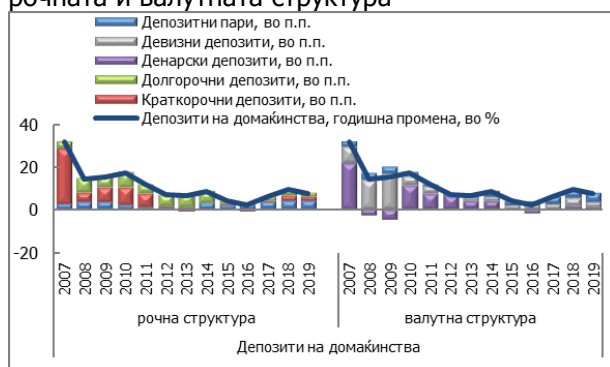
³⁷ Во 2019 година, преносот на средствата од приватните пензиски фондови на сметката на Фондот за ПИО во Буџетот на РСМ е согласно со Законот за изменување и дополнување на Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување и Законот за изменување и дополнување на законот за пензиско и инвалидско осигурување („Службен весник на РМ“ бр. 245 од 28.12.2018 година). Со овие законски измени, почнувајќи од 1.1.2019 година престана членството кај одредени категории на осигуреници во вториот столб на пензискиот систем.

³⁸ Со вклучени депозитни пари.

Стабилниот макроекономски амбиент, задржаната доверба и стабилните очекувања придонесоа за остварување на годишен раст од 7,9% на депозитите на домаќинствата³⁹ во 2019 година (9,5% во 2018 година). Анализирани од аспект на рочната структура, растот и оваа година во најголем дел произлегува од зголемувањето на депозитните пари. Воедно, продолжува и растот на штедењето на краток и долг рок. Позитивни поместувања се забележуваат кај валутната структура на штедењето на домаќинствата, со оглед на поголемиот придонес на денарските депозити⁴⁰ за вкупниот раст на штедењето на домаќинствата.

Графикон 51

Вкупни депозити на домаќинствата, годишна промена и придонес во промената според рочната и валутната структура

Извор: НБРСМ.

Во 2019 година депозитите на претпријатијата забележаа забрзан раст од 14,6% (9,5% во 2018 година). Од рочен аспект, најголем придонес во растот имаат депозитните пари. Мал позитивен придонес имаат долгорочните депозити, додека оваа година придонесот на краткорочните депозити е минимално негативен. Од валутен аспект, денарските депозити⁴¹ објаснуваат најголем дел од растот на вкупните депозити на претпријатијата, при помал позитивен придонес на девизните депозити.

Имајќи ги предвид ваквите остварувања, степенот на евроизација, мерен преку учеството на депозитите со девизна компонента во вкупните депозити, во 2019 година умерено се намали на ниво од 38,5% (40% во претходната година). Кај депозитите на домаќинствата, учеството на депозитите со девизна компонента се сведе на 46,4% (од 47,6% во претходната година).

3.5.2. Кредитна активност

Солидната кредитна поддршка на банкарскиот сектор кон домашната економија продолжи и во текот на 2019 година во услови на поволни макроекономски движења, поволни согледувања на банките, нивната солидна солвентна и ликвидна позиција, како и присутната склоност за задолжување. Кредитната активност на банките во 2019 година забележа раст од 6,0%. Доколку се изолира ефектот од задолжителните отписи коишто беа направени во втората половина од годината согласно со промените во регулативата⁴², годишниот раст на кредитите изнесува 7,6% и е сличен со

³⁹ Податоците за депозитите ги вклучуваат и депозитните пари.

⁴⁰ Со вклучени депозитни пари.

⁴¹ Со вклучени депозитни пари.

⁴² На 9 август 2018 година, Советот на Народната банка ја усвои Одлуката за методологијата за управување со кредитниот ризик, според која банките имаат обврска да ги пренесат од билансна во вонбилансна евиденција (и да продолжат да ги пренесуваат) сите побарувања коишто се целосно резервирани подолго од една година. Примената на одлуката започна

минатогодишниот (7,3%). Кредитите одобрени на секторот „домаќинства“ и натаму се главниот носител на растот, а помал позитивен придонес има и кредитирањето на корпоративниот сектор. Народната банка и во текот на 2019 година ја намали основната каматна стапка, што претставуваше натамошна поддршка на кредитирањето⁴³. Показателот за учество на годишниот прираст на вкупните кредити во БДП на крајот на 2019 година изнесуваше 2,8 п.п. (3,5 п.п. без отписи), наспроти 3,3 п.п. во 2018 година, додека учеството на кредитите во БДП беше непроменето во споредба со претходната година (48,9% односно се зголеми на 49,7% доколку се изолира ефектот на отписите).

Графикон 53
Вкупни кредити

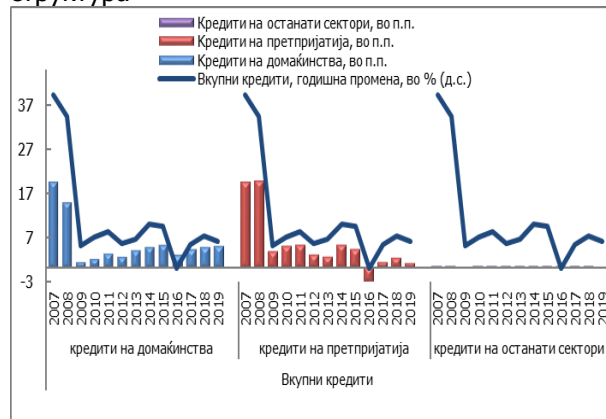
Извор: НБРСМ.

Графикон 54
Вкупни кредити, учество во БДП

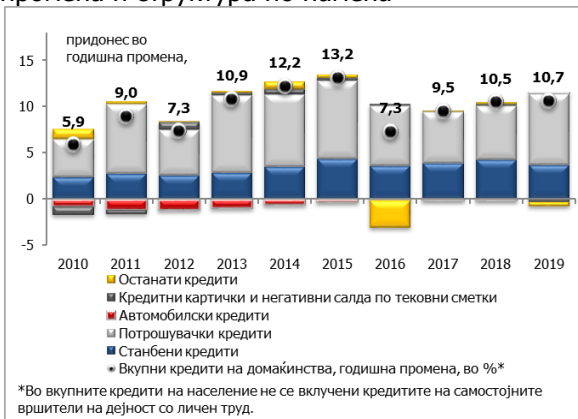
Ваквите поместувања кај кредитирањето соодветствуваат со согледувањата на банките за намалени ризици, во услови на поволен макроекономски амбиент. Имено, според анкетите за кредитната активност на Народната банка во 2019 година се забележува натамошно поизразено нето-олеснување на кредитните услови кај секторот „домаќинства“ во споредба со претходната година и умерено олеснување кај секторот „претпријатија“. Во однос на кредитирањето на домаќинствата, анализата според индивидуалните типови кредити укажува дека годишниот раст на кредитите на домаќинствата и во 2019 година произлегува од растот на кредитирањето за потрошувачки цели и на станбените кредити, кај кои исто така се забележува умерено забрзување.

Графикон 55
Вкупни кредити, годишна промена и секторска структура

Извор: НБРСМ.

Графикон 56
Вкупни кредити на домаќинствата, годишна промена и структура по намена

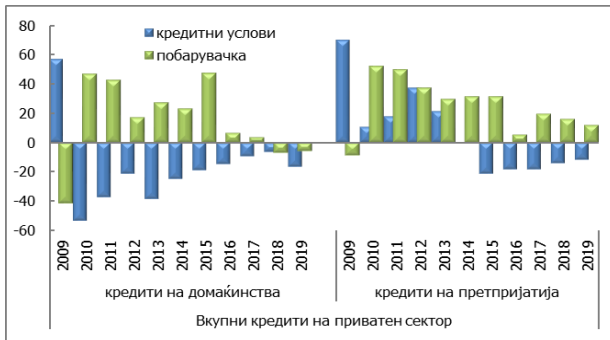

*Во вкупните кредити на население не се вклучени кредитите на самостојните вршители на дејност со личен труд.

од јули 2019 година. И покрај преносот на вонбилансна евиденција на овие побарувања, банките го задржуваат правото за нивна наплата.

⁴³ Во 2019 година, Народната банка ја намали каматната стапка на благајнички записи во март за 0,25 п.п., од 2,50% на 2,25%.

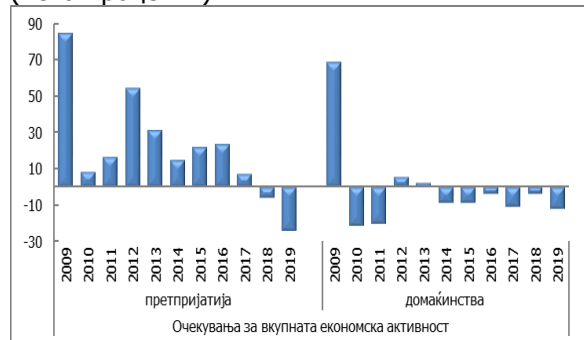
Графикон 57
Понуда и побарувачка (нето-проценти)*

* Кај кредитните услови, негативен нето-процент значи олеснување на кредитните услови. Кај побарувачката, негативен нето-процент значи намалување на побарувачката.

Подетални информации за анкетите на кредитната активност се наоѓаат на интернет-страницата на НБРСМ.
Извор: Анкета за кредитната активност, НБРСМ.

Графикон 58
Согледувања за ризикот од страна на банките (нето-проценти)*

* Кај домаќинствата е прикажан просек од нето-процентите на факторите на ризик коишто влијаат врз кредитните услови при одобрување на станбените и потрошувачки кредити.

IV. Макроекономскиот амбиент и монетарната политика во 2020 - 2022 година

Монетарната политика на Народната банка и во следниот период ќе биде насочена кон одржување на ценовната стабилност, како основна монетарна цел дефинирана согласно со законските одредби. Народната банка и натаму ќе придонесува кон одржување стабилен и конкурентен банкарски сектор и ќе ја поддржува општата економска политика без да го загрози остварувањето на основната цел. За остварување на законски дефинираната цел, Народната банка ќе ја применува стратегијата на таргетирање стабилен номинален девизен курс на денарот во однос на еврото. Значењето на девизниот курс за одржување на ценовната стабилност и стабилните инфлациски очекувања на економските субјекти произлегува од карактеристиките на домашната економија, како мала и отворена економија со висока увозна зависност. Оперативната рамка на монетарната политика, како и досега, ќе биде поставена на флексибилна основа, којашто ќе овозможи стабилна ликвидност и рамнотежа на девизниот пазар. На тој начин, монетарната политика ќе придонесува за одржување на вкупната макроекономска стабилност, како клучен фактор во создавањето поволен амбиент за одржлив економски раст.

Последните официјални макроекономските проекции на Народната банка од октомври 2019 година упатуваа на стабилен и релативно поволен амбиент за спроведување на монетарната политика во периодот 2020-2022 година. Оцените покажуваа понатамошен раст на БДП, во просек од околу 4%, поддржан и од домашната и од извозната побарувачка. Очекувањата за инфлацијата беа во насока на одржување на ниска и стабилна инфлација којашто би гравитирала околу 2%. Во однос на надворешниот сектор, дефицитот на тековната сметка беше оценет како умерен, во просек од околу 1,5% од БДП, финансиран преку странски директни инвестиции и задолжување на јавниот сектор, коишто ќе овозможат и дополнителен раст на девизните резерви и нивно одржување во сигурната зона. При поволни очекувања и раст на изворите на финансирање, октомвриското сценарио укажуваше на солиден раст на вкупните кредити, во 2020-2022 година во просек од 8,0%.

Сепак од почетокот на 2020 година настанаа драматични промени во глобалниот и во домашниот економски амбиент. Појавата на пандемијата на вирусната инфекција Ковид -19, како неочекуван надворешен шок, веќе е извесно дека ќе се одрази, како врз глобалната, така и врз домашната економија. Ефектите ќе се почувстуваат во повеќе сегменти, што ќе значи и поголемо отстапување од октомвриските проекции на краток рок. Во услови на ризици по здравјето и преземени мерки за нивно ублажување, се очекува драстично намалување на глобалната побарувачка, значајно намалување на цените на примарните производи на светскиот пазар, привремено нарушување на глобалните и регионалните синџири на снабдување, промени во однесувањето на населението, затегнување на глобалните финансиски услови и аверзија кон ризик на инвеститорите. Се очекува дека шокот од вирусната инфекција ќе биде краткорочен и главниот удар ќе се почувствува во вториот квартал, а потоа би се очекувала постепена нормализација. Во однос на главните канали на пренос врз домашната економија, појавата на новиот коронавирус се очекува да се одрази врз довербата и очекувањата за идниот доход, како и врз пристапот до финансирање, а со тоа и врз поголема воздржаност од потрошувачки и инвестициски одлуки. Намалената странска

побарувачка ќе делува врз извозната активност на домашните компании. Во услови на ограничено движење и неизвесност, битен канал на пренос на шокот се дознаките, коишто се значаен прилив во економијата. Во услови на затегнати глобални финансиски услови, аверзија кон ризик и влошување на перформансите на интернационалните корпорации, можни се и ефекти кај странските инвестиции. Со оглед на промените на целокупниот амбиент, одредени промени во однос на претходните очекувања се оценуваат и кај динамиката на кредитниот пазар, движени и од понудата и побарувачката на кредити.

Сумирано, за периодот 2020-2022 година, најновите оценки упатуваат на изразени, но сепак привремени ефекти врз домашната економија од пандемијата, претежно концентрирани во 2020 година, по што би следела нормализација на економските текови. Тековно, ризиците од здравствената криза се изразени, а се однесуваат на можното продолжување на инфекцијата и на мерките за нејзино ограничување и во втората половина од годината. Овие ризици се однесуваат и на глобалното окружување и на домашната економија. Од друга страна, формализацијата на членството на нашата држава во НАТО алијансата, како и одлуката на Европската Комисија за отпочнување на преговори за полноправно членство во ЕУ, кои се случија во текот на март оваа година, и натаму се позитивен ризик. Најновите априлски проекции на Народната банка се во фаза на изготвување и ќе ги вградат сите последни расположиви информации и ризици.

Народната банка продолжува да го следи развојот на настаните, како и потенцијалните ризици за домашната економија од окружувањето, со цел соодветна реакција преку прилагодување на политиките и преземање на други, дополнителни мерки, доколку тоа е неопходно.

V. Монетарни инструменти

Во 2019 година, оперативното спроведување на монетарната политика се оствари во окружување коешто се одликува со натамошен релативно висок раст на слободните денарски средства на банките, предизвикан главно од интервенциите на Народната банка на девизниот пазар. Во такви околности, а заради овозможување на флексибилност и достапност на ликвидните средства за посилно кредитирање на приватниот сектор, Народната банка го задржа износот на основниот инструмент на непроменето ниво. При управувањето со ликвидноста во банкарскиот систем Народната банка ја применуваше основната каматна стапка, којашто беше намалена еднократно на 2,25%, а на историски најниско ниво беа и каматните стапки на останатите монетарни инструменти.

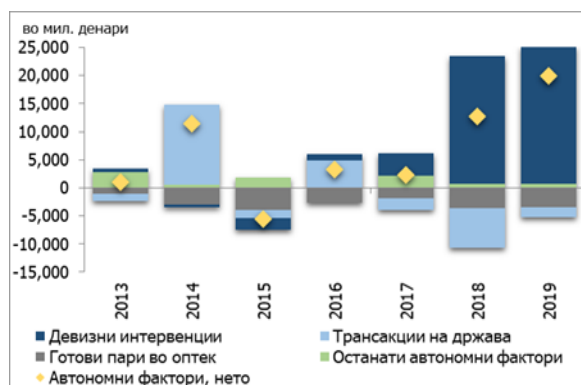
Народната банка и натаму ја спроведува монетарната политика во услови на вишок на денарска ликвидност на банките, којшто во текот на годината бележеше изразен нагорен тренд. Порастот на денарските средства на банките беше најсилен на годишна основа историски гледано (20.036 милиони денари) и присутен непрекинато во целата година. Најголем придонес кон овој тренд имаа интервенциите на Народната банка на девизниот пазар, коишто и оваа година беа само за откуп на вишокот девизи и достигнаа нов највисок износ (во противвредност од 24.566 милиони денари). Присуството на централната банка на девизниот пазар главно ги одразуваше стабилните и релативно поволни промени кај понудата и побарувачката за девизи од страна на небанкарските субјекти (прилог Девизен пазар). Дополнителен придонес кон зголемената понуда на девизи во економијата имаше и активниот пристап на банките за насочување на дел од нивната расположлива ликвидна актива кон производи со валутна компонента коишто нудат повисоки приноси, во споредба со останатите инструменти на домашните и меѓународните финансиски пазари. Повисоката денарска ликвидност под влијание на интервенциите на Народната банка со банките поддржувачи беше делумно неутрализирана со растот на готовите пари во оптек, коишто имаа релативно стабилна сезонска и годишна динамика остварувајќи раст од 3.498 милиони денари. Истовремено, за намалување на дел од слободните средства на банките придонесоа и денарските трансакции на државата, но нивното влијание (за 1.673 милиони денари) кон ликвидносните текови во анализираниот период беше најслабо во однос на останатите фактори.

Народната банка и во анализираниот период управуваше со ликвидноста на банките преку примена на монетарните инструменти со кои се апсорбира вишокот слободни парични средства од банкарскиот систем⁴⁴. При оперативното спроведување на монетарната политика, Народната банка и натаму ги користи благајничките записи како основен инструмент, со којшто ја сигнализира поставеноста на монетарната политика и управува со ликвидносните текови во банкарскиот систем. Така, каматната стапка на благајничките записи, во март беше намалена за 0,25 п.п., на ново, историски најниско ниво од 2,25%. Олеснувањето на монетарните услови се оствари при поволни движења на девизниот пазар и стабилни очекувања на домашните субјекти видливи преку динамиката на вкупните депозити. До крајот на годината, основната каматна стапка беше на непроменето ниво, што соодветствуваше со оцената за соодветна поставеност на монетарната политика. Истовремено со намалувањето на референтната

⁴⁴ Сетот на монетарни инструменти на Народната банка вклучуваше можност банките на редовна основа да користат ликвидни средства од централната банка преку расположливиот кредит преку ноќ и репо-аукциите за креирање ликвидност во банкарскиот систем. Сепак, поради високата ликвидносна позиција, банките и во 2019 година немаа интерес за овие монетарни инструменти.

каматна стапка, пониски каматни стапки се применуваа и на репо-аукциите за креирање ликвидност⁴⁵ и на расположливите кредити преку ноќ⁴⁶. Од друга страна, каматните стапки на расположливите депозити преку ноќ и со рочност од седум дена⁴⁷ беа задржани на ниско и непроменето ниво од 0,15% и 0,30%, соодветно.

Графикон 59
Текови на ликвидност од автономни фактори

* ОАФ – останати автономни фактори

Графикон 61
Коридор на каматни стапки

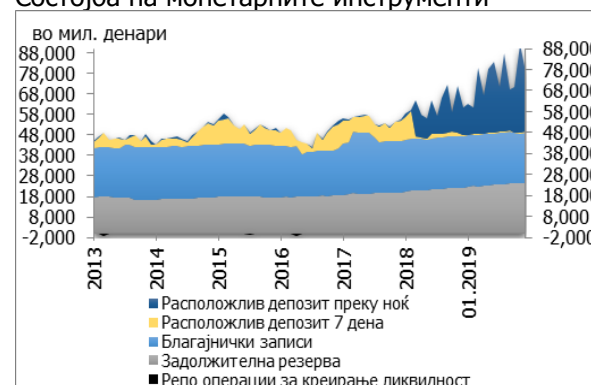

* 7РД – седумдневни расположливи депозити; ДПН – депозити преку ноќ; КПН – кредит преку ноќ
Извор: НБРСМ.

Графикон 60
Благајнички записи и вишок на ликвидни средства на банките⁴⁸

Графикон 62
Состојба на монетарните инструменти

И покрај нагорниот тренд на денарските ликвидни средства во банкарскиот систем, во 2019 година Народната банка на сите аукции на полагајнички записи нудеше непроменет износ од 25.000 милиони денари⁴⁹, со што состојбата на овој инструмент се задржа на релативно стабилно ниво. Ограничувањето на пласманите во основниот инструмент имаше за цел да ги поттикне банките за искористување на вишокот средства за засилено финансирање на приватниот сектор. Сепак, заради попретпазливиот пристап на кредитирање на приватниот сектор, банките и натаму насочуваа значителен

⁴⁵ Аукциите за обезбедување ликвидност на седум дена се спроведуваат еднаш седмично, односно секој петок. Каматната стапка на овој инструмент е еднаква на каматната стапка на полагајничките записи.

⁴⁶ Каматната стапка на расположливите кредити преку ноќ е повисока за 0,5 процентни поени во однос на каматната стапка на полагајничките записи.

⁴⁷ Распожливите депозити преку ноќ им се на располагање на банките секој ден, а можност за пласирање ликвидни средства во депозити со рочност од седум дена банките имаат секоја среда.

⁴⁸ Вишокот на ликвидни средства на банките се однесува на првиот ден од периодот на задолжителна резерва кога се одржува аукцијата на полагајнички записи и го претставува вкупниот износ на средствата на редовните сметки на банките кај Народната банка, достасаниот износ на полагајничките записи и расположливите депозити кај НБРСМ и побарувањата од пазарот на пари, намалени за обврските на пазарот на пари и износот на задолжителната резерва за претстојниот период.

⁴⁹ На аукциите на полагајнички записи, коишто се одржуваат на првиот ден од периодите на задолжителната резерва, се применуваше тендер со износи (ограничен износ на понуда и фиксно утврдена каматна стапка).

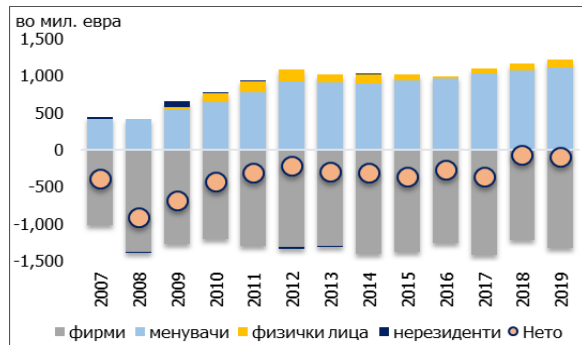
дел од вишокот парични средства во расположливите депозити кај Народната банка. Ваквиот начин на управување со вишокот ликвидност произлегува и од карактерот на расположливите депозити, коишто овозможуваат флексибилност на краткорочните ликвидносни промени и висока достапност на средствата за непречено кредитирање на домашните субјекти. Оттука, користењето на расположливите депозити кај Народната банка во текот на годината беше во согласност со растот на вишокот денарски средства во банкарскиот систем, поради што во последниот квартал во овој инструмент беше пласиран највисок износ на парични средства, во просек околу 34.500 милиони денари. Од аспект на рочноста, банките и натаму засилено ги користеа расположливите депозити преку ноќ, чијашто просечна состојба постојано бележеше пораст. Имено, во јуни пласираните средства во расположливите депозити преку ноќ за првпат ја надминаа состојбата на благajничките записи, а до крајот на годината достигнаа во просек околу 33.400 милиони денари со што преовладуваа помеѓу монетарните инструменти. Од друга страна, пласманите на банките во седумдневните расположливи депозити во текот на годината беа релативно ниски и стабилни, во просек околу 680 милиони денари.

Прилог 1. Движења на девизниот пазар и интервенции на Народната банка

Вкупниот обем на тргување на девизниот пазар⁵⁰ во 2019 година и натаму се проширува (9.581 милион евра или 86% од БДП), со што овој сегмент сè уште беше најактивниот и најзначајниот на домашните финансиски пазари. Дополнителна карактеристика за овој пазар за 2019 година претставуваше продолжувањето на поволните трендови коишто беа присутни во 2018 година, а се манифестираа со стабилна и ниска нето-продажба на девизи на банките за нивните клиенти⁵¹ и продлабочување на ликвидноста на меѓубанкарскиот девизен пазар.

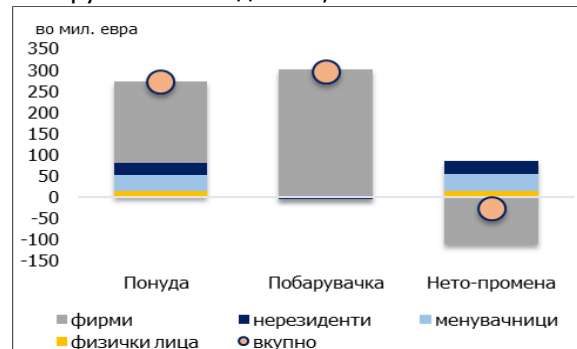
Графикон 63

Нето-продажба на девизи на банките за нивните клиенти

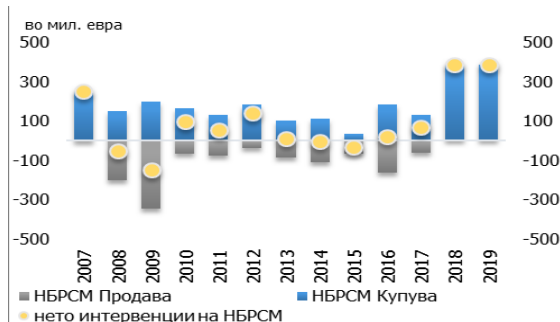
Графикон 64

Годишна промена во понудата и побарувачката за девизи, по клиенти

Графикон 65

Интервенции на НБРСМ на девизниот пазар

Графикон 66

Промет на меѓубанкарскиот девизен пазар, по сегменти

⁵⁰Девизниот пазар во рамки на оваа анализа ги опфаќа трансакциите помеѓу банките и нивните клиенти и меѓубанкарското тргување.

⁵¹ Клиентите на банките се класифицирани во следните четири групи: фирми, менувачници, физички лица, нерезиденти.

На пазарот каде што банките вршат купувања и продажби на девизи согласно со потребите на нивните клиенти, остварената нето-продажба на девизи втора година по ред беше релативно ниска (97,9 милиони евра) и речиси четирипати послаба од просекот за периодот 2007-2017 година. Овие остварувања беа резултат на комбинираниот ефект од повисоката нето-побарувачка за странски валути од корпоративниот сектор и натамошното зголемување на нето-понудата од останатите клиенти. Имено, умерено повисоката остварена нето-продажба на девизи за потребите на фирмите (за 110 милиони евра, во вкупен износ од 1.336 милиони евра) беше одраз на посилниот раст на побарувачката во однос на растот на понудата на девизи и во голем дел соодветствуваше со структурата и динамиката на надворешнотрговската размена и дел од капиталните текови на земјата со странство. Банките ја покрија нето-продажбата на девизи за корпоративниот сектор главно од приливите на девизи од трансакциите со менувачниците и физичките лица. Овие субјекти коишто традиционално преовладуваат на страната на нето-понудата на странски валути во домашната економија и оваа година постојано имаа поголема понуда на девизи (за 53 милиони евра, достигнувајќи 1.216 милиони евра). Умерен придонес кон повисоките девизни приливи имаа и нерезидентите (за 22 милиони евра, наспроти претходниот двегодишен период на нето-повлекување средства од домашната економија), што главно се поврзува со нивните вложувања во финансискиот сектор во земјата.

Банките управуваа со понудата и побарувачката за девизна ликвидност од клиентите преку користење на сопствените ликвидни девизни средства и со тргувања на меѓубанкарскиот девизен пазар, каде што во постојано преовладуваше зголемена понуда на девизи. Вишокот ликвидност на меѓубанкарскиот девизен пазар во еден дел произлегуваше и од активниот пристап на управување на банките со нивната девизна ликвидност, во услови на негативни приноси на финансиските инструменти на меѓународните финансиски пазари. Покрај пренасочување на дел од расположливата актива во инструменти на меѓународните финансиски пазари со висок принос, овој пристап вклучуваше и поголемо користење на ликвидните средства на домашните пазари преку пласмани во кредити на приватниот сектор со валутна клаузула. Со оглед на ваквите трендови, Народната банка постојано вршеше интервенции за откуп на вишокот ликвидност, којшто достигна нов највисок годишен износ од 399,65 милиони евра.

Заради постигнување на целите на монетарната политика, при управувањето со ликвидноста, и во 2019 година беше користена задолжителната резерва. Народната банка не направи измени во поставеноста на овој инструмент, односно и натаму применува диференцирани стапки за задолжителна резерва коишто придонесуваат за стимулирање на денарското и долгорочното штедење. Воедно, Народната банка и натаму ја применува нестандардната мерка кај задолжителната резерва којашто имаше времен карактер и беше насочена кон поттикнување на кредитната поддршка на извозниот сектор и на домашниот енергетски сектор⁵².

Во 2019 година обврската на банките за издвојување средства кај Народната банка врз основа на задолжителна резерва забележа релативно висок годишен раст од вкупно 2.773 милиони денари, што соодветствува со солидниот раст на депозитната основа на банките. Најголемиот дел од оваа промена се објаснува со стабилниот прираст на задолжителна резерва во денари (за 1.992 милиона денари, на ниво од 24.253 милиони денари), што овозможи делумно апсорбирање на дел од растечката денарска ликвидност во банкарскиот систем. Од друга страна, задолжителната резерва којашто банките ја исполнуваат во евра забележа двојно послаб раст во однос на претходната година (во противвредност од 781 милион денари) и на крајот на годината изнесуваше 17.232 милиони денари. Во услови на непроменети стапки на задолжителна резерва,

⁵² Со мерката беше овозможено ослободување на дел од ликвидните средства што банките ги издвојуваат кај Народната банка врз основа на задолжителна резерва, преку намалување на основата од обврските во домашна валута за износот на новодобрените кредити на нето-извозници и домашни производители на електрична енергија.

промените кај овој инструмент ги отсликуваат движењата кај краткорочните обврски на банките од валутен аспект⁵³, а во помал дел се поврзани и со ликвидносниот ефект од примената на нестандартната мерка. Стабилниот и солиден раст на денарските краткорочни обврски на банките во денари произлезе од повисоките склоности на домаќинствата за кумулирање денарски наспроти девизни краткорочни средства кај банките. Ефектот од овие промени беше засилен и со стабилниот прираст на денарските депозити на нефинансиските компании, при истовремено поумерен раст на девизната ликвидност на нивните сметки кај банките, што во еден дел се поврзува и со нивната потреба за отплаќање на повисоките нето-отплати на обврски од редовното работење кон странство. Воедно, потрагата за повисоки каматни стапки од страна на домаќинствата, во комбинација со примената на диференцирани стапки на задолжителна резерва од рочен аспект⁵⁴ придонесоа за натамошен прираст на долгорочното штедење, што е показател за натамошни поволни поместувања во рочната структура на изворите на финансирање на банките. Оваа промена е пред сè видлива преку номиналниот прираст на долгорочните депозити на домаќинствата (со рочност над 2 години), но и на штедењето во денари со рочност од една до две години.

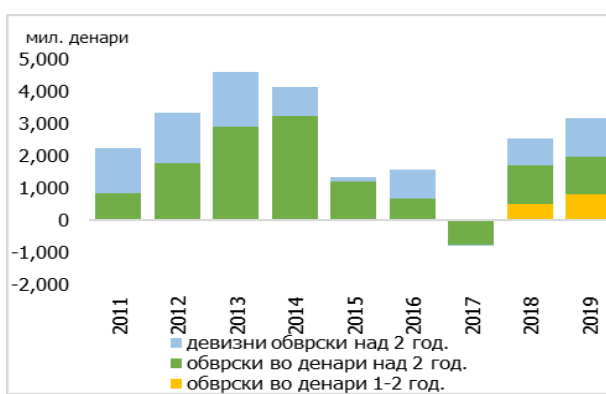
Графикон 67

Придонес кон годишниот раст на обврските на банките од валутен аспект

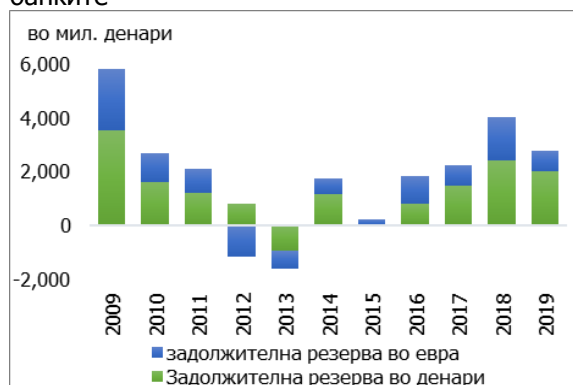
Графикон 68

Годишен раст на долгорочни обврски на банките кон домаќинствата

Графикон 69

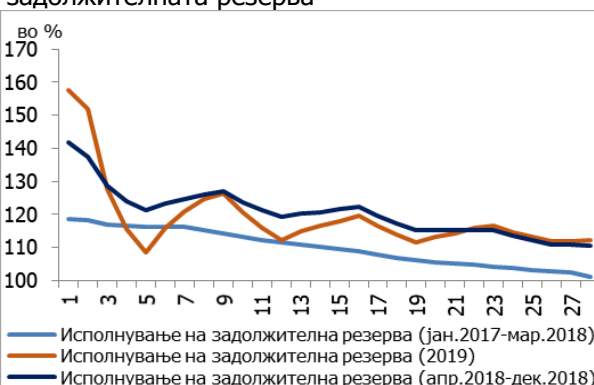
Промена на задолжителната резерва на банките

Извор: НБРСМ.

Графикон 70

Дневна динамика на исполнување на задолжителната резерва

⁵³ На денарските обврски на банките се применува стапка на задолжителна резерва од 8%, за обврските во странска валута стапката на задолжителна резерва изнесува 15%, додека за износот на обврските на банките во денари со валутна клаузула банките имаат обврска да издвојат средства кај Народната банка на ниво од 50%.

⁵⁴ За стимулирање на долгорочните обврски на банките, Народната банка применува стапка на задолжителна резерва од 0% на селектирани обврски со рочност над 1 и над 2 години.

Во анализираниот период Народната банка и натаму ја применува и нестандартната мерка за поттикнување на кредитната поддршка на системски значајните сектори во економијата. Состојбата на целните кредити постојано беше релативно пониска (кредитите одобрени на домашните производители на електрична енергија се намалија за 174 милиони денари, додека финансирањето на нето-извозниците се зголеми за само 1.563 милиони денари), во споредба со претходните години на примена на оваа нестандартна мерка. Ваквата динамика главно се поврзува со умерената побарувачка за кредити од овие сектори, процените на степенот на ризичност на клиентите и природата на инвестицискиот циклус што е особено значајно за кредитирањето на производителите на електрична енергија. Оттука, показателите за движењата кај целните кредити упатуваа на постепено исцрпување на стимулативните ефекти од мерката којашто имаше времен карактер, така што нејзината примена беше комплетирана заклучно со 31 декември 2019 година.

И во 2019 година банките го започнуваа периодот на задолжителна резерва со релативно висок износ на средства над обврската во домашна валута, а динамиката на исполнување во текот на периодот беше условена од пласманите во расположливите депозити преку ноќ. Имено, склоностите на банките за задржување на дел од вишокот средства во текот на работните денови на нивните редовни сметки кај Народната банка и засилените пласмани во расположливите депозити преку ноќ на последниот ден од работната седница и оваа година придонесе за натамошно циклично исполнување на задолжителната резерва во текот на периодот.

Прилог 2. Движења на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити и секундарниот пазар на хартии од вредност⁵⁵

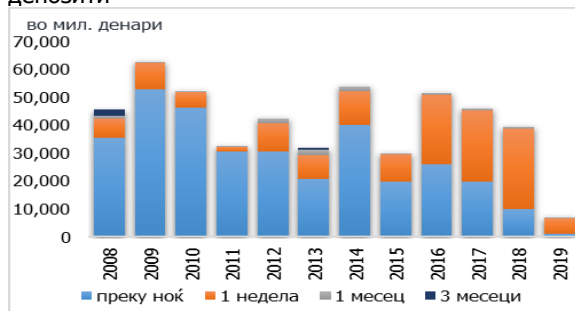
Со оглед на високата ликвидност на банкарскиот систем, во 2019 година банките имаа многу мала и повремена потреба за задолжување на домашните финансиски пазари. Анализирани по одделни пазарни сегменти, во 2019 година банките ги надоместуваа повремените, краткорочни ликвидносни потреби во најголем дел на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити. На овој пазар беше забележан намален обем и фреквентност на тргување, така што годишниот промет беше понизок за 82% и изнесуваше 7.064 милиони денари. Исто така, пониската потреба за задолжување се одрази и на просечната дневна задолженост на банките (128 милиони денари) којашто беше речиси петпати пониска во однос на 2018 година. Покрај релативно високата денарска ликвидност, придонес за намалениот обем на тргување со меѓубанкарски необезбедени депозити во 2019 година имаше и рочната структура на тргувањето. Имено, банките го обезбедуваа најголемиот дел (79%) од потребните средства на рочност до една недела, со што втора година по ред овие необезбедени депозити значително го надминуваат износот на заемите со рочност преку ноќ (коишто се застапени со околу 18% во вкупното тргување). Покрај овие две рочности, беа извршени и неколку трансакции со необезбедени депозити со рочност до еден месец, чиешто учество во вкупниот обем на тргување е релативно стабилно и ниско (3%).

Каматните стапки на пазарот на необезбедени меѓубанкарски депозити во 2019 година не забележаа значителни промени. Просечната меѓубанкарска каматна стапка од сите трансакции (МБКС) изнесуваше 1,14% и беше повисока за 0,04 п.п. во однос на 2018 година поради зголеменото учество на меѓубанкарските необезбедени заеми со рочност од 1 недела, коишто се извршија со стабилна каматна стапка (1,11%). На непроменето ниво (околу 1%) беше и каматната стапка на необезбедените депозити преку ноќ. Поради повремената потреба за тргување со необезбедени депозити преку ноќ поради високото ниво на ликвидност во банкарскиот систем, зголемените склоности за тргување со рочност од 1 недела и намалувањето

⁵⁵ Анализата на пазарот на пари во Северна Македонија се однесува на следниве сегменти: пазар на необезбедени депозити, секундарен пазар на краткорочни хартии од вредност и долгорочни државни хартии од вредност (со исклучок на структурните обврзници), пазар на обезбедени депозити (репо-пазар).

на бројот на референтни банки коишто учествуваат во пресметката на СКИБОР и МКДОНИА⁵⁶, првите десет месеци од годината не беа извршени трансакции за пресметка на пазарната каматна стапка МКДОНИА. Кон крајот на годината беа извршени само неколку трансакции коишто се користат за пресметка на каматната стапка МКДОНИА, чиешто ниво и натаму беше стабилно и непроменето (1,00%) во однос на 2018 година.

Графикон 71
Промет на меѓубанкарски пазар на необезбедени депозити

Извор: НБРСМ

Графикон 72
Вишок ликвидност во банкарскиот систем и задолженост на банките

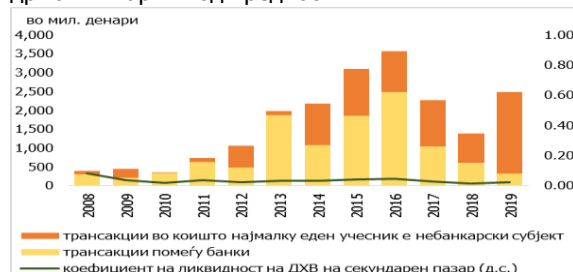
На секундарниот пазар со хартии од вредност во 2019 година продолжи надолниот тренд на обемот на тргувани хартии од вредност, при што вкупниот промет (2.987 милиони денари) беше повеќе од двојно понизок, во споредба со претходната година. Од аспект на типовите трансакции, најголемо влијание за ваквата промена има отсуството на активност на меѓубанкарскиот пазарен сегмент на репо, каде што со оглед на вишоците на ликвидност, во 2019 година не беше извршена ниту една репо-трансакција. Оттука, тргувањето на секундарниот пазар во целост беше со дефинитивни трансакции со хартии од вредност, чијшто промет беше повисок за 70% на годишна основа. Во вкупниот износ на истргувани државни хартии од вредност забележителен е двојно понизок обем на тргувања со државните обврзници помеѓу банките, што упатува на нивната пониска потреба за финансирање на овој пазар поради опстојувањето на висока ликвидност во банкарскиот систем. Од друга страна, значителен е порастот на обемот и интензитетот на трансакции со државните обврзници во коишто барем еден учесник е небанкарски субјект, што соодветствува со проширувањето на сопственичката структура на овие хартии од вредност и нивната активна примена на државните обврзници при управувањето со ликвидносните текови коишто произлегуваат од редовното работење. Сепак, и покрај пораст на прометот со државните хартии од вредност на секундарниот пазар, неговото учество во вкупниот износ на издадени државни хартии од вредност е на значително ниско (0,02%), што упатува на натамошна слаба ликвидност на овие инструменти на домашните финансиски пазари.

Графикон 73
Промет на секундарниот пазар на хартии од вредност

Извор: НБРСМ

Графикон 74
Структура на дефинитивните трансакции со државни хартии од вредност⁵⁷

⁵⁶ Од 1.10.2018 година се применуваат нови правила за пресметување и објавување на меѓубанкарската каматна стапка на пазар на депозити (СКИБОР) донесени од страна на Македонската банкарска асоцијација во август 2018 година. Согласно со новите правила, бројот на референтни банки се намали од единаесет на шест, заради промена на критериумите за избор на референтни банки: критериумот за големината на банка „голема“ или „средна“ беше заменет со критериумот „системски значајна банка“ којшто го исполнуваат помалку банки, а беше задржан критериумот на одделна банка за нејзиното минимално учество во вкупниот промет со необезбедени и обезбедени депозити.

⁵⁷ Коэффициентот на ликвидност на ДХВ претставува сооднос помеѓу остварениот промет од трансакциите со ДХВ на секундарниот пазар во текот на годината и просечната состојба на издадените ДХВ во истиот период.

VI. Управување и инвестирање на девизните резерви

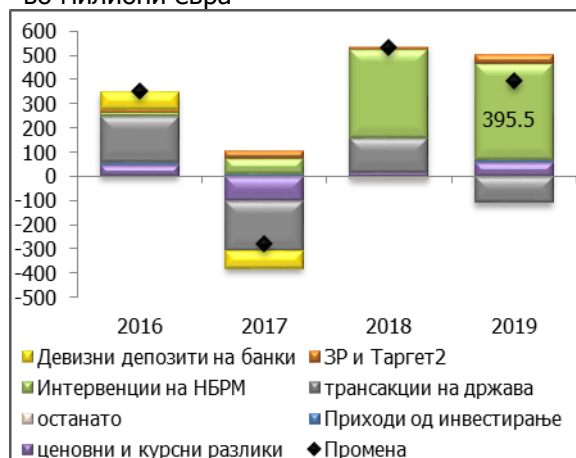
Во 2019 година девизните резерви на Република Северна Македонија (во натамошниот текст: девизни резерви) втора година по ред забележаа релативно висок годишен раст, којшто главно произлезе од интервенциите на Народната банка за откуп на вишокот девизи на домашниот девизен пазар. Со оглед на постојаниот пораст на состојбата на девизните резерви, коишто претежно се во евра, главен предизвик при управувањето и инвестирањето на девизните резерви беше нивното пласирање на меѓународните финансиски пазари во услови на натамошни негативни каматни стапки на депозитите во евра и негативни приноси на должничките хартии од вредност во евра. Во такви околности, во 2019 година управувањето со девизните резерви се одликуваше со флексибилност и приспособување на инвестициските одлуки кон променливите случувања на меѓународните пазари, што овозможи натамошно непречено постигнување на основните инвестициски принципи: сигурност, ликвидност и профитабилност.

6.1. Состојба и промени на девизните резерви

Во текот на 2019 година девизните резерви забележаа солидно зголемување за 395,5 милиони евра, со што на крајот на годината достигнаа 3.263 милиони евра. Како и претходната година, растот на девизните резерви во најголем дел се должи на интервенциите на Народната банка за откуп на вишокот на девизи на девизниот пазар (во износ од 399,7 милиони евра), коишто овозможија одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот. Дополнителен придонес за растот на девизните резерви од 58,5 милиони евра имаа и позитивните ценовни и курсни разлики од пазарното вреднување на инструментите во кои се пласирани девизните резерви. Од друга страна, нето-трансакциите на државата со странство, каде што преовладуваа одливите на средства за отплаќање на обврските кон странските доверители, придонесоа за намалување на девизните резерви за 108 милиони евра.

Графикон 75

Фактори на промена на девизните резерви во милиони евра

Фактори на промена на девизните резерви во 2019 година, во милиони евра

Извор: НБРСМ.

Динамички гледано, по релативно стабилните движења во првиот квартал, девизните резерви до крајот на годината бележеа постојан пораст. Народната банка во текот на целата година интервенира со откуп на вишокот на девизи од банкарскиот систем, којшто беше највисок во третиот квартал од годината. Покрај сезонските

поволни движења на девизниот пазар карактеристични за овој квартал од годината, придонес кон зголемената понуда на девизи имаше и активната политика на домашните деловни банки во управувањето со сопствените девизни средства заради намалување на ефектот од негативните каматни стапки на меѓународните пазари, којашто ја применуваа и до крајот на годината. Растот на девизните резерви врз основа на интервенции за повлекување на вишокот девизи од домашната економија во првите три квартали од годината беше умерено неутрализиран со одливите за потребите на државата, од коишто позначајна беше исплатата на купонски камати за издадените македонски еврообврзници во износ од 45,2 милиони евра во третиот квартал. На почетокот на четвртиот квартал, имаше прилив за сметка на државата од заемот за развојни политики за јавни финансии од Меѓународната банка за обнова и развој, во износ од 124,7 милиони евра, што дополнително придонесе за раст на девизните резерви⁵⁸.

6.2. Основни насоки при управувањето со девизните резерви

Распределбата на инвестициите на девизните резерви за 2019 година⁵⁹ беше заснована на очекувањата пред почетокот на годината за нормализација на монетарната политика на Европската централна банка (во натамошниот текст: ЕЦБ) и предвидените финансиски ризици поврзани со согледувањата за низок економски раст, како и геополитичките ризици, меѓу кои трговските односи помеѓу САД и Кина и политичките неизвесности во Италија и во Обединетото Кралство. Имено, во очекување на нормализирање на каматните стапки од страна на ЕЦБ во втората половина од годината, како и исклучително ниското ниво на приносите на државните хартии од вредност издадени во еврозоната, коешто не овозможува соодветна заштита од каматен ризик, се предвиде претпазлив пристап во управувањето со портфолијата на девизните резерви⁶⁰, којшто опфаќаше ниска изложеност на каматен ризик (основно приспособено времетраење на 1 и 1,5 години за ликвидносното и инвестициското портфолио во евра, соодветно). Согласно со очекувањата за промени во поставеноста на монетарната политика од страна на ЕЦБ, годината започна со умерено повисока изложеност кон каматен ризик (тактички приспособени времетраења за ликвидносното и инвестициското портфолио во евра од 1,5 и 2 години, соодветно), чијашто цел беше да се искористи можноста за инвестирање во подолгорочни инструменти по приноси коишто беа помалку негативни во однос на краткорочните инструменти. За втората половина на годината, се предвидуваше враќање кон основното приспособено времетраење на портфолијата, сè со цел да се заштити нивната вредност од намалување на пазарната цена во услови на очекуван раст на приносите.

Во очекување за депрецијација на САД-доларот во однос на еврото заради усогласување на економските циклуси на САД и на еврозоната, **валутната структура за 2019 година** предвиде задржување на инвестициите во САД-долари на околу 8% од девизните резерви (без злато), односно на ниво на проектираните ревалоризациски резерви на крајот на 2018 година. Притоа, се очекуваше дека пласманите во САД-долари и понатаму ќе се користат за задоволување на оперативните потреби и остварување

⁵⁸ Во овој период истовремено се остварија и одливи за сметка на државата коишто се должат на отплатата на обврски врз основа на надворешен долг.

⁵⁹ Пред почетокот на секоја година, согласно со Политиката и Правилата за управување и инвестирање на девизните резерви, се врши тактичка распределба на девизните резерви. Во текот на годината, доколку заради новонастанати околности на пазарите има потреба од преиспитување, се пристапува кон поставување нова тактичка распределба на девизните резерви. Овој динамичен пристап е применет од поголем дел на централни банки во светот, со што се обезбедува брзо приспособување на пазарните услови и заштита на вредноста на девизните резерви.

⁶⁰ За остварување на основните цели при управување и инвестирање на девизните резерви и согласно со временскиот распоред на ликвидносните потреби, девизните резерви се распределуваат во следниве портфолија: оперативно, ликвидносно и инвестициско портфолио.

повисоки приходи. Во таа смисла, заради поголема флексибилност во управувањето со валутниот ризик, за 2019 година не беа предвидени вложувања во инвестициското портфолио во САД-долари. Следствено, беше предвидено средствата од ова портфолио, коешто целосно достаса до крајот на годината, да се вклучат во ликвидносното портфолио во САД-долари. Во согласност со очекувањата за преиспитување на обликот на соработка со Светската банка⁶¹, се предвиде Народната банка во втората половина на годината да го преземе управувањето на портфолиото управувано од Светската банка и средствата да ги приклучи кон инвестициското портфолио за тргување.

Во однос на изборот на инструменти, распределбата претпостави вложување на девизните резерви во хартии од вредност со фиксен принос издадени од висококвалитетни издавачи содржани во референтните индекси⁶², но и надвор од нив, како и задржување на вложувањата во инструменти на издавачи од Шпанија, Италија и Кина. Кај инвестициското портфолио за тргување во евра дополнително беа предвидени пласмани во депозити и други инструменти на пазарите на пари, како и вложувања во обврзници индексирани за инфлација, со цел да се зачува реалната куповна моќ на вложувањата (доколку во текот на годината настанат позначајни инфлациски притисоци). Златото се предвиде да се орочува во краткорочни депозити кај странски деловни и централни банки и да се управува преку склучување своп-трансакции, доколку за тоа постојат поволни пазарни услови.

6.3. Услови на меѓународните финансиски пазари и инвестирање на девизните резерви во 2019 година

Наспроти очекувањата за нормализирање на монетарната политика на највлијателните централни банки, променливото глобално политичко окружување во 2019 година доведе до зголемена загриженост за забавување на растот на светската економија, поради што централните банки и натаму спроведуваат експанзивни монетарни политики. Во текот на годината, развојот на трговските односи помеѓу САД и Кина имаше најголемо влијание врз променливите движења на меѓународните финансиски пазари. Првите три тримесечја од годината беа обележани со зголемена претпазливост кај учесниците на финансиските пазари заради очекувањата за забавување на економската активност на глобален план, особено кај производствениот сектор, и заради повлекувањето на очекувањата за натамошно нормализирање на монетарните политики, што главно произлезе од ескалацијата на трговскиот спор помеѓу САД и Кина⁶³, а потоа и од присутната неизвесност во однос на Брежит и геополитичките тензии.

Олабавувачкиот тон на најголемите централни банки, проследен со надолните ревизии за економскиот раст од страна на релевантните меѓународните институции, придонесоа за изразена побарувачка за безбедни среднорочни и долгорочни инструменти од страна на инвеститорите на меѓународните финансиски пазари во првите три квартали од годината. Притоа, приносите на должничките инструменти коишто содржат поголема кредитна премија имаа понагласен пад во однос на приносите на најбезбедните обврзници издадени од земји членки на еврозоната, коишто се сведоа

⁶¹ Народната банка од 20.6.2014 година учествува во советодавната програма на Светската банка за управување на девизните резерви (РАМП).

⁶² Референтните индекси на цените на хартиите од вредност содржат реални финансиски инструменти издадени од државите на еврозоната со кредитен рејтинг од „AAA“ до „AA“ и имаат приспособени времетраења коишто одговараат на приспособените времетраења на портфолијата.

⁶³ Во мај, администрацијата на САД ги зголеми царините на увезените производи од Кина, што беше проследено со зголемување на царинските бариери од кинеската влада. Потоа, САД во август објавија зголемување на царините за дополнителни кинески производи, со тоа опфаќајќи го целиот увоз на стоки од Кина, на што Централната банка на Кина одговори со дозволување вредноста на кинескиот јуан да депрецира над нивото од 7 јуани за САД-долар.

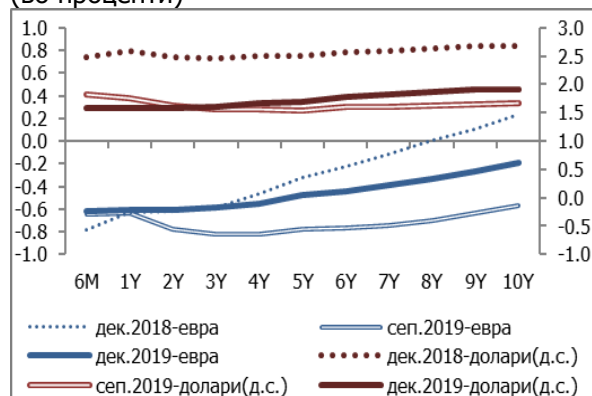
на најниски нивоа во текот на годината. Ова доведе до стеснување на разликата во цените помеѓу повисокоприносните инструменти и најбезбедните државни хартии од вредност, до историски најниски нивоа. Во такви услови, **каматната изложеност на портфолијата умерено се намали**. Истовремено, Народната банка ги намали инвестициите во поризични инструменти, при што новите инвестиции беа насочени главно кон инструменти издадени од регионални влади на Германија и германски колатерализирани обврзници, како и кон краткорочни инструменти издадени од деловни банки. Сепак, во втората половина од јуни, согласно со најавата од страна на ЕЦБ и на ФЕД за подготвеност за дополнителен монетарен стимул, **каматната изложеност на портфолијата постепено се зголемуваше**. Определбата за одржување умерено повисока изложеност кон каматен ризик беше во склад со пазарното окружување коешто упатуваше на зголемени изгледи за забавување на економскиот раст на глобално ниво и следствено, пониски приноси на должничките инструменти на средните и долгите рочности. Инвестициите главно се насочуваа кон државни хартии од вредност на подолгите рочности, со истовремено пласирање средства во комерцијални записи и сертификати за депозити на пократките рочности.

Како што беше претходно најавено, на септемврскиот состанок за монетарна политика, ЕЦБ донесе пакет експанзивни мерки за да ја поддржи економијата на еврозоната. Мерките вклучуваа намалување на депозитната каматна стапка за 10 б.п., на нивото од -0,50%, повторно започнување на програмата за откуп на хартии од вредност од ноември, во износ од 20 милијарди евра месечно и примена на двостепен систем на надомест на вишокот средства на банките над задолжителната резерва⁶⁴. Имајќи предвид дека пазарните учесници во најголем дел ги имаа вградено овие мерки во своите очекувања, приносите во еврозоната не забележаа значителна промена.

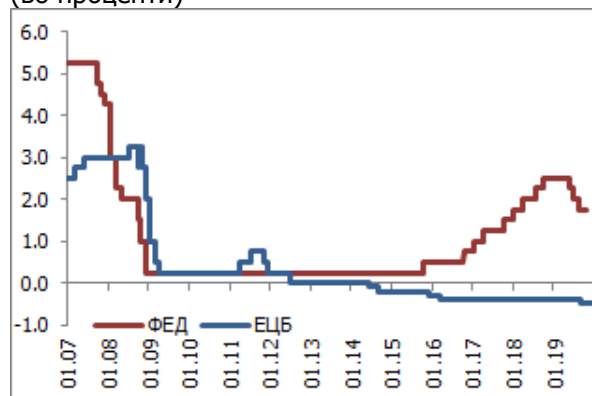
Исто така, и монетарната политика на ФЕД беше приспособлива. Имено, во текот на годината ФЕД во три наврати (на состаноците во јули, септември и октомври) го намали целното ниво на каматните стапки, збирно за 0,75 процентни поени, со цел да го поддржи економскиот раст и да поттикне нагорни инфлациски движења. Притоа, државниот долг на САД имаше најсилен раст на цените во споредба со растот на цените на државните обврзници од останатите развиени економии. Падот на приносите беше поизразен кај хартиите од вредност со долг рок, коишто беа пониски од тие на краткиот сегмент на кривата (инверзна крива на принос). Присуството на централните банки на финансиските пазари, преку нивните стимулативни мерки, придонесе за зголемување на берзанските индекси, кога се очекуваше дека олабавувањето на монетарните политики ќе ја поттикне економската активност.

⁶⁴ ЕЦБ од 30 октомври 2019 година применува систем во којшто депозитната стапка е определена на две нивоа. Така, на дел од вишокот ликвидност на банките над задолжителната резерва којшто се чува на тековните сметки во евросистемот се применува каматна стапка од 0%, додека на преостанатиот вишок на ликвидни средства и на делот пласиран во расположливи депозити на ЕЦБ и понатаму се применува депозитна каматна стапка, доколку е пониска од 0%.

Графикон 76
Криви на приносите на државни обврзници
(во проценти)

Графикон 77
Референтни каматни стапки
(во проценти)

За разлика од првите три тримесечја, во текот на последниот квартал од 2019 година, на финансиските пазари на глобално ниво беше забележано нагорно движење на приносите, главно под влијание на оптимистичките согледувања за постигнувањето согласност помеѓу САД и Кина за „првата фаза“ од трговскиот договор. Во такви услови, како и поради зголемените очекувања дека британскиот парламент ќе успее да го спроведе договорот за Брегзит, со што би се избегнала можноста за т.н. „неуреден“ излез од еврозоната, инвеститорите ги повлекоа очекувањата за надолни ризици за растот на глобалната економија. Следствено, приносите на државните обврзници во еврозоната, а потоа и повисокоприносните инструменти во евра, забележаа значителен раст, којшто беше најизразен на среднорочните и долгорочните инструменти. Истовремено, како резултат на зголемената склоност на инвеститорите за вложување во инструменти коишто содржат повисок кредитен ризик, беше забележано натамошно стеснување на распоните помеѓу нивните приноси и приносите на посигурните (пред сè германските) државни хартии од вредност. Со оглед на променетите пазарни услови, Народната банка постојано применуваше флексибилен пристап во инвестирањето на девизните резерви. Во таа смисла, продолжи инвестициската стратегија на комбинирање на инвестициите во краткорочни инструменти во евра (до 3 години) издадени од деловни банки и среднорочни државни обврзници (5 и 6 години).

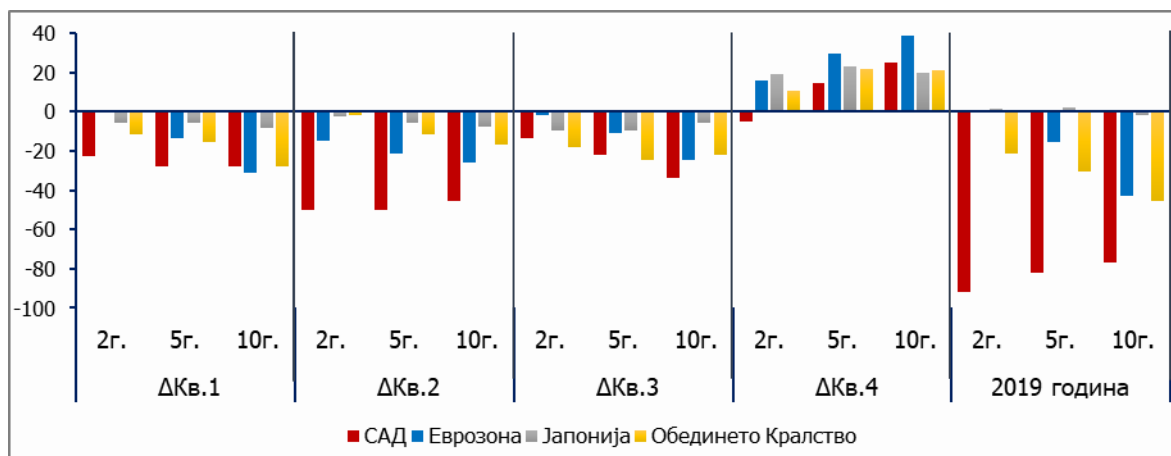
Позитивните согледувања на инвеститорите за трговските односи помеѓу САД и Кина во четвртиот квартал придонесоа за пораст на приносите на хартиите од вредност во САД-долари со рочности од 3 до 10 години, додека приносите на кратките рочности се намалија. Промените на кратките рочности беа главно поради присуството на ФЕД со трансакции на репо-пазарот⁶⁵, како и поради вградените очекувања за дополнително олабавување на монетарната политика во текот на 2020 година. Сепак, ниското ниво на принос на подолгорочните инструменти не обезбедуваше доволна заштита од евентуалниот каматен ризик, така што Народната банка ги пласира САД-доларите во краткорочни инструменти на пазарот на пари.

Сепак, општо за целата година, во повеќето развиени земји беше забележан пад на приносите на финансиските инструменти, односно растот во четвртото тримесечје не беше доволен за да го надомести намалувањето на приносите во првите три квартала.

⁶⁵ Од втората половина на септември, ФЕД започна да спроведува трансакции на обратно репо (за првпат од финансиската криза од 2008-2009 година) за да обезбеди ликвидност и да ги намали каматните стапки на пазарите на пари. Недостигот на ликвидност се поврзуваше со повлечените средства од страна на фирмите поради уплата на корпоративен данок кон средината на месецот, аукциите на државни хартии од вредност и продавањето хартии од вредност на пазарите на обврзници од страна на инвеститорите кон дилерите.

Графикон 78

Промени на приносите на државните обврзници на развиените економии (во б.п.)

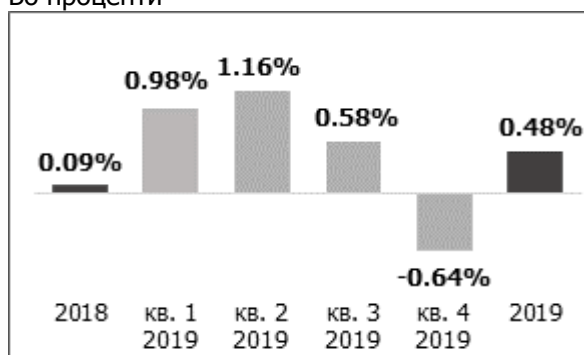

Резултатите од инвестирањето на девизните резерви во најголем дел се должат на пазарните услови во моментот на инвестирање, како и на утврдените референтни портфолија, коишто служат како насока за инвестирање. Зголеменото учество на највлијателните централни банки на финансиските пазари и политичките тензии,

Графикон 79

Стапки на поврат на девизните резерви

Во проценти

Извор: НБРСМ.

коишто доведоа до зголемена променливост на финансиските пазари и пад на приносите во најголем дел од годината, како и делумна корекција во последниот квартал на 2019 година, се отсликаа и во стапките на поврат на девизните резерви. Имено, позитивните остварувања на вложувањата во хартии од вредност придонесоа за позитивни стапки на поврат во првите три квартали од годината и во најголем дел ја определија стапката на поврат на девизните резерви за 2019 година, наспроти неповолниот ефект од растот на приносите во последните три месеци. **Вкупната стапка на поврат од инвестирање на девизните резерви за 2019 година**, којашто покрај остварените приходи ги опфаќа и пресметаните ценовни промени на хартиите од вредност, како и остварените курсни промени од арбитражи со девизи, изнесуваше **0,48%** и беше значително повисока во однос на претходната година (0,09%).

Анализирано по портфолија, оперативното портфолио има негативно влијание врз приходите од инвестирање на девизните резерви, со оглед на потребата од одржување веднаш расположливи средства во евра⁶⁶. Повратот на ова портфолио сепак беше помалку негативен од повратот на референтното портфолио. Просечното ниво на оперативното портфолио во текот на годината се зголемуваше, имајќи предвид дека средствата врз основа на откуп на девизи од банките поддржувачи и приливот за

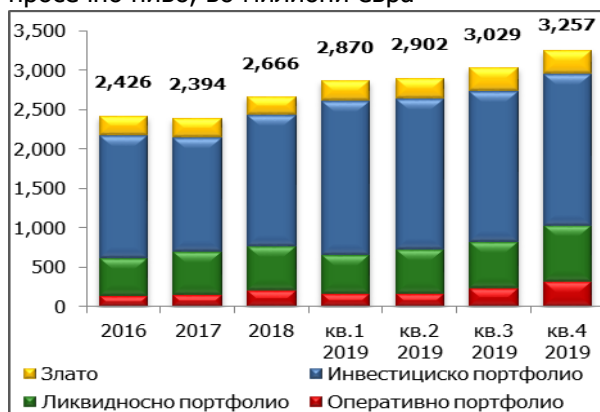
⁶⁶ Средствата во рамки на оперативното портфолио, заради нивната функција, се пласираат пред сè на тековни сметки кај централните банки, каде што се применуваше негативна каматна стапка од -0,40% до 11 септември, а по намалувањето на депозитната каматна стапка од страна на ЕЦБ таа изнесуваше -0,50%. Сепак, заради ограничување на негативниот ефект врз приходите, дел од средствата се чуваат и на тековни сметки во деловни банки, во износ за којшто банките не наплатуваат негативна камата.

државата врз основа на надворешно задолжување привремено се чуваа на тековни сметки до нивно инвестирање.

Ликвидносните и инвестициските портфолија во евра, коишто покрај најбезбедните инструменти содржеа и инвестиции во хартии од вредност коишто нудат кредитна премија, под влијание на ценовните движења на инструментите имаа позитивни стапки на поврат. Наспроти тоа, остварувањата на соодветните референтни портфолија коишто содржат само најбезбедни инструменти со значително негативни приноси, беа негативни. Во втората половина од годината, просечното ниво на ликвидносното портфолио се зголеми до повисокиот проектиран износ⁶⁷ со префрлање средства од оперативното и инвестициското портфолио. Нивото на инвестициското портфолио, чијашто цел е да се зголеми повратот на девизните резерви и да се покријат непредвидените обврски на подолг рок, и понатаму беше највисоко во рамки на девизните резерви.

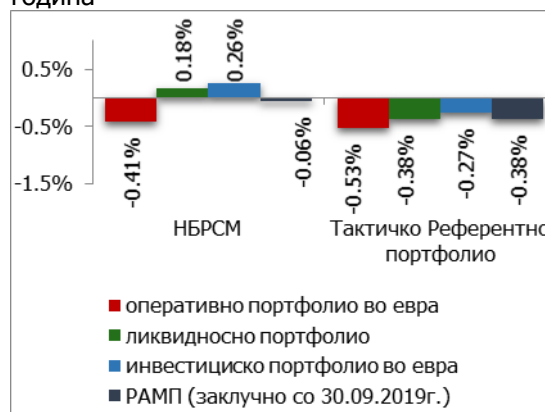
Графикон 80

Портфолија на девизните резерви
просечно ниво, во милиони евра

Извор: НБРСМ.

Стапки на поврат по портфолија во 2019 година

Извор: НБРСМ.

Заради намалување на изложеноста на каматен ризик, дел од инвестираните хартии од вредност во рамки на девизните резерви се евидентираат како хартии коишто се чуваат до достасување, коишто според своите карактеристики имаат предвидлив и стабилен поврат. Нивото на портфолиото до достасување во евра беше речиси непроменето во текот на годината. Ова портфолио оствари позитивни резултати, коишто се должат на инвестирањето во државни обврзници издадени од периферните земји членки од еврозоната, со релативно висок позитивен принос до достасување. Остварувањето на портфолиото до достасување во евра е сепак пониско во споредба со остварувањата на портфолијата за тргување, имајќи предвид дека повратот на овие портфолија во најголема мера произлезе од растот на пазарната цена на инструментите. Заради поголема флексибилност во управувањето со валутниот ризик и обезбедување редовни и стабилни приходи, средствата коишто достасуваа во рамки на инвестициското портфолио до достасување во САД-долари беа пренасочувани во ликвидносното портфолио во САД-долари, каде што се пласираа во краткорочни инструменти на пазарот на пари. Ова пренасочување на средствата услови постепено намалување на преостаната рочност на портфолиото до достасување во САД-долари до неговото целосно достасување до крајот на годината.

⁶⁷ Нивото на ликвидносното портфолио се проектира врз основа на очекуваните одливи од девизните резерви во наредните дванаесет месеци.

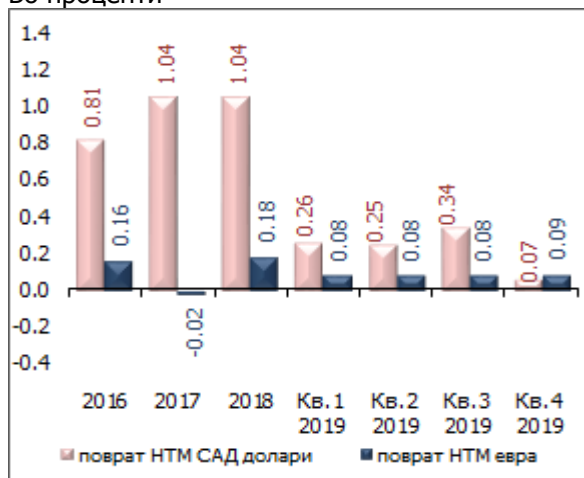
Графикон 81

Карактеристики на портфолијата до достасување во 2019 година

Во милиони евра

Во проценти

*ХТМ (НТМ, Held-to-maturity) – хартии од вредност до достасување

Извор: НБРСМ.

Управувањето со каматниот ризик, покрај преку приспособеното времетраење и вложувањата во хартии од вредност коишто се чуваат до достасување, **се врши и со ограничување на прифатливото ниво на каматен ризик**⁶⁸, коешто во текот на годината се одржуваше во поставените рамки, упатувајќи на соодветна поставеност на инвестициската стратегија. Во 2019 година, вкупниот каматен ризик, како и каматниот ризик на референтните портфолија и активниот каматен ризик беа во рамки на ограничувањата. Активниот каматен ризик бележи намалување во текот на годината, како резултат на зголеменото учество на инвестициите во хартии од вредност содржани во референтните портфолија.

Активниот природ во управувањето со девизните резерви опфаќаше спроведување на стратегии со хартии од вредност, како и со фјучерс-договори поврзани со очекувањата за движењето на кредитните распони во еврозоната, поместување на

Графикон 82

Вредност изложена на каматен ризик

(крај на квартал, во милиони евра)

Извор: НБРСМ.

кривите на принос во САД, како и за идната патека на референтните каматни стапки на глобалните централни банки. Сепак, во пазарно окружување каде што најголемите промени на финансиските пазари настануваа под влијание на геополитичките одлуки на највлијателните економии, односно трговската војна помеѓу САД и Кина, формирањето став за идното движење на каматните стапки и приносите беше значително отежнато, поради што во втората половина на годината фјучерс-договорите се користеа во многу помал обем во рамки на портфолијата на

девизните резерви.

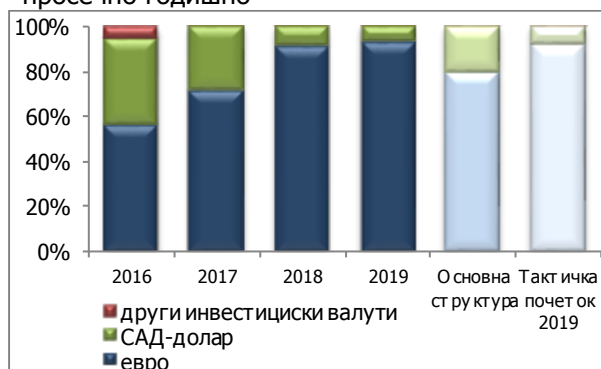
Валутите и цената на златото на меѓународните финансиски пазари се одликуваа со значително повисока променливост во однос на променливоста на каматните стапки

⁶⁸ Прифатливото ниво на каматен ризик според Политиката за управување и инвестирање на девизните резерви е ограничено на веројатноста за намалување на пазарната вредност на девизните резерви до 1% при ниво на доверба од 95% во текот на инвестициски период од една година.

во текот на годината, поради што изложеноста на валутен ризик претставуваше предизвик во управувањето со девизните резерви. Распределбата на девизните резерви по валути⁶⁹ се изврши во согласност со насоките зададени со тактичката распределба на девизните резерви, а со примарна функција за располагање со средства за поддршка на монетарната стратегија на таргетирање на девизниот курс на денарот спрема еврото. Следствено, средствата инвестирани во финансиски инструменти деноминирани во евра се најзастапени во рамки на девизните резерви, со просечно учество од околу 93% во текот на 2019 година.

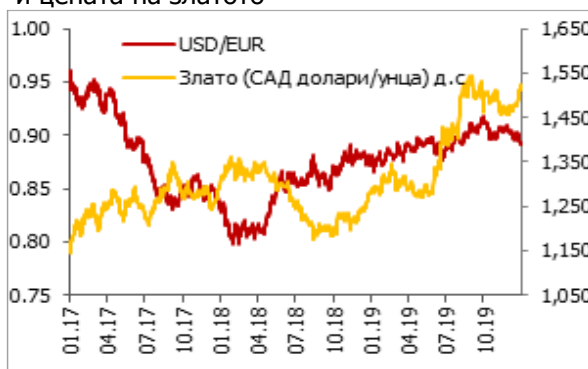
Очекувањата за депрецијација на САД-доларот во 2019 година, како критериум за прифатливо ниво на валутен ризик доведоа до задржување на инвестициите во САД-долари на ниско ниво. За разлика од ваквите првични очекувања, трговските и геополитичките тензии предизвикаа зголемена побарувачка за оваа валута како безбеден инструмент, при што САД-доларот апрецира за околу 2,1% во однос на еврото на годишна основа. Пониската вредност на еврото се должеше и на послабите показатели за еврозоната, со оглед на зголемената загриженост дека ескалацијата на трговските односи помеѓу САД и Кина негативно ќе се одрази врз извозниот сектор на еврозоната, а следствено на тоа и врз економскиот раст.

Графикон 83
Валутна структура на девизните резерви
просечно годишно

Извор: НБРСМ

Графикон 84
Движење на валутниот пар евро/САД-долар
и цената на златото

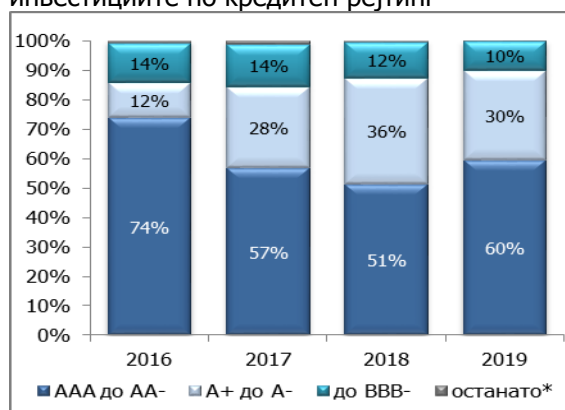
Принципот на сигурност на инвестициите на девизните резерви има највисоко значење при утврдувањето на инвестициската стратегија на Народната банка. Во согласност со инвестициската стратегија, најголемиот дел од девизните резерви или просечно околу 60% беа инвестирани во финансиски инструменти со највисоки оценки за кредитен рејтинг (од „AAA“ до „AA-“), односно со најниска изложеност на кредитен ризик. Заради зачувување на вредноста на девизните резерви, со оглед на негативните приноси на должничките хартии од вредност, значителен дел од инвестициите или просечно 30% беа насочени и во инструменти со оценка за кредитен рејтинг од „A+“ до „A-“, коишто исто така се одликуваат со високо ниво на безбедност, а овозможуваат умерено повисок принос на средствата. Најголемиот дел од овие инструменти имаат пократка рочност и се издадени од реномирани деловни банки. Мал дел од инвестициите во рамки на портфолијата во евра се насочуваа во инструменти коишто поседуваат умерено понизок кредитен рејтинг, но се издадени или се безусловно гарантирани од земји-членки на еврозоната и ги користат придобивките од олабавувачката политика на ЕЦБ. Сите инвестиции во рамки на портфолијата на девизните резерви се во согласност со критериумот за поседување инвестициски кредитен рејтинг. Почитувајќи го принципот на сигурност, Народната банка настојува да оствари оптимален поврат од

⁶⁹ Валутната структура е анализирана во однос на состојбата на девизните резерви намалена за износот на златото.

инвестирањето преку внимателно и истовремено активно управување со девизните резерви, во услови на строго контролиран кредитен ризик.

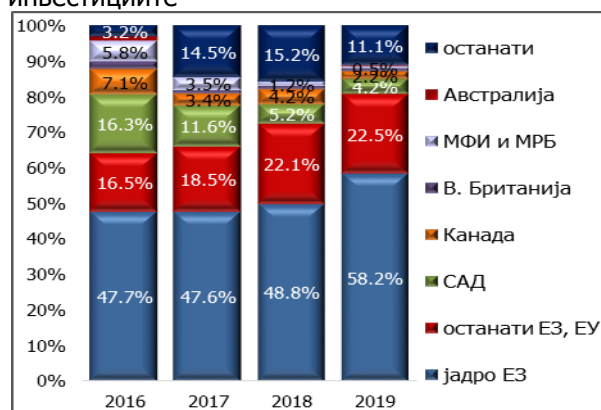
Од географски аспект, најголемиот дел од инвестициите на девизните резерви се насочени кон економиите од јадрото на еврозоната⁷⁰, но негативните приноси на овие инструменти на европските пазари условија изложеност и кон останатите држави од еврозоната и од Европската Унија. Во текот на годината се зголемија инвестициите во категоријата „јадро на еврозоната (ЕЗ)“ најмногу како резултат на инвестирање во државни хартии од вредност и хартии од вредност издадени од деловни банки на Франција и Холандија. Од друга страна, умерен пад бележат вложувањата во категоријата „останати“, во споредба со минатата година, пред сè заради намалените пласмани во краткорочни инструменти на пазарот на пари (хартии од вредност и депозити) во реномирани деловни банки од Кина, со оглед на засилените глобални трговски тензии.

Графикон 85
Просечна годишна структура на инвестициите по кредитен рејтинг

*Во категоријата останати се класифицирани ММФ, БИС
Извор: НБРСМ

Графикон 86
Просечна годишна географска структура на инвестициите

*МФИ и МРБ – меѓународни финансиски институции и мултилатерални развојни банки

Определбата за обезбедување сигурност и ликвидност на инвестициите на девизните резерви, се забележува и кај структурата по финансиски инструменти. Имено, **хартиите од вредност** се најзастапени во инвестираните девизни резерви, со просечно учество од околу 78%. Притоа, заради одржување соодветно приспособено времетраење на портфолијата во евра, подолгорочните инвестиции во државни хартии од вредност се комбинираа со инвестиции во краткорочни комерцијални записи и сертификати за депозити, како и корпоративни обврзници издадени од првокласни странски деловни банки, при што оваа категорија имаше просечно учество од околу 25% во структурата по хартии од вредност. Изложеноста кон деловните банки умерено се зголеми во споредба со минатата година, но се промени и структурата на издавачи на овој тип хартии од вредност. Притоа, за разлика од претходната година кога преовладуваа деловните банки од Кина, повисока застапеност имаа деловните банки од еврозоната и системски значајните институции за коишто има построги критериуми за финансиските показатели и повисока веројатност за поддршка од страна на државата, во однос на останатите деловни банки. Значително учество (7,3%) имаа и инвестициите во хартии од вредност издадени од регионалните влади на Германија, Австралија и Канада, како и инвестициите во хартии од вредност со очекувана државна поддршка (6,1%), коишто покрај високото ниво на сигурност, обезбедуваат и повисок принос во однос на државните хартии од вредност. Исто така, во текот на годината се зголемија и

⁷⁰ Во т.н. „јадро на еврозоната“ се вклучени: Германија, Австрија, Луксембург, Финска, Холандија, Франција и Белгија; во „останати земји од еврозоната и ЕУ“ се опфатени: Шведска, Литванија, Полска, Чешка и Словенија.

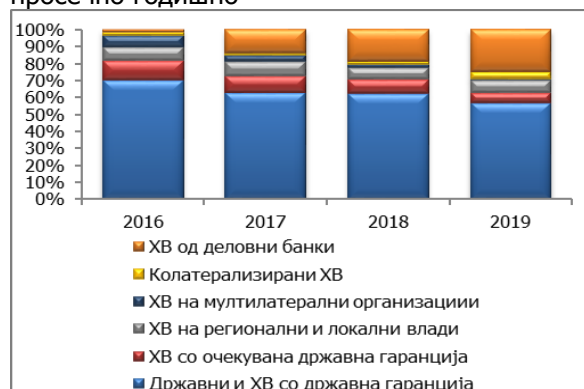
инвестициите во колатерализирани хартии од вредност, коишто имаа учество од околу 4,2% во структурата по хартии од вредност. Имајќи ги предвид длабоко негативните приноси на државните хартии од вредност во еврозоната, како и обврската за зачувување на сигурноста на девизните резерви, во четвртиот квартал се зголеми и опфатот на дозволени типови колатерализирани хартии од вредност и нивни издавачи. Мал дел од инвестициите беше насочен во хартии од вредност издадени од мултилатерални организации⁷¹ со просечно учество од 0,1% во хартиите од вредност.

Графикон 87
Структура на инвестициите по инструменти просечно во 2019 година

Извор: НБРСМ.

Графикон 88
Структура по типови хартии од вредност просечно годишно

Дел од девизните резерви се одржуваше и на тековни сметки (просечно околу 10,7%), во состав на оперативното портфолио. Заради оптимизирање на трошоците, покрај на сметките кај централните банки, дел од средствата се чуваа и на тековните сметки во странски деловни банки. Кај странските деловни банки се пласираа и депозити⁷², главно во рамки на ликвидносното и оперативното портфолио, при што нивното учество умерено се зголеми (од просечно 1,7% во 2018 година на 2,3% во 2019 година), согласно со повољните пазарни услови за пренасочување средства коишто се чуваа во централни банки. За зголемување на учеството на депозитите во структурата по инструменти придонесе и целосното достасување на портфолиото на хартии од вредност чувани до достасување во САД-долари, откако средствата беа пласирани во депозити во рамки на ликвидносното портфолио во САД-долари.

Златото, коешто вообичаено е финансиски инструмент со понизок пазарен принос, и натаму се пласира во краткорочни депозити кај првокласни странски деловни банки. Во рамки на структурата на девизните резерви, просечното учество на златото забележа умерено зголемување од 8,9% во 2018 година на 9,3% од девизните резерви во 2019 година, што при непроменета количина (221.786 унци), во целост беше резултат на порастот на неговата цена. Имено, во услови на зголемен интерес на глобалните инвеститори за вложувања во побезбедни финансиски инструменти, меѓу коишто е и златото, цената на овој благороден метал достигна највисоко ниво во последните 6 години, при што изнесуваше 1.523 САД-долари за унца на крајот на 2019 година, наспроти 1.282 САД-долари за унца на крајот на 2018 година.

Од останатите трансакции со девизните резерви, Народната банка и натаму ги користи операциите на зајмење хартии од вредност, преку склучување истовремени репо и обратни репо-трансакции, со рочност до 1 месец. Во репо-трансакциите беа времено позајмувани хартии од вредност од портфолијата во евра и САД-долари, а како обезбедување се прифаќаа висококвалитетни хартии од вредност дозволени за

⁷¹ Хартија од вредност издадена од Европската компанија за финансирање на железниците (EUROFIMA).

⁷² Пласманите во депозити во рамки на портфолијата на девизните резерви се ограничени на рочност најмногу до една година, односно до две недели за оперативното портфолио.

инвестирање во согласност со Правилата за управување и инвестирање на девизните резерви. Во текот на втората половина од годината се склучуваа репо-операции само со хартии од вредност во евра, во услови на пониско учество на хартиите од вредност во САД-долари во рамки на инвестициското портфолио до достасување. Заради надоместување дел од трошоците поврзани со одржување на сметките кај договорните страни и депозитарите на хартиите од вредност, и натаму се користат услугите на депозитарите за **автоматско зајмење хартии од вредност**, од портфолиото на Народната банка чувано кај соодветниот депозитар.

Прилог 3. Активности поврзани со унапредувањето на институционалниот капацитет при управувањето со девизните резерви

Во рамките на програмата ТАИЕКС под покровителство на Европската комисија, во јуни беше организирана експертска мисија на претставници на централната банка на Унгарија, на тема примена на дериватните инструменти при активното управување со портфолијата на девизните резерви. Целта на мисијата беше да придонесе кон унапредување на знаењето за предностите и ризиците при употребата на различни типови дериватни инструменти преку споделување на искуството на експертите од Централната банка на Унгарија во примената на дериватните инструменти при управувањето со девизните резерви. Во текот на мисијата беа разгледани карактеристиките на поодделни дериватни инструменти (свопови и опции), од аспект на нивната примена при активно и пасивно управување со девизните резерви. Исто така, беа презентирани и пристапи за управување и следење на ризиците, вреднувањето и известувањето при употребата на различните дериватни инструменти. Стекнатото знаење за опциите како дериватен инструмент и можноста за остварување дополнителен приход би се применило при анализата на корисноста од воведување на опциите во рамки на управувањето со девизните резерви во Народната банка.

На слична тема беше и мисијата во рамки на советодавната програма за управување со девизните резерви (РАМП), каде што со експерти од Светската банка исто така се разгледуваа предностите и начинот на примена на девизните и каматните свопови и опциите, при активно управување со портфолијата на девизните резерви. Во текот на мисијата беше опфатен и оперативниот ризик во процесот на управување со девизните резерви, при што беше ревидирана тековната поставеност на следење на оперативниот ризик и се дадоа насоки за нејзина надградба и унапредување.

Во однос на соработката со Светската банка и користењето на советодавната програма за управување со девизните резерви (РАМП), во текот на годината во Народната банка се преиспитаа придобивките и начинот на соработка со оваа меѓународна институција. Притоа, покрај значителниот напредок во спроведувањето на поединечните активности во рамки на управувањето со девизните резерви, се анализира и динамиката на вградување на препораките и стекнатите знаења на вработените во редовното работење. Имајќи го предвид постигнатото досега и идните перспективи, се заклучи дека е најсоодветно програмата за континуирано учење (англ. Continuous Learning Program - CLP) од 1 октомври 2019 година да се замени со технички советодавни услуги (англ. Technical Advisory Services - TA), што опфаќа помалку обуки и остава простор за примена и вградување на веќе разработените концепти во следниот период.

VII. Платни системи и платежни услуги

Развојот на современ и инклузивен пазар на платежни услуги, соодветно на потребите на корисниците за широк спектар на платни инструменти и иновативни начини на иницирање на плаќањата, зависи од правната рамка и од сигурноста и ефикасноста на платежната инфраструктура. Притоа, улогата на НБРСМ е клучна за сигурното и ефикасно извршување на плаќањата. Имено, НБРСМ е оператор на Македонскиот интербанкарски платен систем (МИПС)⁷³ за големи и итни плаќања во денари помеѓу неговите учесници, преку којшто се врши и порамнување на платните трансакции поврзани со спроведувањето на монетарната политика, со обезбедувањето готовина на банките, се врши конечното порамнување на трансакциите на другите платни системи, порамнувањето на трансакциите со хартиите од вредност, како и на трансакциите за државата и државните органи и другите учесници во системот. Истовремено, НБРСМ има надзорни и супервизорски надлежности над работењето на платните системи, како и на банките и на другите субјекти коишто даваат платежни услуги во земјата, како и регулаторна улога насочена кон унапредување на правната рамка за платежните услуги и за работењето на платните системи. Во таа смисла, во текот на 2019 година беа преземени низа активности за сигурно и ефикасно извршување на плаќањата во рамки на надлежностите на НБРСМ, како и активности за подобрување на платежните услуги и платежната инфраструктура во земјата и натамошно усогласување на националната регулатива со законодавството на ЕУ, во соработка со Министерството за финансии.

7.1 Усогласување на националното со европското законодавство

Во текот на 2019 година, во рамки на започнатите активности за усогласување на националното со европското законодавство во областа на платежните услуги и платните системи, НБРСМ и Министерството за финансии ја финализираа работната верзија на Законот за платежни услуги и платни системи во којшто се транспонирани главните акти⁷⁴ од законодавството на ЕУ во оваа област. Основна цел на овие активности е создавање целосно нова правна рамка, значително усогласена со европското законодавство и европските стандарди за работа, којашто би требало да овозможи влез на нови даватели на платежни услуги на пазарот и да создаде услови за конкуренција од финтек-секторот преку понуда на нови напредни решенија за извршување на плаќањата. При таква збогатена понуда на платежни услуги, се очекува засилена конкуренција и намалување на цените за платежните услуги, како и подигање на квалитетот на услугите, обезбедувајќи истовремено и повисок степен на заштита на корисниците.

Заради целосна и навремена инволвираност на засегнатите страни, НБРСМ и Министерството за финансии во текот на годината одржаа повеќе работни состаноци со засегнатите страни за работната верзија на Законот за платежни услуги и платни

⁷³ МИПС – Македонскиот интербанкарски платен систем е систем за бруто-порамнување во реално време (RTGS) на плаќањата во денари и главно се користи за плаќањата со висока вредност и за итните меѓубанкарски плаќања.

⁷⁴ Директивата за платежни услуги на внатрешниот пазар (2015/2366/ЕЗ), Директивата за конечност на порамнувањата (98/26/ЕЗ и 2009/44/ЕЗ), Директивата за електронски пари (ЕМД2 2009/110/ЕЗ), Директивата за споредливост на провизии поврзани со платежните сметки, пренос на платежни сметки и пристап до платежните сметки со основни функции (2014/92/ЕЗ), дел од одредбите од Петтата директива за спречување перење пари и финансирање тероризам (2018/843) кои се однесуваат на воспоставување национален регистар на сметки и сефови, Регулативата за заменски надоместоци за картично засновани платежни трансакции (2015/751) и Регулативата за воспоставување технички и деловни барања за кредитни трансфери и директни задолжувања во евра (260/2012), во делот на одредбите поврзани со директните задолжувања.

системи, истовремено обезбедувајќи им отворена и интерактивна комуникација низ три јавни дебати.

7.2 Платен промет остварен со безготовински платни инструменти

Вкупната вредност на плаќањата⁷⁵ во земјата во 2019 година забележа годишен раст од 6,5% и изнесуваше 4.062 милијарди денари, при реализирани 127 милиони трансакции со остварен годишен раст од 12%. Притоа, структурните учества на безготовинските платни инструменти во вкупната вредност на плаќањата остануваат релативно стабилни како и во изминатиот период, така што најголем дел од вредноста на трансакциите (98,6%) е извршен со кредитни трансфери (при малку повисоко учество на кредитните трансфери иницирани електронски во однос на кредитните трансфери иницирани на хартија), а само 1,4% од вредноста е остварена со употреба на платежните картички.

Промена во структурата на плаќањата се забележува кај бројот на реализирани трансакции со одделните безготовински платни инструменти. Така, во 2019 година продолжи тенденцијата на раст на бројот на трансакции со платежни картички, достигнувајќи учество од 50% во вкупниот број на плаќања (раст на учеството од 3 п.п. на годишна основа), за сметка на намаленото учество на трансакциите со кредитни трансфери иницирани на хартија (28%) и иницирани електронски (22%). Промените во структурата и натаму посочуваат на постепена промена на навиките на граѓаните и компаниите во насока на користење на придобивките од дигитализацијата на пазарот на платежни услуги.

Графикон 89 Учество во вкупната вредност и вкупниот број на плаќањата

Извор: НБРСМ

7.2.1 Кредитни трансфери

Вкупниот број плаќања извршени со кредитни трансфери во 2019 година изнесува 63,6 милиони трансакции и забележа годишен раст од 5,2%.

⁷⁵ Плаќањата се однесуваат на трансакциите на правните и физичките лица (без секторот монетарни финансиски институции). Платните инструменти што се користат за извршување на плаќањата во Република Северна Македонија се кредитните трансфери и платежните картички, додека чековите беа во употреба до 2007 година, а директните задолжувања сè уште не се воведени како платен инструмент. Воедно, и покрај законската можност, не постојат трансакции со користење електронски пари.

Табела 3 Кредитни трансфери како безготовински платен инструмент за физички и правни лица

Број на Кредитни трансфери (структурално учество)	Физички лица (%)	Правни лица (%)
Според начинот на иницирање		
хартиени	78	46
електронски	22	54
Според уредот на којшто се иницирани електронските кредитни трансфери		
персонален сметач	75	99
мобилен телефон	24	1
банкомат	1	/
Учество ка трајните налози во вкупни Кредитни трансфери	18,3	0,2
Учество на решенија за присилна наплата во вкупни Кредитни трансфери	0,63	0,61

Извор: НБРСМ

Во структурата на кредитните трансфери од аспект на корисникот и натаму преовладуваат правните лица со 70%, додека, пак, остатокот од 30% се иницирани од физичките лица. Притоа, граѓаните за извршување на плаќањата со кредитен трансфер, најчесто, или 78% ги користеле шалтерите на банките, а од оние кои претпочитале електронски канали, 75% ги користеле персоналните сметачи, 24% апликацијата на мобилниот телефон, а само 1% го користеле банкоматот за таа цел. За разлика од физичките лица, правните лица претежно, или 54% од вкупните кредитни трансфери, ги извршиле електронски. Како и кај граѓаните, така и кај правните лица од електронските канали преовладува употребата на персоналниот сметач, и тоа дури со цели 99%, а само 1% за таа цел ги користеле мобилните банкарски апликации.

Иако електронскиот начин на иницирање на плаќањата заради неговата ефикасност, практичност и брзина сè повеќе се прифаќа во земјата, сепак споредбените податоци покажуваат дека во Република Северна Македонија има релативно пониско структурно учество на бројот на електронски иницирани трансакции со кредитни трансфери (44,2%), во споредба со старите земји членки на ЕУ⁷⁶ и земјите од ЦИЈЕ⁷⁷, каде што учеството на електронски иницирани кредитни трансфери во вкупниот број трансакции со кредитни трансфери изнесува 92% и 88%⁷⁸, соодветно.

7.2.2 Платежни картички

Вкупниот број трансакции со платежни картички издадени од домашни издавачи на уреди лоцирани во земјата во 2019 година изнесува 92 милиона трансакции и забележа годишен раст од 14%. Притоа, и оваа како и минатите години расте бројот на трансакции на физичките места на продажба, со што нивното учество во вкупниот број трансакции е зголемено за 3 п.п. и достигнува 67%, за сметка на намаленото учеството за 4 п.п. на трансакциите за повлекување готовина од банкоматите. Паралелно, раст бележи и нивната употреба на домашните виртуелни (интернет) места на продажба, но учеството е сè уште релативно ниско, а мала е и употребата на овие картички за депонирање готовина на банкоматите во земјата.

Во 2019 година на уредите лоцирани во земјата, со платежни картички издадени од странски издавачи се извршени 7 милиони трансакции (годишен раст од 25,7%). И кај овие платежни картички е видлива нивната сè поголема употреба за плаќања на физичките места на продажба (учество од 78%), при намалена употреба за повлекување готовина од банкоматите и сè уште незначителна употреба за плаќање на домашните виртуелни (интернет) места на продажба.

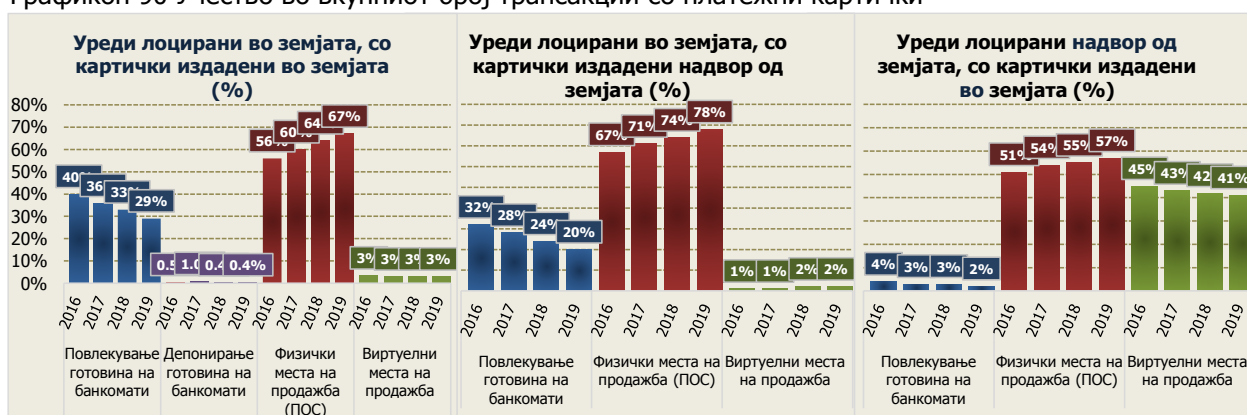
⁷⁶ Австрија, Белгија, Германија, Грција, Данска, Ирска, Италија, Обединето Кралство, Португалија, Финска, Франција, Холандија, Шведска и Шпанија.

⁷⁷ Бугарија, Естонија, Кипар, Латвија, Литванија, Полска, Република Чешка, Романија, Словачка, Словенија, Унгарија и Хрватска.

⁷⁸ Последните расположливи податоци за земјите членки на ЕУ се однесуваат на 2018 година.

Со платежните картички издадени од домашни издавачи на уредите лоцирани надвор од земјата, во 2019 година се извршени 8 милиони трансакции, што претставува зголемување за 25% во однос на минатата година. За разлика од големата употреба на банкоматите во земјата за подигање готовина со платежните картички од домашните издавачи, но и од странските издавачи, имателите на картички издадени од домашни издавачи при патувањето надвор од земјата не ги користат често странските банкомати и не подигаат значителни износи на готовина (учество од 2% во бројот на вкупните трансакции со картички од домашни издавачи на уреди надвор од земјата). Најголемо учество (57%) во вкупниот број на овие трансакции имаат плаќањата на физичките места на продажба, со присутен благ нагорен тренд. Нешто помала, но значителна е и употребата на платежните картички од домашни издавачи за плаќање на виртуелните (интернет) места на продажба на странски субјекти (41%), иако се забележува благ надолен тренд на учеството.

Графикон 90 Учество во вкупниот број трансакции со платежни картички

Извор: НБРСМ.

7.3 Платежна инфраструктура

Вкупниот број трансакциски сметки во земјата отворени кај деловните банки на крајот на 2019 година изнесува 3,96 милиони, од кои 95% се на физички лица, додека остатокот од 5% се сметки на правни лица. Речиси секое четврто физичко лице депонент поседува сметки за електронски плаќања, додека, пак, за правните лица, 31% од вкупниот број трансакциски сметки овозможуваат електронски плаќања.

Во 2019 година, издавачите на платежни картички во земјата продолжија со примената на напредните технологии на коишто се заснова работењето со платежните картички во светски рамки. Во тој контекст, забрзано се вршеше замена на контактните картички со картички со контактнo-бесконтактната технологија, вклучително и замена на платежните картички чијшто рок сè уште не беше истечен, со што на крајот од 2019 година контактнo-бесконтактната технологија беше применета кај 53,2% од вкупно 1,8 милиони платежни картички во циркулација во земјата. Во 2019 година уште една банка го понуди виртуелниот паричник интегрирајќи ја бесконтактната картичка со мобилната апликација.⁷⁹ Со ваквата технолошка иновација, кога сите неопходни елементи за безбедно и ефикасно извршување на плаќањето се интегрираат со мобилната апликација, домашниот пазар на платежни услуги се збогатува со модерен, удобен и сигурен начин за извршување на плаќањата, којшто ја исклучува физичката употреба на пластичната платежна картичка.

⁷⁹ Во 2019 година вкупно две банки нудеа виртуелен паричник заснован врз интеграција на бесконтактната картичка со мобилната апликација.

За примена на бесконтактната технологија, паралелно со растот на бројот на контактнo-бесконтактните картички од 29,4% на годишна основа во 2019 година, забележлив е и годишен раст од 8% на бројот на инсталирани уреди на продажните места коишто покрај контактна поддржуваат и бесконтактна технологија, со што достигнаа учество од 63% во вкупниот број уреди за електронски плаќања на физичките места на продажба на крајот на 2019 година (19.981 инсталиран контактнo-бесконтактен уред од вкупно 31.644 уреди). Зголемена понуда и употреба на современи дигитални уреди за вршење на плаќањата во 2019 година се забележува и кај банкоматите преку растот од 22,4% на бројот на банкомати со дополнителна функција за иницирање кредитен трансфер (355 банкомати), како и со годишно зголемување од 19% на бројот на банкоматите со дополнителна функција за депонирање готовина (164 банкомати).

На крајот на 2019 година, со годишен раст од 10,6%, вкупниот број трговци во земјата коишто прифаќаат плаќања со платежни картички достигна 13.733, при што најголемо учество од 93,6% имаат трговците што ги прифаќаат на физичките места на продажба (12.858), додека, пак 6,4% или 875 се трговци коишто ги прифаќаат плаќањата со картичка на виртуелните места на продажба. Во споредба со минатата година, годишниот раст на бројот на трговци кои прифаќаат плаќања со картичка на виртуелни места на продажба е значително повисок (за 16,8%) во споредба со растот на трговците коишто прифаќаат плаќања со картичка на физички места на продажба (10,2%).

7.4. Платни системи во земјата

Во 2019 година вкупната вредност на трансакциите во земјата преку платните системи достигна 14.185 милијарди денари, забележувајќи висок годишен раст од 82%⁸⁰, при остварени 30,7 милиони трансакции, коишто остварија умерен годишен раст од 3%. Од аспект на вредноста на трансакциите, најголемиот дел се извршени преку платниот систем МИПС, и тоа 97%, додека, пак, останатиот дел од 3% од вкупните плаќања се извршени преку платниот систем КИБС⁸¹. Незначителен дел е извршен преку преку платниот систем КАСИС⁸². Во структурата на бројот на трансакции во истиот период, најголемо учество забележа платниот систем КИБС (82%), по што следуваат платните системи МИПС и КАСИС со 18% и 0,02%, соодветно.

Графикон 91 Остварени плаќања преку платните системи во 2019 година

Извор: НБРСМ

⁸⁰ Високиот годишен раст на вредноста на прометот е резултат на зголемено пласирање депозити преку ноќ од страна на банките кај НБРСМ коишто се порамнуваат во МИПС.

⁸¹ Клириншката куќа „Клириншки интербанкарски системи“ АД Скопје е оператор на платниот систем за мултилатерално одложено нето-порамнување за обработка на мали плаќања, чиј износ не надминува 1.000.000 денари.

⁸² Интернационалниот картичен систем АД Скопје (КАСИС) претставува систем за мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќањата со домашни брендови на платежни картички.

Нето-порамнувањата на плаќањата преку платниот систем КИБС и платниот систем КАСИС се вршат на редовна основа преку системот за порамнување МИПС, којшто во 2019 година работеше 248 дена и овозможи целосна достапност за учесниците во системот од 100%.

7.5 Надзор на платните системи во согласност со меѓународно прифатените стандарди

Активностите за надзор на НБРСМ вклучуваат надзор на операторите на платните системи и анализа на податоците и информациите обезбедени од страна на операторите, во согласност со националната правна рамка којашто го регулира надзорот⁸³ во која се преточени меѓународно прифатените стандарди за надзор⁸⁴. НБРСМ го врши надзорот на платните системи непосредно, со увид кај операторот којшто управува и раководи со платниот систем и посредно, преку редовно вонтеренско следење на работењето на платниот систем. Овие активности пред сè имаат за цел да ги идентификуваат потенцијалните ризици во работењето со чие соодветно управување ќе се овозможи ефикасно, непречено и сигурно функционирање на платните системи.

Во таа смисла, во текот на 2019 година НБРСМ изврши непосреден делумен надзор на операторот на платниот систем КИБС за проценка на усогласеноста на работата на овој платен систем со барањата за значајните платни системи од принципите: број 8 (Конечност на порамнувањето), 9 (Парични порамнувања), 21 (Ефикасност и ефективност) и 23 (Обелоденување на правилата, клучните процедури и пазарните податоци). Оцената од спроведениот надзор покажа дека КИБС ги почитува принципите број 9 и 21, додека главно ги почитува принципите 8 и 23. Врз основа на извршениот надзор, НБРСМ издаде препораки за подобрување на работењето на платниот систем, чиешто остварување е во тек.

Покрај тоа, НБРСМ започна со непосредниот делумен надзор на платниот систем МИПС за оценка на усогласеноста со дел од барањата за системски значајни платни системи и започна со непосредниот делумен надзор на операторот на платниот систем КИБС за оценка на усогласеноста со барањата со преостанатите седум принципи, со што надзорот над платниот систем КИБС ќе се комплетира според сите барања од принципите коишто се применливи за значајните платни системи. Извештаите за извршениот непосреден делумен надзор над платните системи МИПС и КИБС ќе бидат изготвени во текот на 2020 година.

Истовремено, на редовна основа се спроведуваше вонтеренски надзор на платните системи, врз основа на кој беше утврдено дека во текот на 2019 година платните системи во Република Северна Македонија работеа без прекини, со високо ниво на оперативност, достапност и ефикасност, без забележани падови и нарушувања. Платните трансакции коишто беа иницирани од учесниците во платните системи за своја сметка или за сметка на своите клиенти беа порамнети во истиот ден и не беа евидентирани системски недостатоци.

⁸³ Одлука за начинот и методологијата на надзор на платните системи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 17/16) и Одлука за критериумите и стандардите за работењето на платните системи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 17/16).

⁸⁴ „Принципи за инфраструктурата на финансиските пазари“ (ПИФМ) на Комитетот за системи за плаќање и порамнување и Технички комитет на Меѓународната организација на комисији за хартии од вредност.

7.6 Меѓународна конференција од доменот на плаќањата и пазарната инфраструктура

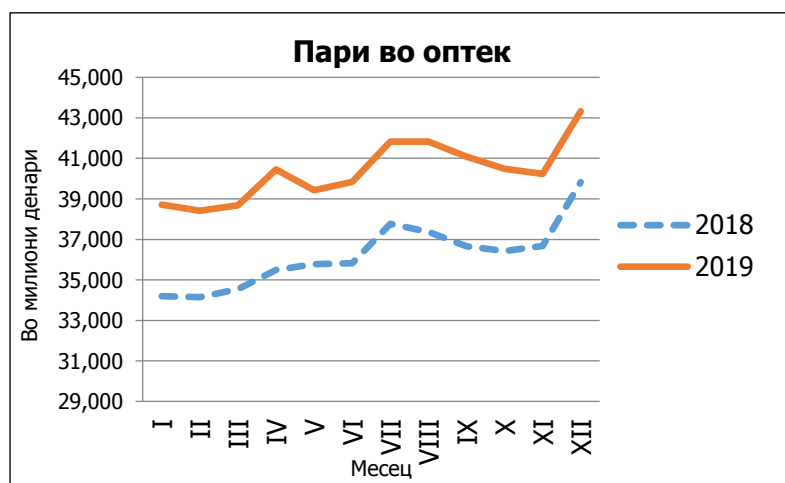
Во соработка со Банката на Холандија беше одржана 12-тата конференција за плаќања и пазарна инфраструктура, под наслов: „Отворени врати за менување на платежниот пејзаж“. На Конференцијата, презентации одржаа експерти од повеќе централни банки и од Европската комисија. Во текот на Конференцијата беа споделени експертски гледишта и искуства за повеќе клучни прашања поврзани со промените во правната рамка за платежната сфера во Европската Унија, најновите платежни решенија управувани од финтек-компаниите, отвореното банкарство, развојот на инстант плаќањата, дигиталните валути и крипто-средствата. Сознанијата од Конференцијата и размената на искуствата меѓу учесниците беа оценети како особено важни и корисни за процесот на транспонирање на законодавството на ЕУ во новата национална правна рамка за платежни услуги и платни системи.

VIII. Издавање и управување со книжните и кованите пари на Република Северна Македонија – трезорско работење

8.1. Издадени пари во оптек

Со состојба на 31.12.2019 година, вкупниот износ на издадените пари во оптек е 43.323 милиони денари и во однос на крајот од 2018 година тие бележат зголемување од 3.498 милиони денари, или 8,8%⁸⁵. Структурата на парите во оптек укажува дека на крајот на годината, книжните пари учествуваат со 97,4%, а кованите пари со 2,6% од вкупната вредност. Од аспект на бројот на издадени пари во оптек, учеството на книжните пари изнесува 27,7% (101,4 милиони парчиња), а на кованите пари 72,3% (265,0 милиони парчиња).

Графикон 92

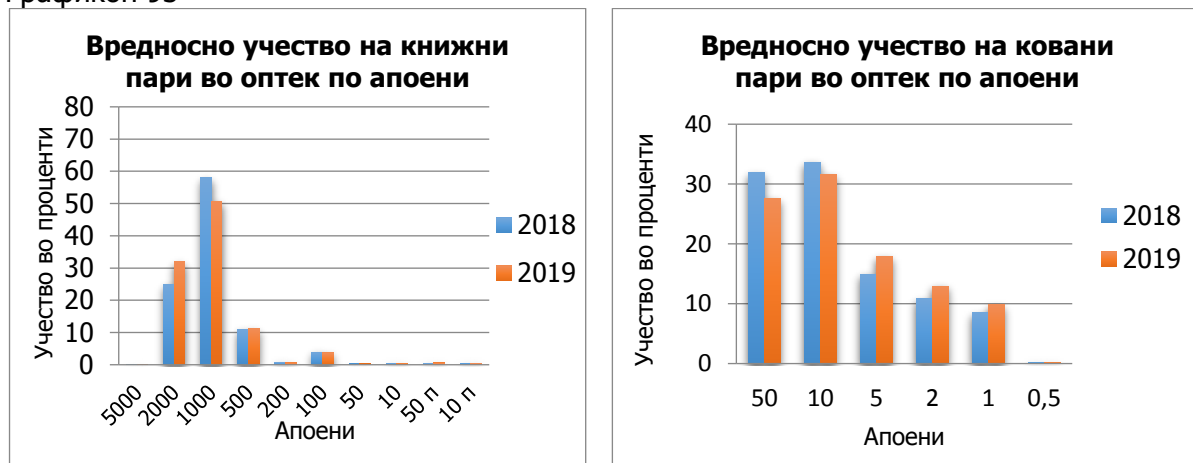

Најголемо учество во вкупната вредност на емитираните книжни пари имаат книжните пари во апоен од 1000 денари (50,6%), 2000 денари (32%) и 500 денари (11,2%). Останатите книжни пари учествуваат со 6,2% во вкупната вредност. Во 2019 година, најголемо учество во вредноста на кованите пари имаат апоените од 10 денари (31,6%), 50 денари (27,6%) и 5 денари (17,9%).

Извор: НБРСМ.

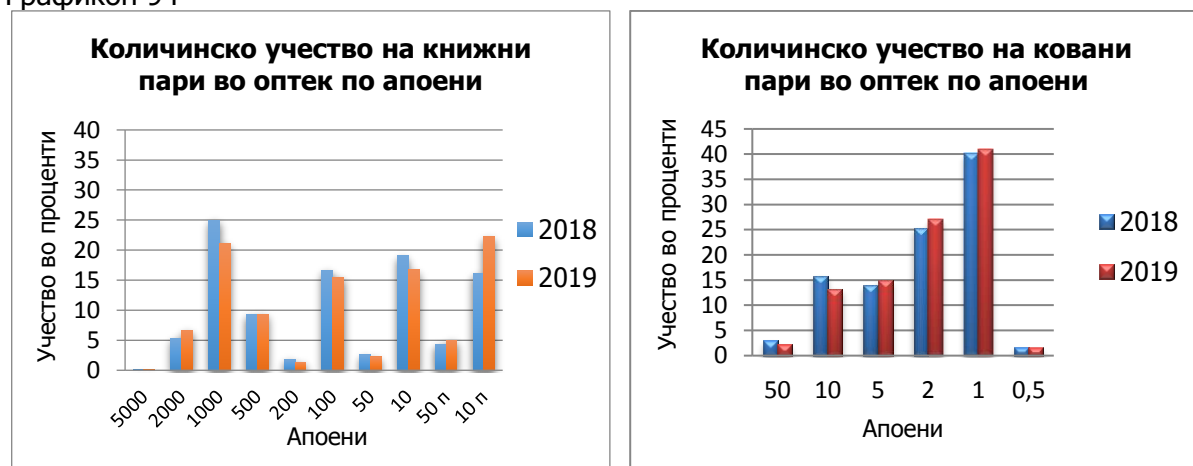
⁸⁵ Во прикажаните податоци за издадените пари во оптек, не се вклучени количините и вредноста на кованите пари за колекционерски цели, коишто Народната банка од уметнички, културни и промотивни причини ги изработува и ги пушта во оптек. Кованите пари за колекционерски цели се достапни првенствено во странство, но и во Република Северна Македонија. Вредноста на кованите пари за колекционерски цели во оптек, со состојба на 31 декември 2019 година, изнесува 11,1 милион денари.

Графикон 93⁸⁶

Извор: НБРСМ.

Графикон 94

Извор: НБРСМ.

Во структурата на парите во оптек според бројот на парчиња, најголемо учество имаат книжните пари во апоен од 10 денари – полимер, (22,2%), 1000 денари (21,1%) и 10 денари (16,7%). Останатите книжни пари учествуваат со 40% во вкупната количина на книжните пари во оптек. Најголемо учество на кованите пари во оптек имаат апоените од 1 денар (41%) и 2 денари (27%).

Полимерните пари во структурата на издадените пари во оптек имаат занемарливо вредносно учество (1,1%) во однос на останатите книжни пари, при што треба да се има предвид нивната мала номинална вредност и релативно краткиот период на циркулација. Според количината, учеството на полимерните пари во вкупниот број на книжни пари во оптек е забележително и изнесува 27,2%, имајќи ја предвид нивната значајна улога во малопродажбата.

⁸⁶ Со буквата „п“ во графиконите се обележани полимерните пари. Книжните пари со апоенска вредност од 10, 50 и 5000 денари и кованите пари со апоенска вредност од 0,5 денари коишто не се повеќе законско средство за плаќање не се целосно повлечени од оптек.

8.2 Снабдување на банките и центрите за готовина со книжни и ковани пари

Народната банка, во текот на 2019 година, изврши издавање готовина на банките и центрите за готовина⁸⁷ во износ од 22.556 милиони денари (намалување од 41,2% во однос на 2018 година). Истовремено, примена е готовина од банките и центрите за готовина во износ од 19.061 милион денари (намалување од 45,1% во однос на 2018 година). Анализата на апоенската структура на книжните и кованиите пари укажува дека, во вкупниот промет, кај книжните пари најголемо учество се забележува кај апоенот од 1000 денари од 25,7% во 2019 година (односно 29,4% во 2018 година), а кај кованиите пари преовладува апоенот од 2 денари со учество од 29,9% во 2019 година (наспроти 20,6% во 2018 година).

Графикон 95

Извор: НБРСМ.

8.3 Обработка и поништување книжни и ковани пари

Во текот на 2019 година, во процесот на контрола на квалитетот на книжните пари коишто биле во оптек, обработени се сите примени книжни пари. Од вкупните обработени 37,8 милиони парчиња, заради несоодветност за оптек се уништени 12,7 милиони парчиња, количина којашто е идентична со уништените пари во 2018 година. Најголемо учество во уништените книжни пари имаат апоените од 1000 и 100 денари (72%). Во 2019 година се обработени и 8,4 милиони парчиња ковани пари во апоени од 1, 2, 5, 10 и 50 денари, од кои 83 илјади парчиња се повлечени како несоодветни за оптек.

8.4 Експертиза на сомнителни / фалсификувани пари

Во рамките на своите надлежности, како единствена овластена институција за утврдување на автентичноста на книжните и кованиите пари деноминирани во денари и во странски валути, Народната банка и во текот на 2019 година успешно ја извршува функцијата на експертиза на фалсификувани пари. Во рамките на зајакнување на капацитетите за прецизно откривање на сомнителните и фалсификувани пари кај субјектите коишто секојдневно ракуваат со готовина, Народната банка продолжи со

⁸⁷ Во текот на 2019 година во активностите поврзани со процесот на снабдување со готовина и натаму активно функционираат двата центри за готовина каде што се пренесоа готовинските операции од деловните банки.

специјализираните обуки на вработените во банките и центрите за готовина. Во текот на 2019 година, преку презентации и непосредно ракување со автентични и фалсификувани пари се обучени вкупно 364 работници. На овие обуки, на учесниците им се пренесуваат стручни знаења коишто ќе ги применат во понатамошното извршување на активностите. Во текот на 2019 година, институциите се активно вклучени во системот за борба против фалсификувањето пари, Народната банка, Министерството за внатрешни работи, Царинската управа, Управата за финансиска полиција, Основното јавно обвинителство и судските органи, го усвоија националниот план за обуки, во чии рамки, експертите на Народната банка обезбедуваат редовни обуки за вработените во останатите наведени институции. Во октомври 2019 година, е извршена една обука на која учествуваа вкупно 15 претставници на овие институции.

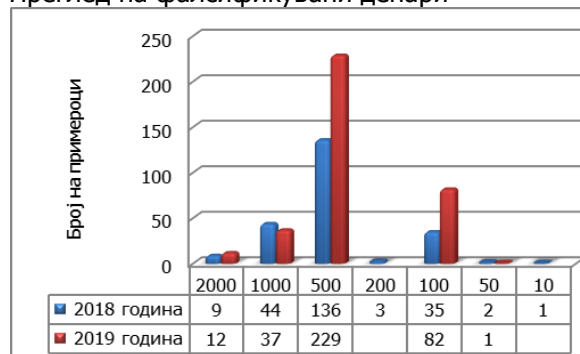
Што се однесува до бројот на експертизи извршени во текот на 2019 година, од вкупно доставените 434 сомнителни книжни пари деноминирани во денари, при стручната експертиза е утврдено дека 73 примероци се оригинални, додека 361 примерок се фалсификувани пари. Бројот на утврдени фалсификувани книжни пари откриени во текот на 2019 година е повисок за 57% во однос на 2018 година. Во вкупниот број откриени фалсификувани книжни пари во 2019 година, најзастапен е апоенот од 500 денари (229 парчиња), или 63,4% од вкупниот број фалсификати⁸⁸, потоа следат апоенот од 100 денари (82 парчиња), или 22,7% од вкупниот број фалсификати и апоенот од 1000 денари (37 парчиња), или 10,3% од вкупниот број фалсификати. Вкупната вредност на фалсификуваните денари во 2019 година изнесува 183.750,00 денари и има незначително учество во однос на вкупната вредност на парите во оптек.

Во рамките на своите овластувања, а заради утврдување на можноста за замена врз основа на пропишаните критериуми, Народната банка во овој временски период изврши и стручно вештачење на 430 примероци оштетени книжни пари доставени од банките и центрите за готовина.

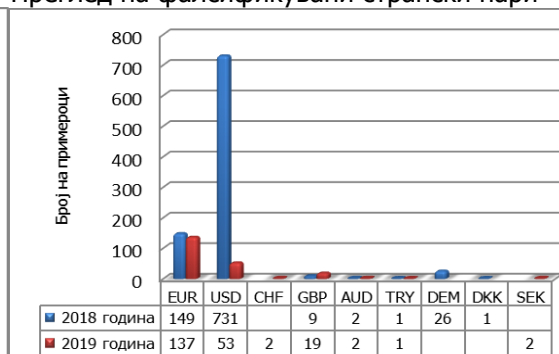
Исто така, Народната банка во текот на 2019 година вршеше замена на оштетените книжни и ковани пари коишто ги доставуваа физичките лица, како и замена на парите коишто се повлечени од оптек, а за кои не постои временско ограничување за нивна замена. Вкупно е извршена замена на 12.369 парчиња книжни и ковани пари и 27.699 парчиња на книжните пари повлечени од оптек.

Графикон 96

Преглед на фалсификувани денари

Преглед на фалсификувани странски пари

Извор: НБРСМ.

⁴ Најголемо учество во бројот на фалсификуваните книжни пари има апоенот од 500 денари, што исклучиво се должи на фактот што сè уште се доставуваат примероци коишто беа организирано пуштани во оптек во изминатите години.

Во однос на извршените експертизи на доставените сомнителни книжни и ковани пари деноминирани во странски валути во 2019 година, од вкупно 591 направена анализа се утврдени 216 фалсификувани пари и 375 оригинални пари. Во вкупниот број фалсификувани книжни пари, најзастапени се книжните пари во евра (124 парчиња) и американски долари (53 парчиња).

Исто како и претходната година, бројот на регистрирани фалсификувани ковани пари е незначителен и се сведува на вкупна количина од 13 парчиња фалсификувани ковани пари во апоен од 2 евра.

Општата оценка е дека фалсификуваните книжни и ковани пари имаат релативно лош квалитет на изработка, што овозможува едноставно и лесно откривање и утврдување на нивните карактеристики⁸⁹.

8.5 Контрола на примената на стандардите и критериумите за готовинско работење кај банките и центрите за готовина

Заради целосно спроведување на предвидените стандарди и критериуми за подигнување на квалитетот и заштита на интегритетот на домашната парична единица, Народната банка продолжи со воспоставените контролни активности во банките и центрите за готовина со спроведување посредни и непосредни теренски контроли на нивното работење. Во текот на 2019 година се извршени вкупно 7 непосредни теренски контроли, од кои 6 контроли на деловни банки и 1 контрола на центрите за готовина.

Имајќи ја предвид тенденцијата на влошување на квалитетот на парите во оптек, покрај овие најавени контроли, во текот на 2019 година, Народната банка се насочи кон спроведување ненајавени целни контроли на машините за обработка на пари со коишто ракуваат обучени работници и особено кон машините со коишто ракуваат клиентите на банките (банкоматите, односно АТМ). По согледаните неправилности во работењето на машините, се преземени соодветни мерки, односно ставање на машините вон употреба сè до отстранувањето на неправилноста и потврдувањето на нивната способност да вршат соодветна проверка и селекција на парите.

Во изминатиов период се спроведени вкупно 82 тестирања на машини за обработка на пари. Од нив, 35 се извршени во рамките на редовните тестирања заради изминување на временската рамка на важноста на потврдите издадени од Народната банка, додека 47 се извршени по спроведените контроли на банките и центрите за готовина и утврдените неправилности во работењето на машините.

Како составен дел на обуките наменети за зајакнување на капацитетите за прецизно откривање на сомнителните и фалсификувани пари, се врши и обука на работниците од банките и центрите за готовина за нивно оспособување за вршење рачна обработка на парите заради нивно враќање во оптек.

Сублимирајќи ги ефектите од овие активности несомнено се потврдија очекувањата на Народната банка за воспоставување стабилен систем на снабдување со

⁸⁹ При експертизата на техниката на изработка на фалсификуваните книжни пари, утврдено е дека тие се изработени главно на обична хартија, без доволно заштитни елементи, со користење компјутерска техника (скенирање и печатење) или, пак, со користење фотокопир во боја.

готовина и одржување одреден стандарден квалитет на книжните и ковните пари во оптек.

8.6 Продажба на ковани пари за колекционерски цели

Кованите пари за колекционерски цели се уникатни, репрезентативни и со извонредна уметничка вредност којашто придонесува за промоција на Република Северна Македонија во странство. Иако, првенствено продажбата на ковните пари за колекционерски цели е наменета и се одвива во странство, се бележи значителен интерес за нив и во земјава⁹⁰.

Во текот на 2019 година, Народната банка ја збогати колекцијата на ковани пари за колекционерски цели со издавање три нови ковани пари за колекционерски цели („Среќен роденден“, „Деловен успех и среќа“ и „Вештачка интелигенција“).

Во 2019 година, се продадени вкупно 156 примероци од ковните пари за колекционерски цели, од кои преку Народната банка се продадени 112 парчиња, додека преку комисионерот 44 парчиња.

⁹⁰Заради зголемениот интерес за овие ковани пари и овозможување нивна поголема достапност за набавка, во попладневните часови и во неработните денови, Народната банка, овозможи нивна комисиона продажба преку Националната установа „Спомен куќа на Мајка Тереза“, Скопје.

IX. Вршење супервизија и надзор

Во текот на 2019 година, согласно со Годишниот план за контрола, Народната банка изврши 12 редовни супервизорски контроли (теренски контроли на оцена на ризиците) кај 10 банки, како и контроли на усогласеноста на работењето со прописите кај 8 банки, 2 штедилници, 1 субагент на давател на услуга брз трансфер на пари и 210 контроли на овластени менувачи.

9.1. Теренски контроли на ризиците

Традиционалните банкарски активности и кредитниот ризик во најголем дел го условуваат профилот на ризик на банките во Република Северна Македонија. Оттука, нивото на изложеност кон кредитниот ризик, како и квалитетот на управувањето со него, со посебен осврт на соодветноста на утврдувањето на загубите поради оштетување, најчесто се предмет на оцена на теренските контроли. Изминатата година, кредитниот ризик беше оценет кај седум банки.

Во 2019 година, покрај кредитниот ризик, кај 8 банки беше оценета соодветноста на системите за спречување перење пари и финансирање тероризам (СППФТ), кај 2 банки е оценето управувањето со оперативниот ризик, кај 4 банки корпоративното управување, кај 2 банки е оценет ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и кај 2 банки е извршена оцена на управувањето со ликвидносниот ризик. Исто така, во извештајниот период, кај 5 банки беше оценувана и соодветноста на информативната сигурност. Проверка на точноста на извештаите за адекватност на капиталот беше извршена кај една банка, а кај 2 банки беше проверена документираниоста на оперативните расходи.

Спроведените контроли покажуваат дека банките главно задоволително управуваат со ризиците на кои се изложени и во најголем дел одговориле на корективните мерки дадени од страна на Народната банка во претходните периоди.

Заради унапредување на воспоставените правила и практики за управување со кредитниот ризик кај банките, од страна на Народната банка се дадени повеќе препораки. Во делот на управувањето со кредитниот ризик, тие се однесуваат на унапредување на процесот на класификација на изложеноста на кредитен ризик, поточно поголемо влијание на кредитната способност на клиентите и на показателите за рано предупредување во овој процес. Исто така, со контролите беа дадени препораки за унапредување на постојните процеси преку зајакнувањето на критериумите за одобрување изложеност кон нефинансиските правни лица и следење во делот на наменско користење на одобрените кредити.

Со контролите во делот на системите за спречување перење пари и финансирање тероризам (ППФТ), на банките им беа дадени препораки со кои би се зголемила нивната ефикасност во управувањето со овој ризик. Препораките се однесуваат на профилирањето на ризикот на клиентите – непрофитни организации, здруженија или фондации и носители на јавни функции, проширување на анализите и контролите при воспоставувањето деловен однос и при спроведувањето на трансакциите со нерезиденти, зајакнување на анализите на клиентите кои воспоставуваат деловен однос без физичко присуство, дополнување пријава за сомневање од ППФТ и испраќање до Управата за финансиско разузнавање, согледување на потребата од прекин на деловен однос со одредени клиенти или потребата од пријавување во управата.

Во делот на корпоративното управување кај банките е утврдено дека главно кај сите банки, органите на банките ги извршуваат своите функции согласно со законската и подзаконската регулатива и се вклучени во управувањето со ризиците. За натамошно подобрување на корпоративното управување се дадени препораки коишто се однесуваат на ревидирање на дел од интерните акти – политики и процедури, проширување на содржината на Записниците од одржаните седници на органите на управување, зајакнување на функцијата усогласеност со прописите преку изработка на годишни планови за контроли во одделни организациски единици, препораки за работата на Одборот за ревизија и Одборот за управување со ризиците, подобрување на системот за наградување, како и унапредување на функцијата внатрешна ревизија преку соодветна промена на ревизорскиот циклус, опфатот со ревизиите, кадровската екипираност и интерните методологии за работа.

При оценувањето на ИТ-ризикут во банките, односно на информативната сигурност, дадени се препораки за воспоставување рамка за планирање и развој на ИТ-стратегија, задржување на постојниот ИТ-кадар и зајакнување на кадровската екипираност, унапредување на управувањето со непрекинатоста во работењето и неговото тестирање, редовно ревидирање на анализата на ризици за информативните средства и интерните акти поврзани со информативната сигурност, зајакнување на сигурноста преку подобрување на конфигурациите на системите, воспоставување механизми за заштита од напади од дигиталниот простор, понатамошна сегрегација на задолженија кај администраторите и поставување пристап што е заснован врз минимум привилегии. Дадени се и препораки во делот на развојот и надградбата на системите и во однос на навременоста на новите воведувања и измените, надградба на инфраструктурата што е поставена на застарена верзија на системскиот софтвер, унапредувања на процесот на тестирање на системите по извршените надградби.

Во однос на начинот на управувањето со оперативниот ризик, беа дадени препораки за ревидирање на интерните акти, дополнување на извештаите за органите на банката, проширување на областите за кои се предвидени клучни показатели за ризик, подобрување на процесот на прибирање податоци за загуби за оперативен ризик и нивно внесување во базата на штетни настани и зајакнување на тестирањата на плановите за непрекинато во работењето преку проширување на комплексноста на сценаријата за тестирање и зголемување на процесите и бројот на вработени коишто ќе бидат вклучени во тестирањето.

Во делот на ликвидносниот ризик, со контролите на банките е утврдено дека тие задоволително управуваат со ликвидноста преку соодветна рамка којашто опфаќа интерни акти, соодветно дефинирани показатели и лимити за следење на ликвидносниот ризик, соодветно стрес-тестирање и соодветен систем на информирање на органите на управување. Издадени се препораки за ревидирање на интерните акти, и тоа ревидирање на методологијата за утврдување на стабилното депозитно јадро и методологијата за изработка на очекуваната рочна структура на средствата и изворите.

Во делот на ризикут од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, со контролите се издадени препораки за промени во интерните акти – делот на дефинираните претпоставки за утврдување веројатност и зачестеност на промената на каматните стапки, изработката на извештајот за економската вредност на портфолиото на банкарски активности, рамката за стрес-тестирање и потребата од унапредување на воспоставените методи за мерење на овој ризик.

Со контролите во кои беа опфатени оперативните расходи утврдено е дека тие се документациски поткрепени.

9.2. Теренски контроли на усогласеноста со прописите

Со контролите за оцена на усогласеноста на работењето со прописите главен акцент е ставен на давањето оцена за усогласеноста на работењето на банките и штедилниците со Законот за Народната банка на Република Македонија, Законот за девизно работење, Законот за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити, Законот за вршење услуги брз трансфер на пари и Законот за платен промет. Кај сите контролирани субјекти главно е утврдено работење во согласност со прописите.

Теренските контроли на небанкарските финансиски институции, односно овластените менувачи, давателите на услуга брз трансфер на пари и субагентите, се спроведуваат со цел да дадат оцена на усогласеноста на нивното работење со Законот за девизно работење, Законот за брз трансфер на пари и Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам. Иако главно е утврдено усогласено работење, кај дел од институциите се утврдени и неусогласености коишто доведоа до изрекување прекршочни санкции.

9.3. Лиценцирање банки и штедилници во 2019 година

Во рамките на редовните активности во делот на лиценцирањето на банките и штедилниците согласно со Законот за банките, во текот на 2019 година од страна на НБРСМ беа обработени 74 барања за издавање согласности. Барањата во текот на годината се прикажани во табелата подолу.

Табела 4
Разгледани барања за издавање претходна согласност во 2019 година

Вид на дозвола/согласност (банки)	издадени	одбиени	запрени
Согласност за стекнување акции во банка	2	/	3
Согласност за отпочнување со вршење финансиска активност	1		/
Согласност за измена и дополнување на статут	19	/	1
Согласност за именување член на надзорен одбор	21	/	4
Согласност за именување член на управен одбор	17	/	2
Согласност за вклучување добивка во редовен основен капитал	4	/	/
Вид на дозвола/согласност (штедилници)	издадени	одбиени	запрени
	/	/	/
Вкупно	64	0	10

X. Статистика

Во текот на 2019 година продолжија активностите за понатамошно унапредување на содржината, детаљноста, веродостојноста и навременоста на статистичките податоци. Покрај прибирањето, изготвувањето и објавувањето на статистичките податоци од доменот на екстерните и монетарните статистики, во текот на годината активно се работеше и на понатамошен развој и надградба во одделни сегменти, како од методолошки аспект и развој на нови статистички податоци, така и од аспект на унапредувањето на постојната информатичка инфраструктура, коишто треба да ја зголемат ефикасноста и ефективноста при изготвувањето на статистичките истражувања.

Она што ја одбележа 2019 година во областа на статистиката се активностите поврзани со **унапредување на транспарентноста и достапноста на статистичките податоци**, што покрај преку редовното објавување на стандардните статистички податоци и соопштенија за печат, се постигна и преку:

- официјалното пристапување на Република Северна Македонија кон најновиот Стандард за дисеминација на податоците на ММФ (СДДС⁹¹ плус), на 28 јануари 2019 година, со што земјата се вброи меѓу 18 земји во светот коишто во тој момент ги исполнуваа условите за статистичко известување согласно со овој стандард. За соодветно информирање на корисниците на податоци беше организиран заеднички промотивен настан со Министерството за финансии и Државниот завод за статистика;

- поставувањето на новиот статистички портал „НБСтат“ на интернет-страницата на Народната банка во делот „Статистика“, на 18 декември 2019 година, со што се зголеми корисноста на објавените податоци и се намали времето потребно за пребарување низ податоците. Со поставувањето на „НБСтат“ се заокружија активностите започнати во ноември 2016 година во рамките на проектот финансиран од ЕУ „Развој на алатка за внатрешна анализа на статистички податоци и статистички интернет-портал за надворешни корисници на податоци“. На успешното поставување на „НБСтат“ му претходеа низа активности како што се: подготовка на серии на веќе објавени податоци во потребната форма; подготовка и објавување на упатство за корисниците; редизајнирање на интернет-страницата на Народната банка во делот „Статистика“ и сл. За соодветна афирмација на алатката, подготвен е краток видеоматеријал, достапен и на веб-страницата на НБРСМ;

- редовната работилница за новинарите оваа година беше посветена на статистиката, со посебен фокус на новиот статистички портал „НБСтат“, а заради соодветно запознавање на новинарите со предностите коишто ги нуди „НБСтат“. На работилницата подетално се разгледаа методолошките основи на статистиката на странските директни инвестиции и платежната статистика и начинот на нивното толкување.

Од аспект на методолошките подобрувања и усогласувања на одделните статистички области со меѓународните стандарди, во 2020 година е постигнат напредок во следниве области:

- Во областа на **екстерните статистики** се работеше на подобрување на опфатот и квалитетот на податоците, но и на збогатување на расположливите податоци. Засилено се работеше на приспособување на системот за обработка на податоците за

⁹¹ Special Data Dissemination Standard Plus.

надворешнотрговската размена во НБРСМ кон новиот систем на Царинската управа. Исто така, се преземени активности и се направени анализи поврзани со приспособувањето на изворите на податоци во услови на натамошна либерализација на капиталните трансакции со нерезиденти (јануари 2019 година).

- Во областа на **монетарната статистика**, продолжија активностите во рамки на долгорочниот проект за **воспоставување интегриран систем на известување за потребите на статистиката и супервизијата (ИСИДОРА)**, со којшто значително ќе се намали известувачкиот товар и ќе се овозможи многу побогата податочна база за постојните статистички цели, како и за понатамошно усогласување со меѓународните статистички барања. Преземени се повеќе активности за осмислување на структурата на податоците, атрибутите, димензиите и финансиските инструменти по која ќе се известува за билансот на состојба и билансот на успех. За соодветно информирање на известувачите, се организирани редовни средби со банките заради запознавање со текот на активностите и нивно воведување во новиот проект. Дополнителна потврда на начинот и содржината на идното известување се очекува во рамки на проектот ИПА „Јакнење на капацитетот на централните банки од Западен Балкан во интеграцијата со ЕСЦБ“, во рамките на активностите договорени со експертите од Централната банка на Португалија во ноември 2019 година.

- Во областа на статистиката на **финансиските сметки**, постојано се работеше на унапредување на методологијата и квалитетот на годишните податоци. Како резултат, во април и октомври 2019 година, до ДЗС беа доставени податоци за тековите на финансиските сметки на секторот „држава“ за периодот 2014-2018 година, по потсектори, како влезни елементи за нотификациските табели ЕДП, со унапредена методологија и опфат кај одредени финансиски инструменти. Новата унапредена методологија беше применета и при доставувањето на годишните експериментални податоци⁹² за финансиските сметки до Евростат, во декември 2019 година (за периодот 2013 - 2018 година) и води кон понатамошно усогласување со ЕСА 2010. Дополнително унапредување на статистиката на финансиските сметки се очекува да се постигне со активностите во рамки на компонентата 4 од твининг-проектот „Јакнење на институционалниот капацитет на НБРСМ во процесот на пристапување во ЕСЦБ“ започнати во ноември 2019 година, за натамошно усогласување со стандардите на ЕСЦБ/ЕЦБ, со главен фокус на кварталните финансиски сметки и годишните текови.

- Во областа на **статистиката за хартии од вредност**, продолжија започнатите активности за софтверско поврзување на сите расположливи бази на податоци за тргувањата со хартиите од вредност во земјата и странство, коешто е во напредна фаза. Со унапредувањето на оваа статистика се создаваат предуслови за збогатување на изворите на податоци и подобрување на квалитетот на статистиката на финансиските сметки.

Во текот на годината продолжи меѓуинституционалната соработка помеѓу Народната банка, Министерството за финансии и Државниот завод за статистика во областа на статистика на финансиски сметки, фискалната статистика за прекумерен долг и дефицит, конзистентна поделба на економските субјекти по сектори, како и во заедничките проекти за техничка помош за натамошно развивање на повеќе статистички домени (меѓународната трговија со услуги, статистика на секторот држава и сл.).

⁹² Податоците имаат третман на експериментални, сè додека не се постигне опфат и деталност соодветен за нивно објавување.

XI. Внатрешна ревизија

Во 2019 година, Дирекцијата за внатрешна ревизија (ДВР) целосно ја спроведе својата програма за работа. Преку систематско оценување и давање препораки за подобрување на процесот на управувањето со ризиците, соодветноста и ефективноста на внатрешните контроли, како и на процесите на управување, внатрешната ревизија ги остваруваше своите основни цели, давајќи уверување за:

1. ефикасната и економичната употреба на ресурсите;
2. безбедното чување и заштита на средствата;
3. веродостојноста и интегритетот на финансиските и другите информации; и
4. усогласеноста на работењето со законските и подзаконските акти, интерните политики и процедурите за работа.

Во 2019 година, беа извршени вкупно 20 ревизии (18 редовни ревизии и 2 вонредни ревизии), при што беа опфатени 20 работни процеси. За утврдените наоди беа дадени вкупно 31 препорака за подобрување на системот на интерни контроли. На редовна квартална основа се следеше спроведувањето на дадените препораки и сознанијата од извршените следења укажуваат на тоа дека препораките главно се почитуваат и се остваруваат во зададените рокови. Нивото на остварување на дадените препораки во 2019 година изнесува 90%, односно 3 препораки не се остварени и за нив е определен нов рок за остварување.

Покрај редовните, внатрешната ревизија имаше дополнителни активности преку примена на Програмата за потврдување на квалитетот и унапредување на работењето на ДВР. Од овој аспект, во рамките на оваа програма, во текот на 2019 година се изврши ревидирање на списокот на работни процеси коишто можат да бидат предмет на ревизија, се изврши процена на процесот на годишно планирање на ревизиите заснован врз анализа на ризиците, се заврши периодичното интерно самооценување на работењето на ДВР од аспект на усогласеноста на нејзиното работење со Рамката за професионална практика на внатрешната ревизија, како и други активности од доменот на внатрешната ревизија.

Работењето на ДВР беше поблиску надгледувано од Комитетот за ревизија, којшто одржуваше редовни седници во текот на 2019 година.

XII. Подобрување на институционалниот капацитет на Народната банка

12.1. Стратегија и превенција

Заради развој и зајакнување на функциите коишто ја сочинуваат втората линија на заштита⁹³ во Народната банка, во 2019 година беше воспоставена Канцеларија за стратегија и превенција, како посебна независна организациска единица, во која се обединија функциите на стратегиското планирање, управувањето со оперативните ризици, обезбедувањето непрекинатост во работењето, сигурноста на информацискиот систем, заштитата на личните податоци и класифицираните информации, како и функцијата на усогласеност.

Во 2019 година, во рамки на процесот на стратегиско планирање, беше направена сеопфатна анализа на очекуваните надворешни и внатрешни фактори на влијание врз работењето, при што беа утврдени единаесет стратегиски цели за наредниот тригодишен период. Притоа, кај поголем дел од стратегиските цели немаше посуштински промени, единствено се издвои нова стратегиска цел поврзана со одржувањето и развојот на сигурен информатички систем на Народната банка, преку понатамошно постојано подобрување во согласност со најдобрите меѓународни практики. Со Програмата за работа, беа дефинирани и спроведени поголем број програмски активности, коишто овозможија успешно остварување на основните цели и задачи на Народната банка, а во согласност со утврдените стратегиски цели.

Во однос на управувањето со оперативните ризици, поаѓајќи од Политиката за управувањето со оперативните ризици, Народната банка и во 2019 година го развиваше системот на координирано, сеопфатно и систематско управување со оперативните ризици. Активно се работеше на преиспитување и оценка на големината на ризиците, врз основа на веројатноста и можните последици при настанување на ризичен настан, како и на дефинирање планови со мерки за справување со оперативните ризици, заради превенција од настаните коишто можат да влијаат врз остварувањето на целите, финансискиот резултат и репутацијата на Народната банка.

Согласно со Политиката за непрекинатост во работењето, во рамки на Народната банка постои систем за координирано планирање, ажурирање и тестирање на неопходните мерки за обезбедување непрекинатост на работните процеси во ситуација на криза. Во 2019 година, беше извршено редовното ревидирање на плановите за обезбедување непрекинатост во работењето, а од страна на повеќе организациски единици се спроведе и тестирање на комплетноста и спроведливоста на плановите за обезбедување непрекинатост на 14 критични работни процеси. На тој начин, се потврди

⁹³ *Првото ниво на заштита* го сочинуваат организациските единици коишто оперативно ги спроведуваат основните функции и функциите на поддршка, управуваат со ризиците што произлегуваат од нивното работење и коишто имаат најдлабоко разбирање за работните процеси и за промените во окружувањето во областите за кои се надлежни.

Второто ниво на заштита се спроведува преку идентификација, анализа и справување со ризиците, обуки, совети и подигнување на свеста кај вработените за ризиците, за контролните механизми и мерки, како и за начинот на примена на регулативата во нивното работење.

Третото ниво на заштита, внатрешната ревизија, спроведува активности на ревизија на работењето на првото и второто ниво на заштита.

одржливоста на плановите и подготвеноста за спроведување на работните задачи во кризни услови.

Во однос на сигурноста на информацискиот систем, во текот на годината се работеше на посеопфатна анализа на ризиците од истекување податоци од Народната банка, а заради зајакнување на заштитните механизми и намалување на потенцијалните ризици. Исто така, се изврши контрола и беше доставена потврда за усогласеноста на Народната банка со сите задолжителни безбедносни контроли предвидени во Рамката за безбедносните контроли кај клиентите во апликацијата КИЦ⁹⁴ на СВИФТ. За зголемување на свесноста и одговорноста на вработените при ракување со информациите, а имајќи ги предвид одредбите од Политиката за сигурност на информацискиот систем на Народната банка, во 2019 година беа спроведени обуки за сигурноста на информацискиот систем и заштитата на личните податоци, како и редовно годишно информирање на овластените лица за обработка на класифицирани информации за правата и обврските при ракување и чување на класифицираните информации. Во однос на безбедноста на класифицираните информации, започна постапката за безбедносна сертификација на комуникациско-информатичкиот систем за работа со класифицирани информации.

Во текот на 2019 година, беа спроведени контроли на усогласеноста на интерните акти со прописите за заштита на личните податоци, при што беше направена процена на потребата од измени и дополнувања на актите заради настанати промени во окружувањето (промени во законските прописи релевантни за сигурноста на информацискиот систем, заштита на личните податоци и класифицираните информации, промени во организацијата на работењето на Народната банка, промени во технологии и сл.). Исто така, беа спроведени месечни и периодични контроли, како и внатрешна и надворешна контрола на усогласеноста на Народната банка со прописите за заштита на личните податоци.

Во текот на 2019 година, во рамки на функцијата на усогласеност, фокусот беше ставен на процесите на оцена на усогласеноста на работењето со правните прописи. Во рамки на својот домен на работа, функцијата усогласеност на редовна основа подготвуваше мислења/препораки/информации како превенција на евентуално настанување на неусогласеност, а учествуваше и во активностите за усогласување на законската и подзаконската регулатива којашто го засега работењето на Народната банка. Од аспект на етичката усогласеност, активно се работеше и на изготвување на нов Етички кодекс за членовите на Советот на Народната банка и вработените, во согласност со искуствата на ЕЦБ и други европски централни банки, како и во согласност со националната регулатива со која се регулираат законитото, етичкото и одговорното работење на членовите на Советот на Народната банка и вработените.

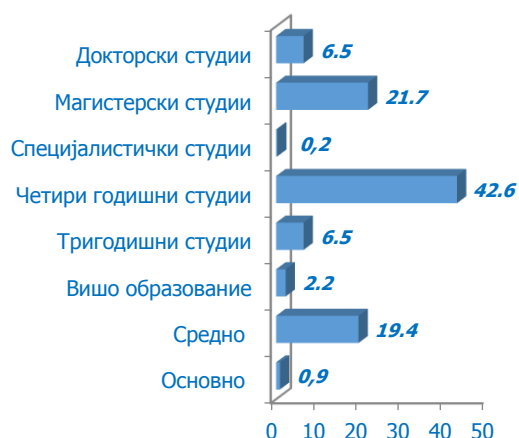
12.2. Управување со човечките ресурси

Народната банка на Република Северна Македонија е институција којашто постојано се грижи и инвестира во своите вработени, заради јакнење на нивните вештини и компетенции и зголемување на стручните знаења, со цел да се создаде високостручен кадар којшто соодветно ќе им одговори на предизвиците за успешно остварување на нејзините цели.

⁹⁴ KYC - Customer Security Controls Framework, v2019, 10 August 2018

На крајот од 2019 година, бројот на вработени⁹⁵ во Народната банка изнесува 440. Во 2019 година, се бележи минимална промена во половата структура на работниците во Народната банка во однос на претходните години, при што женската популација изнесува 58,3% наспроти машката популација со 41,7%.

Графикон 97 Квалификациска структура на работниците во Народната банка според Националната рамка на квалификации на РСМ (во проценти, со состојба на 31.12.2019 година)

Во однос на старосната структура, просечната старост на работниците во 2019 година изнесува 44,2 години, наспроти просечната старост од 44,9 години, во 2018 година. Од аспект на квалификациската структура, највисоко учество од 42,6% бележат работниците со високо образование (четиригодишни студии), а потоа следат работниците со магистерски студии со 21,7%.

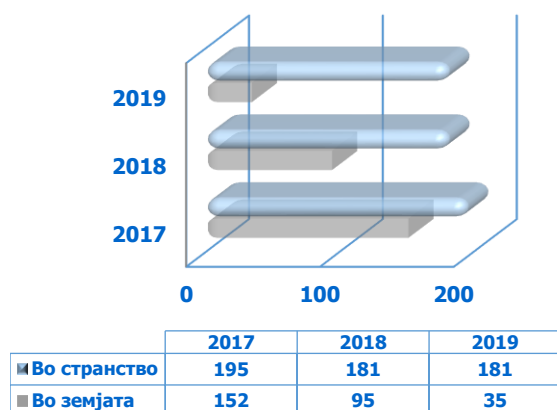
Извор: НБРСМ.

Процесите на стручното усовршување, оценувањето на успешноста во работењето и наградувањето делуваат врз развојот на кариерата на работниците во Народната банка. И оваа година беа спроведени советувања на ниво на организациски единици, поврзани со спроведување на процесот на оценување на успешноста во работењето, предизвиците со кои се соочуваат оценувачите, препораки на оценувачите во врска со процесот на оценување, како и поврзаноста помеѓу оценувањето и ангажираноста на работниците. Воедно, за квалитетно спроведување на овие процеси, поголема ангажираност, продуктивност и искористување на знаењето и креативниот потенцијал во институцијата, се работеше на развојот на професионалните и меките вештини на вработени во институцијата.

Народната банка постојано инвестира во стручното усовршување на работниците, заради исполнување на стратемиските цели, мисијата и визијата на институцијата. Во текот на 2019 година се остварени вкупно 216 стручни оспособувања во земјата и во странство.

⁹⁵ Заедно со бројот на работници ангажирани од Агенцијата за привремени вработувања, вкупниот број на вработени изнесува 448. Графиконите во овој дел се изработени според вкупниот број вработени.

Графикон 98 Број на остварени стручни оспособувања во земјата и во странство

Извор: НБРСМ.

Главните надворешни организатори на стручните оспособувања се европските централни банки, Меѓународниот монетарен фонд во соработка со Здружениот институт на Виена и Светската банка, со кои Народната банка засилено соработува преку програмите за меѓусебна соработка, како и проектите финансирани од претпристапните фондови на Европската Унија.

Истовремено, како главни организатори на стручните оспособувања во земјата се јавуваат домашните центри за едукација, од областа на промената на законските регулативи, во доменот на работата на Народната банка.

12.3. Истражувачка активност

Истражувачката активност на Народната банка и во 2019 година беше насочена кон области коишто се значајни за остварување на основните цели на работењето, поддршка на процесот на одлучување, навремено согледување на идните предизвици, како и натамошно јакнење на институционалниот капацитет. Во текот на 2019 година се работеше на повеќе истражувачки проекти, коишто се однесуваа на: влијанието на монетарната политика врз инфлацијата, мерење на ефектите на монетарната политика, оценка на рамнотежна каматна стапка, краткорочно прогнозирање на извозот и увозот, монетарна и макропрudentна трансмисија, оптимално ниво на евроизација, влијанието на глобалните фактори врз инфлацијата. Покрај тоа, во текот на годината се работеше и на други подолгорочни истражувачки проекти, главно од областа на макроекономското моделирање. Програмата за истражувачката активност за периодот 2020 – 2022 година, донесена во средината на 2019 година, упати на натамошни активности во рамки на основните истражувачки области, а активностите во некои проекти беа проширени.

Во рамките на активностите за поддршка на развојот на истражувачката и аналитичката активност продолжи работата на Клубот на истражувачите, којшто е отворен и за истражувачи надвор од Народната банка. Во текот на 2019 година беа одржани редовните четири квартални сесии на Клубот, на коишто беа презентирани и разгледани повеќе научно-истражувачки трудови, коишто се однесуваа на истражувачки прашања од следните области: тековна оценка на БДП со користење податоци со

различна временска фреквенција, анализа на извозните претпријатија со користење на микроподатоци, меѓусебното дејство на условната (најниско прифатливата) плата и траењето на невработеноста, испитување на ефектите од промените во урбаното окружување врз продуктивноста на фирмите, детерминанти на (не)активноста на жените на пазарот на труд, монетарна наспроти макропрudentна трансмисија, детерминанти на ликвидноста и нејзината поврзаност со профитабилноста. Во април 2019 година беше доделена редовната Годишна награда на Народната банка за најдобар труд на млад истражувач во областа на макроекономијата и банките и банкарските системи.

Во текот на 2019 година, во доменот на истражувачката активност, Народната банка продолжи со активностите поврзани со градењето на моделот ДСГЕ (динамички стохастички модел на општа рамнотежа), проект што се остварува преку техничка соработка со Чешката централна банка. Воедно, кон крајот на 2019 година започна истражувачката активност во рамките на твининг-проектот со техничка помош од централната банка на Романија, од областа на економските и финансиските циклуси, со примена на моделот ДСГЕ. Вработените на Народната банка, со свои трудови и презентации, учествуваа на повеќе конференции и меѓународни настани.

12.4. Развој во областа на информатичката технологија

Во текот на 2019 година, Дирекцијата за ИТ продолжи со остварувањето на стратегиската цел за одржување стабилен информатички систем и негова надградба согласно со постојните капацитети и меѓународните стандарди.

Во овие рамки, во текот на 2019 година беа обработени 4.630 барања за ИТ-услуги од најразличен тип (како на пример управување со правата на пристап, управување со средствата за работа на крајните корисници (хардвер и софтвер), активности поврзани со тестирањето на непрекинатоста во работењето на организациските единици во Народната банка итн.). Воедно, сите системи работеа над предвидените 98% од работното време, многу од нив и со достапност од 100%. Сепак, беа отворени и се работеше на решавање на 2.422 ИТ-инциденти, од кои најголемиот дел беа поради заклучување на корисничка сметка. Исто така, беа евидентирани 663 активности за редовно одржување на системите, како што се надградби на инфраструктурата и другата опрема, закрпи („печирање“), следење на ранливости итн. Покрај редовните оперативни активности, беа остварени голем број проекти за изработка на софтвер. Имајќи го предвид планот на проектите за изработка на софтвер, целосно беа завршени 27 проекти, изработката на шест проекти е во тек, а пет проекти беа откажани, за сметка на кои беа успешно спроведени еден непланиран проект и повеќе непланирани активности за развој и усовршување на апликациите во Народната банка.

Покрај тековните активности, се работеше на подобрување на инфраструктурата на СВИФТ, при што беа извршени надградби на системите согласно со препораките на СВИФТ и со редовните годишни одржувања, како и промени во другите системи коишто придонесуваат за информациската сигурност, каде што се воведо нов систем за управување со корисничките сметки со високи привилегии на персоналните компјутери. Покрај тоа, беа набавени и инсталирани софтверски алатки за одржување на системот за управување на документи („ДМС“).

Исто така, се работеше на подготовка на среднорочни проекти коишто ќе продолжат и во наредните години, при што беше инсталирана развојна околина за нова верзија на серверите за бази на податоците (серверите „SQL“), лабораториска околина

за нова верзија на серверите за системот за управување со документи, беше воведен нов начин за електронско потпишување за кој беа преработени две пилот апликации и беше започнато со циклус на ново пенетрациско тестирање од нова надворешна институција.

XIII. Останати активности

13.1. Меѓународна соработка

Во текот на 2019 година, НБРСМ продолжи со активностите поврзани со одржувањето и унапредувањето на меѓународната соработка, како на мултилатерална, така и на билатералната основа.

Во рамките на мултилатералната соработка, беше остварена редовна посета од претставници на Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), во врска со консултациите во согласност со членот IV од Статутот на Фондот. Во текот на 2019 година продолжи и соработката со Светската банка во доменот на банкарската супервизија при што беше остварена една мисија на техничка помош спроведена од страна на „ФИНСАК“ (FinSAC – World Bank Financial Sector Advisory Centre). Исто така, беше организирана посета на експерти од Светската банка, во рамките на советодавната програма за управување со девизните резерви – РАМП (RAMP – Reserve Advisory and Management Program).

Во јуни 2019 година, во Скопје беше одржан **Годишниот состанок на Конституенцата на ММФ и Светската банка во Скопје**, во којашто членува нашата земја⁹⁶, на којшто учествуваа гувернери, министри за финансии и други високи претставници на централните банки и министерствата за финансии на земјите членки на Конституенцата и високи претставници на ММФ и Групацијата на Светската банка. На состанокот, со фокус *Со реформи до поправеден систем*, беа разгледани актуелни економски прашања од значење за земјите членки на Конституенцата, поврзани со факторите коишто предизвикуваат сè поголема нееднаквост во доходот, придружните последици врз економскиот раст, но и во повеќе други сегменти од општеството, како и инструментите и мерките коишто им стојат на располагање на носителите на политиките. Посебен акцент беше ставен на политиките за промовирање поголема конкуренција, ефективно користење на фискалната политика за редистрибутивни цели, подобрувањето на управувањето во сферата на финансискиот сектор и на инвестициите во човечки капитал. Воедно, беа остварени и повеќе билатерални средби на земјите членки на Конституенцата и претставниците на меѓународните институции.

Во текот на годината, раководството на НБРСМ учествуваше на редовните пролетни средби и на Годишното собрание на ММФ и на Светската банка, на дел од редовните состаноци на Банката за меѓународни порамнувања во Базел, како и на организираниите средби на Клубот на гувернери на централните банки од црноморскиот регион, Балканот и Централна Азија.

Во рамките на билатералната соработка, во текот на 2019 година, НБРСМ оствари најплодна соработка со Холандската централна банка и со Народната банка на Белгија, продолжувајќи ја истовремено техничката соработка воспоставена со Централната банка на Германија, како и со останатите централни банки од ЕУ и од земјите во регионот.

НБРСМ учествуваше во активностите врзани за процесот на пристапување на Република Северна Македонија кон Европската Унија и во 2019 година, преку нејзино соодветно учество во спроведувањето на обврските коишто произлегуваат од

⁹⁶ Во Холандско-белгиската конституенца, покрај Холандија, Белгија и нашата земја, членуваат и Босна и Херцеговина, Бугарија, Грузија, Ерменија, Израел, Кипар, Луксембург, Молдавија, Романија, Украина, Хрватска и Црна Гора.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА), во подготовката и остварувањето на Национална програма за усвојување на правото на Европската Унија (НПАА), учество во подготовката на придонесот на Република Северна Македонија кон годишниот извештај на Европската комисија, како и во подготовката на Програмата за економски реформи (ПЕР). Претставници од Народната банка исто така учествуваа на одржаните објаснувачки состаноци во рамки на подготовките за преговорите за членство во ЕУ. Во ноември 2019 година, Народната банка склучи Договор за соработка со Европската комисија во процесот на заштита на кованите евра од фалсификување.

Во рамки на претпристапната помош од ЕУ (ИПА) во текот на 2019 година се остваруваше проектот за „лесен твининг“: „Јакнење на капацитетите на системот за борба против фалсификување евра“ каде што НБРСМ учествуваше заедно со Министерството за внатрешни работи. Проектот беше спроведен од Централната банка на Германија, со поддршка на централните банки на Хрватска и Австрија и имаше за цел да обезбеди поддршка на воспоставувањето стабилен и ефикасен систем за заштита на финансискиот интерес на ЕУ и на национален финансиски интерес, како и ефективно следење на фалсификувањето на евробанкноти и монети. Во март 2019 година, започна спроведувањето на „Регионалната програма за зајакнување на капацитетите на централните банки од Западен Балкан за нивна интеграција во ЕСЦБ“, чиј носител е Централната банка на Германија, а во спроведувањето на проектот учествуваат дваесет и една централна банка од ЕСЦБ, како и ЕЦБ. Во последниот квартал од 2019 година, исто така, започна да се спроведува твининг-проектот „Јакнење на институционалниот капацитет на Народната банка на Република Северна Македонија на патот кон нејзиното членство во ЕСЦБ“ којшто има за цел да обезбеди понатамошно усогласување на функциите на НБРСМ со регулативата на ЕУ, стандардите на ЕСЦБ и најдобрите меѓународни практики. Проектот се однесува на четири области, и тоа: платежни услуги и системи за плаќање, банкарска регулатива и супервизорски практики, статистики на финансиските сметки, монетарна политика и истражување. Проектот го спроведува конзорциум составен од Централната банка на Германија и Хрватската централна банка, со учество на експерти од неколку други централни банки од ЕСЦБ.

Во рамките на Повеќекорисничката програма за статистичка соработка од ИПА, беше обезбедена финансиска поддршка за учество на претставници од НБРСМ на редовните состаноци на работни групи и комитети на Еуростат, во областа на монетарната, финансиската и платнобилансната статистика. Во текот на 2019 година, во рамките на инструментот ТАИЕКС се оствари една експертска мисија во областа на примената на дериватните инструменти и хипотекарните обврзници при управувањето со девизните резерви.

Во декември 2019 година, Народната банка, во соработка со Европскиот фонд за Југоисточна Европа, ја организира и беше домаќин на Работилница за финтек посветена на финансиските технологии.

13.2. Комуникација со јавноста

Во текот на годината беше остварена засилена комуникација со јавноста преку објавување поголем број содржини на веб-страницата и на страниците на Народната банка на социјалните мрежи, вклучително и соопштенија и други материјали наменети за информирање на јавноста изготвени во согласност со трендовите во централнобанкарската заедница, како и преку организирање средби со новинари. Притоа, беа објавени над двесте соопштенија и беа одржани пет прес-конференции,

како и шест информативни средби со новинари (прес-брифинзи). Покрај значително зголемениот обем на активности во сферата на комуникацијата, засилено се работеше и на унапредување на нејзиниот квалитет, при што особено внимание беше посветено на унапредувањето на разбирливоста на соопштенијата и на опфатот на информациите коишто тие ги содржат.

На институционалната веб-страница редовно се објавуваа и извештаите на Народната банка, известувањата за примената на инструментите на монетарната политика и известувањата за нови податоци, како и повеќе публикации и работни материјали. Содржините на веб-страницата се достапни на македонски и во превод на албански и на англиски јазик. Годишниот извештај за работењето на Народната банка беше објавен и во печатена форма.

Особено внимание беше посветено на развивањето на директната комуникација со јавноста. Официјалните страници на институцијата на социјалните мрежи се развиваа како платформи за директна и непосредна комуникација со јавноста, при што тие станаа подостапни и поприфатливи за поширокиот аудиториум. Со зголемена ефикасност функционираа и институционалните е-адреси наменети за директната комуникација со јавноста, при што беа одговорени сите прашања упатени од правни и физички лица, како и оние што пристигнаа преку контакт-формите на страниците на социјалните мрежи. Истовремено, се користеше и одделната е-адреса за слободен пристап до информациите од јавен карактер. Навремено и детално се одговараа и прашањата упатени до Народната банка од претставниците на медиумите.

Во декември 2019 година се одржа и традиционалната Работилница за новинарите, на којашто беа презентирани статистичкиот веб-портал „НБСтат“ и новите податоци во доменот на платежната статистика. Во рамките на Работилницата беше спроведена и анкета за оцена на квалитетот на комуникацијата на Народната банка со јавноста, според чии резултати во оваа сфера е постигнат напредок во споредба со претходните години.

13.3. Финансиска едукација

Народната банка постојано спроведува активности во доменот на финансиската едукација, со цел да придонесе за зголемување на нивото на финансиска писменост кај населението во земјата. Во текот на 2019 година, се одржуваа интерактивни едукативни предавања во просториите на НБРСМ за ученици од основните и средните училишта, како и за студентите од факултетите од земјата, на македонски и на албански јазик. Беа опфатени околу 1450 ученици и студенти, придружувани од наставници и професори.

Во периодот февруари – мај 2019 година, Македонската банкарска асоцијација и Народната банка, заедно со Комисијата за хартии од вредност и Министерството за образование, беа носители на активности за одржување на Европскиот квиз на парите. Квизот е наменет за ученици на возраст од 13 до 15 години, се одржува во повеќе европски земји, а во нашата земја се организираше за првпат. Во февруари 2019 година во Народната банка беше организирана обука за наставниот кадар – ментори на тимови, вклучени во подготовка на учениците коишто се пријавија за учество на натпреварот. Националниот натпревар во нашата земја се одржа на 27 март 2019 година во Скопје, во рамки на одбележувањето на „Европската недела на парите“. На европското финале коешто се одржа во мај, во Брисел, националните победници го освоија второто место.

На 20 март 2019 година, беше склучен новиот Меморандум за соработка во сферата на финансиската едукација и финансиската инклузија помеѓу Народната банка, Министерството за финансии, Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување, Агенцијата за супервизија на осигурување и Комисијата за хартии од вредност. Со Меморандумот, за првпат, петте регулаторни институции, во редот на своите заеднички активности ги вбројуваат и оние коишто се во доменот на финансиската инклузија.

Во март 2019 година, Народната банка започна да објавува серијал едукативни текстови „Економија за секого“, наменет за сите сегменти од популацијата, вклучително и за возрасните. Целата на овој серијал е да се доближи работењето на Народната банка до населението, преку едноставно објаснување на повеќе економски прашања коишто имаат одраз во секојдневното живеење, а се директно или индиректно поврзани со централнобанкарското работење. Во текот на 2019 година се обработени следниве теми: улогата на централната банка, значењето на обезбедувањето кај банкарските кредити, предоговорни информации кај потрошувачките кредити, користење платежни картички и заштита од валутен ризик.

Од 29 до 31 мај 2019 година, Народната банка заедно со другите финансиски регулаторни институции ги одбележаа „Деновите на финансиската писменост“. Народната банка за првпат упати јавен повик до сите заинтересирани граѓани за присуство на едукативни презентации во Народната банка на три различни теми од областа на своето работење (монетарна политика, банкарски систем, платни системи), што наиде на голем интерес од страна на граѓаните. Воедно, во просториите на Народната банка беше поставен информативен пулт, каде што заинтересираните граѓани можеа да добијат одговор на нивните прашања од сферата на централнобанкарското работење.

Во рамки на петгодишниот Проект за техничка помош од Министерството за финансии на Холандија и Меѓународната мрежа за финансиска едукација при ОЕЦД (ИНФЕ-ОЕЦД) за финансиска едукација, заради градење на капацитетите за развој на финансиската едукација и изработка на национална стратегија за финансиско едуцирање на населението, во април 2019 година, во Народната банка, како координатор на проектот, беше остварена првата мисија на ИНФЕ-ОЕЦД. Во рамки на мисијата беа остварени средби со финансиските регулатори, невладиниот сектор, како и претставниците на здруженијата на приватните финансиски институции. Во последниот квартал од 2019 година, Народната банка започна со активностите за изработка на нацрт-верзија на првата Националната стратегија за финансиска едукација и финансиска инклузија.

Народната банка, Министерството за финансии и Агенцијата за супервизија на осигурувањето, по повод одбележувањето на Светскиот ден на штедењето – 31 октомври и Денот на осигурувањето – 1 ноември, го објавија редовниот конкурс за ученици од основното образование на две теми: „Штедам, сонувам и желбите ги остварувам“ и „Осигурувањето и јас“. Учениците од средните училишта можеа да испратат литературна творба – есеј, на тема „Парите и штедењето: некогаш и сега“. И оваа година интересот на учениците од основното образование за учество на конкурсот беше многу голем, беа испратени 908 ученички трудови, а од учениците од средните училишта пристигнаа вкупно 41 есеј.

На 27 септември 2019 година во организација на Народната банка се одржа Петтиот состанок на Регионалната работна група за финансиска едукација на земјите

од Југоисточна Европа. На состанокот присуствуваа претставници на централни банки и на други регулаторни институции од регионот и се разговараше за досегашниот напредок на полето на финансиската писменост и на финансиската инклузија во регионот, како и за натамошното засилување на активностите во оваа сфера заради постигнување подобри резултати на регионално ниво.

Во 2019 година, Народната банка ја објави брошурата „Запознајте ја Народната банка на Република Северна Македонија“ на интернет-страницата и во печатена форма. Станува збор за информативно-едукативна брошура којашто содржи низа информации за работењето на Народната банка и за нејзините основни цели и задачи. Во текот на 2019 година Народната банка изработи и Поимник за термини од областа на централнобанкарското и банкарското работење.

Во декември 2019 година, Народната банка го емитува првиот едукативен анимиран краток видеоматеријал на тема: „Безбедносните аспекти на платежните картички“, што е дел од серијалот едукативни анимирани видеоматеријали „Со Народната банка во светот на финансиите“. Останатите 8 едукативни видеоматеријали од овој проект, којшто е поддржан од Европскиот фонд за Југоисточна Европа (ЕФСЕ), ќе се подготват и ќе се објават во текот на 2020 година.

13.4. Активности на Музејот на Народната банка и Библиотеката и архивот на Народната банка

Во текот на 2019 година, Музејот на Народната банка ги остваруваше своите тековни активности во делот на музејската дејност при што беше изготвувана редовната музејска документација и редовни и вонредни постапки за конзервација и реконзервација на монетите од Нумизматичката збирка на Народната банка. Покрај тоа, Музејот спроведуваше истражувачки активности од доменот на нумизматиката и монетарната историја, како и во делот на конзервацијата на метални артефакти. Беа преземени и повеќе видови активности во однос на редовната музејска едукација на посетителите на постојаната музејска поставка во Народната банка.

Од посебна важност, но и од аспект на унапредувањето и развивањето на комуникацијата со јавноста во делот на музејската едукација на Народната банка, беше спроведувањето на идејната фаза од Проектот за дизајнирање и визуализација на постојаната музејска поставка на Народната банка во идниот објект на Народната банка, а неговото завршување претставува разработена и детализирана основа за фактичкото остварување на новиот музејски простор, и во поглед на неговиот ентериер, и во поглед на содржината на новата изложба.

Изминатата година, Библиотеката и архивот ги збогатија библиотечниот и архивскиот фонд. Стручната литература којашто беше набавена е за потребите на вработените и беа дигитализирани документи од архивистичкото истражување во соработката со сродна институција во регионот и од работењето на Народната банка. Грижата за постојан пристап до електронски бази на податоци и стручни списанија и весници придонесе за информираност и ефикасност во извршувањето на работните задачи.

Покрај тековните активности, беше направена ревизија на апликациите коишто се користат во секојдневното работење на Библиотеката и архивот. Апликацијата за историскиот архив и апликацијата за библиотечна каталогизација беа изменети во

деловите поврзани со регулативата, а во иднина ќе се работи на подобрување на корисничките пребарувања и достапноста на библиотечниот материјал до корисниците.